

Guia de bones pràctiques del patrimoni de pedra seca i arquitectura tradicional del Garraf.

Estratègies d'adaptació al canvi climàtic
en l'àmbit agrícola, ramader i hídric.

Projecte LIFE Stonewalls4Life (LIFE18 CCA/IT/001145 - Acció 3).

Guia de bones pràctiques del patrimoni de pedra seca i arquitectura tradicional del Garraf.

Estratègies d'adaptació al canvi climàtic
en l'àmbit agrícola, ramader i hídic.

STONEWALLS

DRY-STONE WALLS FOR CLIMATE CHANGE ADAPTATION

Projecte LIFE Stonewalls4Life (LIFE18 CCA/IT/001145 – Acció 3)

*The STONEWALLSFORLIFE project has received funding from the LIFE Programme
of the European Union under G.A. LIFE18 CCA/IT/001145*

Diputació de Barcelona
Associació Pedra Seca del Garraf

**Diputació
Barcelona**

**Associació
Pedra Seca
del Garraf**

© del text: els autors

© de les imatges: els autors

Maig de 2025

Textos originals:

Víctor Mata i Ventura (CEB)

Cartografia, annexos i fotografia:

Carles Lluch i Ferré (APSG)

Dibuixos fitxes catalogació

Benjamí Català i Benach

(Del llibre: La bellesa rural al Baix Penedès)

Assessorament lingüístic català:

Mercè Mitjans i Torrents

Assessorament lingüístic anglès:

Jacque Mc Loughlin Norton (APSG)

Disseny i maquetació:

Jenar Fèlix

Agraïments:

Benjamí Català i Benach (La Bisbal del Penedès), Vicenç Carbonell i Virella (Vilanova i la Geltrú), , Jesús Consuegra Manzanares (APSG), Vicenç Martí i Oller (Cal Pau Pubill), Jordi Sánchez i Esteve (Cal Viudo), Josep Viñas i Sadurní (Mas Roig), Elicínia Fierro i Milà (CEB), Marià Hispano i Vilaseca, Jordi Gelabert i Petit, Xavier Parellada i Viladoms (CEB), Josep Camps i Rovirosa (Can Suriol), Xavier Ribes Casals (Monombra), Joan Camps i Rovirosa (Can Muntaner), Manel Márquez Poncela (Olivella), Josep Miret Mestre (Sant Pere de Ribes), Xavier Puig Batet (Corral d'en Massó- Puig Batet), Ángel Losada Mayoral (Quercus), Jaume Viñas i Oller (AREB), Àlvar Caixal i Mata (SPAL), Josep Maria Comas Aregall (UME) de Gavà, Sergi Sancho Torres (APSG).

Tots els drets reservats. Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos als autors si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

Sumari

Pròleg: Magí Miret i Mestre.....	7
Presentació: Director dels Parcs del Garraf i d'Olèrdola.....	11
Introducció dels autors.....	12
1. Objectius de la guia	15
2. Paisatges de pedra seca: Una estratègia d'adaptació al canvi climàtic	17
3. Formació del registre de construccions de pedra seca.....	22
Objectiu, àmbit d'intervenció i mètode de treball	22
El treball de camp	23
Taula de categorització de la pedra seca al Parc del Garraf	25
Pautes de descripció informatitzada	28
Descripció.....	28
Camps de la base de dades	29
Protocol d'informació de la fitxa catalogràfica	30
4. Guia per a la restauració de construccions de pedra seca i tradicional.....	32
Orientacions per identificar arquitectures d'aigua	32
Elements d'extracció i obtenció d'aigua	32
Emmagatzematge.....	37
Conducció i evacuació.....	43
Seguretat de la fauna en estructures d'aigua.....	44
Mapa d'ubicació de construccions d'aigua i les seves tipologies.....	46
Estratègies per a la recuperació de construccions ramaderes.....	47
Origen i evolució de les infraestructures ramaderes al Garraf.....	47
Identificació i preservació dels camins ramaders	56
Mapa de camins ramaders del massís	57
Estratègies per a la recuperació de construccions agrícoles	58
Consells per a la construcció i reparació de marges	58
Identificació i rescat de barraques de pedra seca	62
Mapa de localització de barraques.....	65
5. Preservació i ús dels conjunts agropecuaris de pedra seca.....	66
Explotacions agrícoles en actiu	67
Cal Viudo.....	67
Can Suriol	69
Puig Batet (Corral d'en Massó).....	70
Mas de Monombra.....	71
Explotacions agrícoles en desús.....	73
Can Grau.....	73

Mas Vendrell	74
Experiències amb pastors	75
Remugabosc	75
Pastor d'Olivella.....	76
Pastor de Sant Pere de Ribes	77
Mancances i vies de col·laboració per a la gestió ramadera	78
Conjunts de pedra seca d'alt valor patrimonial	78
Carrerada de Carro i tancats laterals (392914.00 m E; 4568692.00 m N).....	78
Els Garrofers (392620.00 m E; 4568316.00 m N).....	79
Campgràs.....	79
Vallgrassa.....	81
6. Factors de risc per al patrimoni de pedra seca.....	83
7. Funcions actuals del patrimoni de pedra seca en context de crisi climàtica	88
8. Agents socials implicats en l'ús i manteniment de les construccions de pedra seca	95
9. Protecció legal del patrimoni de pedra en sec.....	98
Avantatges genèrics de protegir les construccions de pedra seca.....	98
Legislació estatal, autonòmica, supramunicipal i reconeixement internacional	99
Protecció del patrimoni de pedra seca a nivell municipal	103
Inventaris i mapes de patrimoni	104
Plans especials de patrimoni urbanístic i catàleg.....	105
Normativa del Parc del Garraf	114
Pla Especial de Protecció del Medi Físic i del Paisatge de l'Espai Natural del Garraf.....	114
Pla de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat dels parcs del Garraf i d'Olèrdola.....	115
Deure de conservació del patrimoni immoble	116
Recomanacions per a la protecció i conservació de les construccions de pedra seca i tradicional.....	117
10. Cartografia de construccions de pedra seca.....	119
11. Bibliografia i recursos de la informació	120
Bibliografia	120
Documents annexos.....	125
Acrònims	125

Pròleg

El massís de Garraf ha estat sempre poblat. En són la prova les nombroses restes trobades d'ocupacions prehistòriques, ibèriques, romanes i medievals. La baixa demografia d'aquests períodes va permetre que el poblament es concentrés preferiblement en les escasses zones de terres planes quaternàries fàcilment conreables, com les de Begues, Campgràs o la Plana Novella.

El gran augment demogràfic produït en època moderna va fer necessari aconseguir més terres de conreu i àrees de pastura. A aquest període pertanyen la major part de les masies i corrals existents al massís, malauradament molts en estat de ruïna, testimoni de l'afany per aconseguir aprofitaments agrícoles i ramaders d'entorns hostils, on les roques i els sòls prims són omnipresents.

La manca de terres disponibles va fer necessari aconseguir-ne de noves, primer mitjançant l'eixamplament i el terrassament de les lleres dels torrents, on hi havia una bona infiltració de les aigües pluvials. Fent bona la dita que els catalans, de les pedres, treuen pans, es va passar progressivament a colonitzar els vessants muntanyosos. Amb un esforç ingent, centenars de milers de tones de pedres i terres van ser remogudes i disposades en marges i terrasses. Les estretes feixes aconseguides es van destinar al conreu d'arbres fruiters i, sobretot, al de la vinya aprofitant l'auge de la seva comercialització, que compensava amb escreix l'escàs rendiment assolit i la part dels fruits que s'havia de cedir als propietaris dels terrenys. La transformació en feixes dels vessants muntanyosos va afectar la major part del massís, excepte les àrees més elevades, rocalloses i desproveïdes de terra. La crisi vitivinícola provocada per la plaga de la fil·loxera, arribada a les comarques penedesenques a finals de la dècada dels 80 del segle XIX, va provocar l'abandonament definitiu del conreu de les àrees muntanyoses, ja que l'alt cost de la replantació de la vinya amb peus americans resistents a la plaga ho feia inviable econòmicament. En són testimoni les fotografies de principis de segle XX amb muntanyes sense conreus i encara nues de vegetació arbòria.

Els pagesos que conreaven les feixes a muntanya necessitaven un lloc on aixoplugar-se i poder guardar els estris. D'aquí ve l'origen de l'ingent nombre de barraques existents,

bastides mitjançant l'ancestral tècnica de la pedra seca, que sorprenen per la perfecció assolida només amb l'acurada col·locació de les mateixes pedres arrencades del tros utilitzades per a construir marges.

Les característiques càrstiques del massís feien que els punts d'aprovisionament d'aigua fossin un element extremadament valuós. Les poques cocones i basses naturals que recollien degotalls i aigües pluvials van ser protegides amb cobertes de pedra seca per evitar-ne l'evaporació. Per la seva importància, no és estrany que les fonts Codines a Olivella i de l'Anastasi —probablement la de ca l'Almirall a Sant Pere de Ribes— s'esmentin en la documentació d'Olèrdola del segle X com a límits territorials. La manca d'aigua va obligar les masies i corrals del massís a excavar pous i cisternes i aprofitar els afloraments plans de roca per cercar-los amb murs de pedra i habilitar-los com a basses, tot per tal de poder abastir amb aigua persones, bestiar i cultius.

L'abandonament de les activitats agrícoles i ramaderes al massís, així com la disponibilitat de mitjans de transport per part de pagesos i ramaders ha comportat que la major part d'aquells elements bastits en pedra seca al massís hagin caigut en desús. Trenca el cor observar el gran nombre de barraques que han perdut la coberta protectora de terra i vegetació i les pedres de la clau de volta, presagi del seu definitiu col·lapse. Camins, que fa uns segles eren força transitats, actualment estan coberts de vegetació i de murs esbaldregats que impedeixen el pas. Malgrat que fins fa poc més d'un segle aquestes construccions eren plenament funcionals, en els nostres dies són testimonis d'un passat que, tot i ser recent, sembla haver quedat per sempre més enrere.

Afortunadament, des de fa bastantes dècades han sorgit arreu del nostre país moltes iniciatives de revaloració del paisatge rural, algunes de les quals han centrat els seus esforços en inventariar, consolidar i restaurar fonts, murs, barraques, camins, marges, etc. També s'han instaurat alguns tallers i cursos d'aprenentatge de les tècniques de treball de la pedra seca, per transmetre'n els coneixements a les generacions actuals.

L'any 2018 la UNESCO va incloure "L'art de la pedra seca: coneixements i tècniques" en la Llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat. El document de justificació esmenta que per a les comunitats involucrades, les estructures en pedra seca són una font d'orgull i un factor d'identificació, atès el seu impacte visual distintiu en els paisatges locals i que l'art de la construcció en pedra seca, per la seva pròpia naturalesa, promou el diàleg, ja que les comunitats treballen juntes per a construir, mantenir i restaurar-ne les diverses estructures.

La present Guia de bones pràctiques del patrimoni de pedra seca i arquitectures tradicionals del Garraf. Estratègies d'adaptació al canvi climàtic en l'àmbit agrícola, ramader i hídric, proporciona un ampli ventall d'informacions sobre les diverses construccions de pedra seca existents al massís de Garraf, alhora que constitueix una excel·lent guia per a totes aquelles persones interessades en la restauració i posada en valor dels diversos elements bastits amb aquesta tècnica.

Es posa de manifest com el manteniment de les diverses construccions de pedra seca, perfectament adaptades a un medi amb recursos escassos, pot contribuir de manera directa a mitigar els efectes del canvi climàtic, com ara la sequera, la desertificació i el risc d'incendis. La recuperació de les funcions originals de les antigues infraestructures de pedra seca destinades a la gestió de l'aigua o vinculades a la ramaderia i l'agricultura no només garanteix la preservació d'aquest patrimoni, sinó que afavoreix els ecosistemes naturals, dona suport a les activitats agrícoles i ramaderes locals, contribueix a frenar l'erosió del sòl i crea barreres naturals contra els incendis.

Un altre dels propòsits que la guia aconsegueix amb escreix és proporcionar informació sobre el marc normatiu i els instruments legals existents per garantir la conservació d'aquest patrimoni, tant a través de la planificació urbanística i territorial com de la legislació del patrimoni cultural.

Els amplis coneixements i experiències que els autors de l'obra atresoren en el camp de la pedra seca impregnen cadascú dels seus apartats i la converteixen en una eina imprescindible per a totes les persones interessades en la posada en valor d'aquests béns, que formen una part tant destacada del paisatge i patrimoni cultural del nostre país.

Magí Miret Mestre
Arqueòleg

Presentació

Mirem el passat per fer front al futur

El Parc del Garraf, en un entorn eminentment càrstic, està estretament relacionat amb la pedra. Els murs, els pous, les pletes i un munt més de construccions de pedra seca són elements intrínsecs al paisatge i a la cultura del món rural.

La pedra seca és una tècnica constructiva vinculada a les explotacions agrícoles o ramaderes tradicionals. Aquesta tècnica neix de la necessitat d'ubicar el material al despedregar el terreny i a la vegada guanyar terra de conreu en zones de pendent del nostre entorn, aprofitar l'aigua de pluja i altres usos. Aquests elements tenen tota una sèrie de valors entre els quals n'hi ha que ens ajuden a la resiliència enfront del canvi climàtic.

Per exemple, els murs de pedra seca són rellevants des del punt de vista ambiental, ja que poden millorar l'adaptació del territori al canvi climàtic: ajuden a fixar el sol, augmenten la humitat i la disponibilitat dels nutrients, serveixen de refugi per a la fauna, entre altres aspectes.

És per això que l'Àrea d'Espais Naturals i Infraestructura Verda de la Diputació de Barcelona, participa en el projecte Stonewallsforlife, finançat en el marc del programa LIFE d'adaptació al canvi climàtic. Té per objecte demostrar com una antiga tecnologia, els murs de pedra seca, es pot utilitzar eficaçment per millorar la resistència del territori al canvi climàtic. El projecte mostra els beneficis ambientals, socials i econòmics de la restauració de murs de pedra seca abandonats en dos territoris fràgils però peculiars: el Parc Nacional de les Cinque Terre (Itàlia) i el Parc del Garraf, gestionat per la Diputació de Barcelona. Aquesta guia és una de les accions d'aquest projecte europeu i pretén difondre aquesta tècnica tradicional. Està redactada des de l'experiència i el gran coneixement de l'Associació Pedra Seca del Garraf. Presenta un seguit de bones pràctiques, primer, per inventariar i classificar correctament les infraestructures més comunes al nostre àmbit i, després, les tècniques per a la seva recuperació i manteniment.

Aprofito aquest espai per agrair la feina dels autors que han recollit les aportacions de moltes altres persones voluntàries, que amb aquest treball, demostren conèixer perfectament una tècnica tradicional, útil en l'actualitat, i també l'estima pel seu territori.

Espero que aprofiteu aquesta guia però, sobretot, espero que la gaudiu.

José Luis Herrera Licerias

Director dels Parcs del Garraf i d'Olèrdola

Gerència de Serveis d'Espais Naturals

Àrea d'Espais Naturals i Infraestructura Verda

Introducció dels autors

El present document neix com a resultat d'un encàrrec del Parc del Garraf a l'Associació Pedra Seca del Garraf, en el marc del projecte europeu *Stonewalls for Life* (LIFE18 CCA/IT/001145 – Acció 3), una iniciativa que reconeix el paper estratègic de les construccions de pedra seca com a eina d'adaptació al canvi climàtic. Fruit d'aquesta col·laboració, s'ha pogut centrar l'atenció en un paisatge sovint oblidat, que integra una infraestructura ambiental, històrica i cultural d'un valor incalculable. Des d'aquesta perspectiva, la guia s'adreça principalment a les administracions locals del Parc del Garraf, entitats gestores del territori, col·lectius i associacions vinculats al patrimoni i al món rural, així com a tècnics, professionals i centres de recerca interessats en la gestió sostenible del paisatge i la preservació del patrimoni de pedra seca.

El contingut de la guia aborda diversos àmbits interconnectats per un fil conductor comú: la lluita contra l'emergència climàtica. A través de la pedra seca —tant les estructures vinculades a l'aigua (pous, cisternes, mines), com les relacionades amb les pràctiques agrícoles (marges, barraques, clapers), ramaderes (corrals, carrerades, tancats) i activitats preindustrials tradicionals (forns de calç, rajoleries, pous de glaç)— es posa en relleu una arquitectura capaç d'adaptar-se al medi, gestionar recursos escassos i garantir-ne la sostenibilitat, tot reconeixent la vigència d'alguns d'aquests usos i el seu valor patrimonial actual.

La densitat i riquesa dels continguts —textos, imatges, taules, mapes— ha motivat un ús prudent i mesurat de les referències, amb l'objectiu de mantenir l'equilibri entre claredat expositiva i solidesa documental. Només s'hi han inclòs les que es consideren imprescindibles, diferenciades en dues tipologies: les referències inserides dins el text —seguint el format autor - data— que remetent a obres recollides a la bibliografia, i les notes a peu de pàgina, destinades a documentació d'arxiu o fonts específiques que complementen el contingut.

Per mostrar com aquest patrimoni es connecta amb la realitat actual, la guia incorpora exemples concrets que permeten analitzar el paper actual de les explotacions agrícoles i ramaderes del Parc del Garraf. Entre aquests exemples, destaca la tasca dels pastors, que continuen transmetent el coneixement tradicional. També s'hi documenten finques

en desús, algunes de titularitat pública, amb potencial per esdevenir projectes sostenibles o espais de formació i participació. Tot plegat, reflecteix les oportunitats d'actuar en un territori afectat pel despoblament rural, on encara perviuen experiències de resiliència i de renovació. L'estudi incorpora un diagnòstic divers de conjunts agropecuaris —en ús, en desús o de gran valor patrimonial— i recull exemples de ramaderia extensiva vinculada al paisatge.

La guia també recull les principals amenaces que afecten el patrimoni de pedra seca, com el despoblament rural, la pressió urbanística, la manca de protecció legal i el desconeixement social. Alhora, destaca el potencial actual d'aquestes construccions en àmbits com la gestió hidrològica i agrícola, el manteniment ecològic i forestal, o la configuració del paisatge. Unes funcions especialment significatives en el context actual, marcat per la crisi climàtica, els canvis en el món rural i l'evolució dels models de gestió del territori.

Pel que fa a la protecció legal i patrimonial, la guia sintetitza el marc normatiu existent a escala internacional, estatal, autonòmica, municipal i del mateix Parc del Garraf. L'objectiu és identificar, descriure i proposar les normatives de protecció més adequades per garantir la conservació del patrimoni de pedra seca i tradicional, així com afavorir-ne la integració efectiva en la planificació urbanística i territorial. A més, aporta recomanacions per orientar l'acció pública i local, com ara la incorporació d'elements als catàlegs municipals, l'elaboració o actualització de plans especials urbanístics de desenvolupament, la promoció de normatives específiques sobre la pedra seca i els paisatges que configura, així com altres accions dirigides a garantir-ne la protecció efectiva.

El darrer capítol de continguts se centra en la cartografia d'elements patrimonials vinculats a la gestió tradicional dels recursos naturals vinculats als municipis que integren el Parc del Garraf: arquitectures d'aigua, corrals, barraques, forns d'obra, de calç i guix, camins ramaders històrics i transitables i de les principals finques i àrees d'interès. La recopilació i representació gràfica d'aquets elements patrimonials ofereix una visió estructurada de la seva distribució i funció en la configuració del territori. A més de facilitar-ne la localització, els mapes posen en relleu la seva connexió amb les dinàmiques de poblament, producció i adaptació al medi que han modelat el territori al llarg del temps. Aquesta cartografia, esdevé una eina innovadora i bàsica per a la conservació activa, la planificació territorial i l'educació ambiental i patrimonial, alhora que obre la porta a futures prospeccions, estudis especialitzats i iniciatives de gestió del paisatge.

Finalment, el capítol dedicat a la bibliografia i als recursos d'informació reuneix tant la bibliografia utilitzada com la de referència consultada. L'apartat es clou amb un recull d'acrònims que n'agilitzen la consulta i orienten la lectura.

Amb aquest treball, volem contribuir a la valoració del patrimoni de pedra seca i tradicional del Garraf. Tant de bo sigui útil a les institucions entitats i persones que el consultin i serveixi d'impuls i ajut per a noves iniciatives transformadores i projectes compromesos amb el territori.

Víctor Mata i Ventura (CEB)

Carles Lluch i Ferré (APSG)

1. Objectius de la guia

Aquest projecte té com a finalitat posar en valor, preservar i reactivar l'ús de les construccions de pedra seca i altres formes d'arquitectura tradicional del Garraf, considerant-les com a eines clau per a l'adaptació al canvi climàtic, especialment en els àmbits agrícola, ramader, hídric i en la conservació dels sistemes naturals i la sostenibilitat ambiental. Tot seguit enumerem les principals fites que volem assolir.

- Recuperar i reutilitzar construccions tradicionals per a activitats econòmiques actuals, com la recuperació de corrals per al pasturatge, amb l'objectiu de contribuir a la restauració del territori.
- Mantenir i aprofitar els marges i parets de pedra seca per prevenir l'erosió, retenir aigua i humitat, i frenar l'avanç dels incendis forestals.
- Condicionar els marges com a refugi per a fauna i flora silvestres i fomentar la biodiversitat local i la resiliència al canvi climàtic.
- Recuperar les feixes abandonades amb conreus de cereals i farratge autòctons per afavorir la sostenibilitat de la fauna i el manteniment del mosaic agro-forestal tradicional per adaptar-lo als canvis ambientals.
- Aprofitar els camins i carrerades com a vials sostenibles per a la mobilitat ramadera i el turisme ecològic.
- Reactivar les estructures de gestió hídrica per fer front als episodis de sequera, afavorir l'abastiment d'aigua a la ramaderia i la fauna, i augmentar la seva resiliència davant del canvi climàtic.
- Adequació de les zones d'aigua per evitar el perill d'ofegament de la fauna petita i garantir el proveïment hídric.
- Recollir i canalitzar l'aigua dels laterals de camins i carreteres cap a basses i dipòsits existents o nous, amb la finalitat de millorar la disponibilitat d'aigua per a la fauna i la ramaderia.

- Identificar les finques agràries actives amb bones pràctiques de gestió per transferir l'experiència a altres finques en desús i promoure un model agrícola i ramader sostenible davant dels canvis ambientals.
- Localitzar finques abandonades susceptibles d'acollir projectes de gestió agrícola, ramadera i d'aprofitament d'aigua amb criteris de sostenibilitat i adaptació al canvi climàtic.
- Impulsar la recerca del patrimoni de pedra seca, amb la identificació, descripció i registre de les construccions existents per elaborar un cens únic.
- Proposar una taula de categorització tipològica dels diferents elements de pedra seca, per afavorir l'estudi, la protecció i la divulgació.
- Elaborar mapes de localització i tipificació de les construccions de pedra seca i tradicional, en endavant CPS, per identificar tant estructures simples com conjunts interrelacionats.
- Integrar el patrimoni en polítiques de conservació, planificació territorial i desenvolupament rural mitjançant l'anàlisi de la legislació vigent i la formulació de recomanacions per a la seva protecció legal.
- Impulsar la participació activa d'agents locals i socials (pastors, agricultors, tècnics, administracions...), implicant-los en la gestió, ús i manteniment sostenible del patrimoni.
- Transformar el contingut d'aquest document en una publicació clara, atractiva i entenedora, adreçada a infants i adolescents, per obtenir una eina que reforci la formació acadèmica des d'una perspectiva ambiental, patrimonial i sostenible.
- Sensibilitzar sobre les amenaces que afecten aquestes construccions (desús, erosió, urbanització, desconeixement...) i les seves funcions actuals en el context de la crisi climàtica.
- Esdevenir una guia per a la restauració d'elements patrimonials vinculats a la captació d'aigua, el pasturatge i l'agricultura, amb estratègies pràctiques per a la seva recuperació i manteniment.

2. Paisatges de pedra seca: Una estratègia d'adaptació al canvi climàtic

Els paisatges rurals i periurbans del Parc del Garraf constitueixen un excel·lent banc de proves per la seva situació geogràfica molt propera a la conurbació urbana de Barcelona. El massís del Garraf funciona com una zona de transició entre les àrees urbanes més denses del Baix Llobregat, la costa de la comarca del Garraf, i els espais naturals que s'endinsen cap a l'interior de l'Alt Penedès. Actua com un pulmó verd a la perifèria de la conurbació barcelonina, contribuint a reduir l'impacte mediambiental de l'activitat humana. En aquest sentit, el parc és especialment important per a la regulació climàtica i la preservació de la biodiversitat en una regió amb una densitat de població molt elevada. A més, la delimitació de la superfície del Parc del Garraf actua com un coixí de contenció davant la intensa activitat urbanística dels municipis que en formen part. Tot això el converteix en un element clau per mantenir l'equilibri entre el patrimoni cultural i el natural que configuren la noció de paisatge, davant el creixement urbà, sovint desmesurat, que caracteritza l'Àrea Metropolitana de Barcelona. En aquest territori, transformat al llarg dels segles per l'acció humana, conflueixen valors naturals i culturals, tant materials com immaterials, que la població reconeix com a propis. El repte de conservar aquest patrimoni rau, doncs, en el territori mateix i en les seves representacions, així com en la gestió prudent dels recursos naturals i culturals que el configuren (Mata, R., 2010, p. 39).

La gestió d'aquest vast territori i el paisatge que conforma recau sobre els pocs actors veritablement rurals que resten en actiu, els quals han de fer front als interessos d'altres usuaris no agraris que pressionen per canviar els usos agropecuaris o forestals d'accés públic de les terres, cosa que pressuposa conflictes i reptes de governabilitat que ha de dirimir l'administració pública. A més a més, s'hi suma una certa mitificació del món rural per part d'una societat eminentment urbana, que percep el paisatge d'una forma estàtica, de postal o museïtzada. Per tot plegat, és preceptiu i necessari no deslligar el món rural i sovint els terrenys periurbans sense urbanitzar de l'activitat agropecuària i

forestal per la capacitat que tenen de gestionar i salvaguardar el caràcter pagesívol del territori. El manteniment dels treballs tradicionals en el que anomenem espais lliures no urbanitzats són la millor garantia i l'oportunitat de preservar-los.

Imatge del massís del Garraf des de l'espadat del tancat petit del puig de la Mola (VMV, 2018).

En aquestes zones del massís, algunes dins el parc natural i altres molt properes, on encara es mantenen dedicacions agropecuàries, i en els extensos territoris de muntanya, avui naturalitzats que formen part del massís del Garraf és on l'activitat agrícola, ramadera i preindustrial vigent fins a mitjan segle XX va donar lloc a multitud d'elements i infraestructures que formen magnífics paisatges de pedra en sec que cal protegir legalment i aprofitar de manera funcional i patrimonial. En aquest sentit, i segons el Conveni Europeu del Paisatge, qualsevol part del territori pot ser considerada paisatge, independentment de la seva qualitat, sempre que sigui percebuda com a tal per la població. Aquest paisatge és fruit de la interacció contínua entre els factors naturals i humans, i constitueix una expressió singular de la identitat de cada indret¹.

Malauradament, el retrocés de la pagesia en els municipis que acullen aquestes construccions —Avinyonet del Penedès, Olesa de Bonesvalls, Olivella, Sant Pere de Ribes, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Begues, Castelldefels i Gavà— fa pràcticament inviable mantenir les extenses zones, ermes, boscanes o fins i tot periurbanes dels seus termes municipals en bones condicions. La major part estan farcides de CPS,

---

1. https://www.gencat.cat/mediamb/publicacions/monografies/conveni_europeu_paisatge.pdf.

que indefectiblement es deterioren per manca d'ús i manteniment. Per això és decisiu comptar amb les administracions públiques que legislen, normativitzen i tenen cura del territori —Generalitat de Catalunya, Consells Comarcals, Diputació de Barcelona, Àrea Metropolitana de Barcelona, municipis—. Però també, amb la societat civil que les coneix, utilitza i protegeix —associacions per a la conservació de la pedra seca, centres d'estudis, voluntaris dels parcs naturals, col·lectius naturalistes, centres excursionistes, associacions artístiques, societats de caçadors, sindicats agrícoles, pagesia, iniciatives personals—, i el món acadèmic, així com els professionals que estudien, descriuen i valoren la natura, el patrimoni cultural i el paisatge que configura.

Els paisatges de pedra seca que caracteritzen moltes zones rurals i periurbanes necessiten una gestió dinàmica i funcional per garantir-ne la protecció. Sense una intervenció adequada, corren el risc de desaparèixer a causa de l'expansió urbana, l'ús inadequat o l'erosió provocada per fenòmens naturals. Per preservar-los, cal adaptar-los a nous usos: alguns continuen sent útils per a l'agricultura i la ramaderia tradicional, mentre que d'altres poden esdevenir espais oberts que ajudin a prevenir incendis, a evitar l'erosió del sòl i a reduir el risc d'inundacions. A més, poden jugar un paper clau com a refugis per a la fauna i la flora autòctones, afavorint així la conservació d'ecosistemes i la biodiversitat. Posar-los al servei de la formació acadèmica, l'ús científic, la recerca artística o el turisme cultural també pot aportar beneficis i generar noves oportunitats.

Per fer front als efectes creixents de les alteracions climàtiques, és important recuperar la funció original de les antigues infraestructures de pedra seca, tant les destinades a la gestió de l'aigua com les vinculades a la ramaderia i l'agricultura. En aquest línia, cal identificar i restaurar les construccions hidràuliques, ramaderes, agrícoles i de comunicació per tal de reactivar els sistemes tradicionals d'obtenció, emmagatzematge i distribució de l'aigua. Alhora és prioritari impulsar una ramaderia de muntanya sostenible, aprofitant les infraestructures ramaderes disperses pel massís. De la mateixa manera, és oportú mantenir i consolidar el sistema de marges de pedra seca que poden actuar com a barreres naturals en cas d'incendi i contribueixen a frenar l'erosió del sòl.

La recuperació de les funcions originals d'aquest patrimoni no només garanteix la seva preservació, sinó que també afavoreix els ecosistemes naturals i dona suport a les activitats agrícoles i ramaderes locals. En definitiva, aquest conjunt de mesures ha de contribuir de manera directa a mitigar els efectes del canvi climàtic, com ara la sequera, la desertificació i el risc d'incendis. Finalment, recuperar la funcionalitat de les CPS no només implica la seva conservació física, sinó també la posada en valor el patrimoni cultural que representen. Aquests paisatges conjunt integrats en un mosaic agrícola i

Els paisatges en mosaic com els de l'entorn de can Suriol, amb construccions de pedra seca, conreus i zones naturalitzades, són un patrimoni fràgil que cal protegir i preservar (CLLF, Olivella, 2023).

natural, testimonien l'evolució de les activitats humanes tradicionals al massís, algunes de les quals es remunten fins al neolític.

Pletes, corrals, barraques, sínies, forns de calç, marges, camins, pous de glaç, cisternes, rajoleries, abeuradors són alguns exemples d'aquest immens llegat. Malauradament, molts d'aquests elements han estat desatesos i s'han anat degradant progressivament amb el pas del temps. Alguns fins i tot han desaparegut a causa del desconeixement, l'oblit i els canvis en els usos del sòl. Preservar-los és essencial per mantenir la identitat del paisatge i el seu valor funcional, històric i ecològic.

Per salvaguardar aquest extens i fràgil patrimoni disposem de diversos instruments legals: urbanístics, territorials, patrimonials, mediambientals, hidrològics... que ens permeten actuar amb racionalitat i mantenir el caràcter del paisatge que volem preservar. L'adequada aplicació de la legislació esdevé el gran repte de les institucions i la ciutadania. La declaració de la tècnica de la pedra en sec com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat per part de la UNESCO ha d'esperonar les institucions a destinar més recursos per protegir aquest extens i valuós patrimoni, cada cop més amenaçat pel desús i el pas del temps². És urgent una intervenció global que preservi i conservi el patrimoni de pedra seca i tradicional mitjançant el seu ús original, assegurant-ne la funcionalitat i l'ús.

---

2. <https://ich.unesco.org/es/RL/arte-de-la-construccion-en-piedra-seca-conocimientos-y-tecnicas-02106>.

Disposar d'instruments legals favorables no garanteix la preservació de les CPS, ja que moltes continuen deteriorant-se fins a desaparèixer. Per revertir aquest procés, és imprescindible aplicar mesures efectives. El primer pas és identificar, classificar i catalogar totes les estructures encara existents. Un cop documentades, caldrà establir prioritats, donant especial atenció a aquelles que tinguin un major valor patrimonial i una rellevància més gran per als nostres objectius climàtics.

Els procediments han de ser respectuosos amb el medi ambient i el paisatge. L'aplicació de tècniques sostenibles, com la pedra en sec, amb morter de calç o argamassa per a la gestió de l'aigua i del sòl per a l'agricultura, i la introducció d'una ramaderia de muntanya regulada per controlar l'expansió vegetal excessiva o la tracció animal en costers, l'horticultura, l'explotació silvícola i en altres àmbits no mecanitzables, són de vital importància per afrontar la crisi climàtica. Aquestes pràctiques no només minimitzen l'impacte ambiental, sinó que també contribueixen a la preservació del patrimoni natural, agrari i de pedra seca dels massís. A més representen una alternativa viable i eficient per a moltes explotacions agrícoles i forestals, combinant tradició i innovació per aconseguir una gestió més sostenible i respectuosa del territori i l'entorn natural.

3. Formació del registre de construccions de pedra seca

L'enregistrament de les CPS és essencial per a la preservació i reactivació d'aquest patrimoni arquitectònic popular. Per garantir-ne l'eficàcia, cal aplicar una metodologia sistemàtica i rigorosa que permeti identificar, classificar i catalogar els elements que defineixen el paisatge cultural de la zona. Aquest procés no només facilitarà el registre i la descripció d'aquest llegat, sinó que també establirà una base sòlida per a futures accions de conservació, restauració i difusió. En aquest sentit, hem de tenir en compte que una de les eines més eficients i participatives en aquest treball és Wikipedra. Es tracta d'un recurs compartit impulsat per l'Observatori del Paisatge de Catalunya amb el suport d'entitats com el Drac Verd de Sitges, que permet a qualsevol persona localitzar, descriure i donar a conèixer el patrimoni de pedra en sec, en especial les barraques.

Objectiu, àmbit d'intervenció i mètode de treball

- **Objectiu:** localitzar, identificar i classificar les CPS per garantir-ne la conservació, restauració i reutilització, tot contribuint així a una millor comprensió de la seva funció original i de la seva relació amb l'entorn.
- **Àmbit:** les actuacions s'emmarquen dins els espais naturals protegits del Parc del Garraf i s'estenen al conjunt dels termes municipals d'Olivella, Vilanova i la Geltrú, Sitges, Sant Pere de Ribes, Avinyonet del Penedès, Begues, Olesa de Bonesvalls, Castelldefels i Gavà.
- **Metodologia:** per garantir una referenciació fiable i correcte, és imprescindible seleccionar adequadament l'instrument de descripció que es vol desenvolupar, que estarà vinculat a una base de dades o a un full de càlcul que inclogui els camps necessaris per documentar cada CPS, de manera individual o agrupada. Entre els camps necessaris hi ha: codi unívoc de cada CPS, tipologia (cisterna,

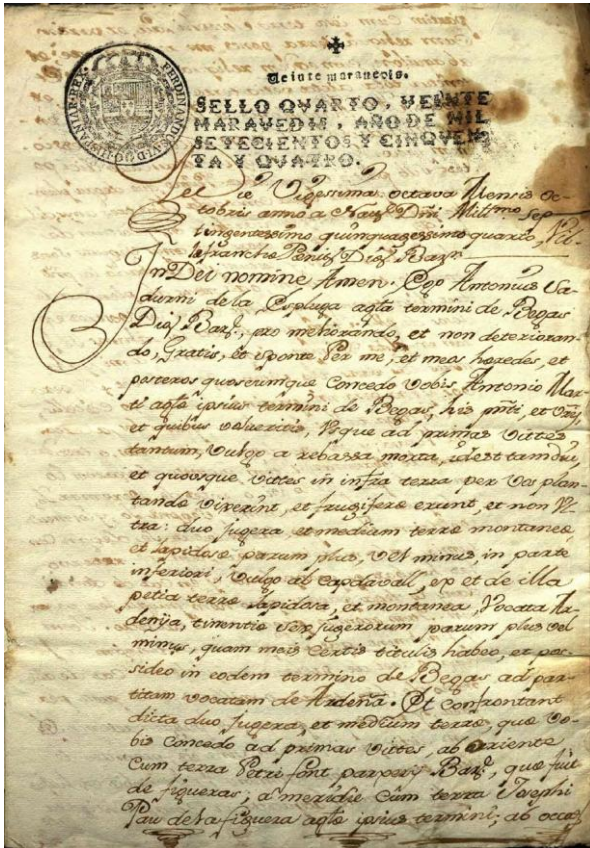
corral, marge...) i el seu codi corresponent; títol o denominació (pou Gran, barraca del Tot...), descripció (forma, orientació, dimensions...), coordenades geogràfiques, ubicació, cronologia, descriptors, entre d'altres.

- **Inventari:** a més d'identificar les tipologies, es fa un recompte d'elements, s'informa el títol del bé inventariat, s'avalua l'estat de conservació de cadascun i s'ubica sobre mapa mitjançant coordenades.
- **Catàleg:** anàlisi individualitzada de cada CPS amb informació detallada: descripció de cada element, ubicació, coordenades, estat de conservació, materials utilitzats, tècniques constructives, dimensions, descripció de l'entorn i possibles intervencions de restauració.

El treball de camp

L'equip encarregat de la cerca i registre de les CPS ha de tenir un coneixement profund del territori i combinar diverses fonts d'informació per garantir un inventari o catàleg complet. Els passos essencials inclouen:

- **Formació de l'equip de treball:** comprèn la participació de tècnics especialitzats en patrimoni arquitectònic, experts en el territori, així com documentalistes i guies locals. Aquest equip multidisciplinari aporta coneixements específics que són essencials per dur a terme un treball sistemàtic i rigorós que garanteixi una comprensió completa de les CPS en el seu context local i històric.
- **Determinar l'instrument de descripció:** és bàsic definir amb claredat la informació que es vol recollir de cada CPS. Per això, cal decidir si s'elaborarà un inventari o un catàleg. L'inventari és un registre que inclou una descripció bàsica de cada element, mentre que el catàleg és més detallat i exhaustiu, incorpora no només un títol més o menys llarg, sinó també mides, característiques i una avaluació del valor de cada construcció. La decisió entre fer un inventari o un catàleg dependrà dels objectius de conservació establerts per l'equip de treball, del nivell de descripció desitjat i dels recursos disponibles.
- **Recerca documental:** consisteix en la recerca de documents en arxius, biblioteques o centres de documentació —estudis previs, documents, mapes i imatges antigues— per obtenir informació detallada que permeti contextualitzar i comprendre l'evolució de les construccions. Aquest procés facilita la preservació i restauració de la CPS, i permet interpretar el seu significat històric i cultural.

Antoni Sadurní de l'Espluga, concedeix una peça de terra per plantar vinya en règim de rabassa morta a favor d'Antoni Martí, per un període de tres, d'acord amb el costum de bon pagès que incloïa, entre altres pràctiques la conservació de marges, parets de pedra seca, barraques i camins (Arxiu Can Sadurní, UC 230, 1754).

- **Recollida de testimonis orals:** es porten a terme entrevistes a persones vinculades al territori, que puguin oferir informació valuosa sobre la denominació, la ubicació, l'ús i la història de les CPS. Aquests testimonis complementen la documentació escrita i expliquen les pràctiques constructives i la relació de la població amb el patrimoni de pedra seca.
- **Elaboració de les pautes de cerca:** consisteix en establir sectors i itineraris de cerca basats en els mapes de la zona, amb la col·laboració de persones coneixedores del territori i si s'escau tècnics especialitzats en patrimoni arquitectònic. Aquest procés permet identificar les àrees d'interès i guiar l'exploració de CPS, assegurant una recerca minuciosa i ben orientada.
- **Prospecció del terreny:**
  - Localització i documentació de les CPS *in situ* mitjançant el registre de camp.
  - Inspecció ocular per determinar-ne la tipologia, forma, estat de conservació i tècnica constructiva.
  - Amidaments de les estructures: amplada, alçada, gruix de les parets i altres detalls rellevants.
  - Registre fotogràfic terrestre i aeri amb dron.
  - Elaboració de croquis i plànols per complementar la documentació visual.

- Posicionament amb coordenades per integrar els elements en mapes i bases de dades.
- Recerca d'informació sobre les CPS: identificació de la propietat, denominació, toponímia associada i cronologia aproximada.
- **Processament de dades:**
  - Informació de les fitxes d'inventari o catàleg amb les dades obtingudes del treball de camp i les recollides de fonts d'arxiu i bibliografia.
  - Traspàs i edició de dades cartogràfiques de localització mitjançant l'editor de mapes QGIS.
- **Documentació del projecte:**
  - Llibre de camp, inventari i/o catàleg en suport electrònic i/o en paper.
  - Edició índexs: onomàstic, toponímic, entitats, tipologies...
  - Mapes de localització de CPS.
  - Croquis de planta i alçada i fotografies de la CPS.
  - Dossier de cada CPS (fitxa identificativa, documents d'arxiu i documentació de gestió).
  - Memòria dels treballs i incidències.

Taula de categorització de la pedra seca al Parc del Garraf

Es constitueix a partir de l'estudi de la història i de les activitats desenvolupades per la població rural dels municipis que tenen part del seu terme dins del Parc del Garraf des del 4000 aC fins als nostres dies. La finalitat és reflectir, en la mesura del possible, el model d'organització del treball que ha contribuït a configurar la diversitat de paisatges de pedra seca i les seves manifestacions materials. Per a l'elaboració de la taula de categorització. S'han tingut en compte les funcions, usos i activitats que han originat aquest patrimoni.

El propòsit és assegurar una estructura homogènia en les divisions de la taula, mantenint un equilibri entre la diversitat patrimonial i l'organització interna de les categories per evitar una fragmentació excessiva. Aquest enfocament permet identificar, jerarquitzar i classificar adequadament cada CPS dins dels seus epígrafs jeràrquics corresponents. Finalment, seguint el principi de procedència, s'ha delimitat el patrimoni vinculat al Parc del Garraf, així com els termes municipals que en formen part.

Taula de categorització de la pedra seca al Parc del Garraf

1. Senyalització

- 1.1 Fita o pedró
- 1.2 Fillola
- 1.3 Antigó
- 1.4 Molló o muró

2. Comunicacions

- 2.1 Camí de carro
- 2.2 Camí de ferradura o de bast
- 2.3 Sender o corriol
- 2.4 Camí ramader o carrerada

3. Delimitació i connexió

3.1 Parets

- 3.1.1 Paret simple o senzilla
- 3.1.2 Paret de doble cara
- 3.1.3 Paredó

3.2 Marges

- 3.2.1 Marge de conreu
- 3.2.2 Marge de camí

3.3 Passos

- 3.3.1 Pas (espai sense porta)
- 3.3.2 Porta
- 3.3.3 Pas de bestiar, entre finques, per contar o triar el bestiar
- 3.3.4 Escala (volades, integrades, laterals...)

3.4 Passos sobre aigua

- 3.4.1 Pont
- 3.4.2 Pontarró
- 3.4.3 Passera

4. Habitacles temporals

- 4.1 Barraca aèria aïllada
- 4.2 Barraca adossada a un marge
- 4.3 Barraca integrada dins un marge
- 4.4 Barraca de cova o encastada a la roca
- 4.5 Barraca composta (bessones, amb claper, amb paravent, amb tancat...)

5. Tancats

- 5.1 Pleta - Corral (per tancar / guardar el bestiar)
- 5.2 Clos (tancat agrícola)

6. Forns artesanals

- 6.1 Forn de calç o de guix
- 6.2 Forn d'obra (rajoleria, teuleria)

7. Clapers o pedregars

- 7.1 Apilament (forma estructurada)
- 7.2 Amuntegament (acció de llençar)

8. Construccions accessòries

- 8.1 Aixopluc
- 8.2 Arnera
- 8.3 Amagatall, refrescador, fornícula, coveta d'arreu
- 8.4 Aguit i parany
- 8.5 Paravent o recer
- 8.6 Trona
- 8.7 Crossa

9. Gestió de l'aigua

- 9.1 Obtenció i extracció
  - 9.1.1 Pou
  - 9.1.2 Sínia
  - 9.1.3 Font o surgència
  - 9.1.4 Mina d'aigua
- 9.2 Emmagatzematge
  - 9.2.1 Cocó
  - 9.2.2 Cadolla
  - 9.2.3 Cisterna
  - 9.2.4 Aljub o cossiòl
  - 9.2.5 Bassa
  - 9.2.6 Safareig
  - 9.2.7 Abeurador
  - 9.2.8 Pou de glaç
- 9.3 Conducció i evacuació
  - 9.3.1 Rasa, canal de desguàs
  - 9.3.2 Séquia o rec
  - 9.3.3 Resclosa
  - 9.3.4 Sobreeixidor o desguàs
  - 9.3.5 Albelló

Per ampliar la informació sobre la taula de categorització de la pedra seca, podeu consultar els annexos:

Annex 1: Fitxes de descripció il·lustrades de tipologies de CPS

Annex 2: Taula de descripció textual de les tipologies de CPS

Pautes de descripció informatitzada

L'objectiu d'aquest capítol és establir els criteris de descripció que s'incorporaran a l'aplicació informàtica, abordant l'anàlisi, el disseny i la programació d'una base de dades o full Excel. La unitat de descripció pot ser tant una agrupació patrimonial com una CPS individual, i cada unitat patrimonial es documentarà en un únic registre informàtic. Es definiran els requisits per al disseny de l'instrument de descripció, incloent-hi objectius, metodologia i resultats, així com la interfície de la fitxa d'inventari o catàleg per recollir la informació.

Descripció

L'inventari o catalogació de les CPS es realitza seguint les pautes de descripció informatitzada, que inclouen la classificació (a partir de la taula de categorització) i descripció (assignació de títol, descripció de les unitats patrimonials, datació...), les agrupacions relacionades (finca o conjunt) amb la tipologia descrita, l'assignació de descriptors (onomàstics, toponímics, d'entitats...) i la valoració de l'estat de conservació. El projecte implica l'enregistrament de les dades obtingudes del treball de camp realitzat pels gestors patrimonials, així com un control de qualitat de les dades de tots els registres introduïts.

Es treballa amb unitats patrimonials simples i compostes. La descripció de les CPS ha de ser alhora útil i pragmàtica, evitant ser massa detallada o massa indefinida. Hem de tenir en compte que l'objectiu del sistema de gestió patrimonial és classificar i descriure les CPS de manera clara i sense ambigüitats, segons les funcions i usos per les quals van ser creades. Per això, proposem un sistema de classificació flexible que permet incorporar noves tipologies constructives a la taula de categorització, segons les necessitats que puguin sorgir.

Camps de la base de dades

- **Codificació i classificació:** aquests camps tenen una estructura jeràrquica a nivell, de demarcació patrimonial (massís del Garraf i termes municipals vinculats) i tipologia constructiva (pous, forns de calç, corrals, aljubs...). Tota la informació es desdobra en camps numèrics (codis) i alfabètics (denominacions) que permeten definir les agrupacions tipològiques i comprovar la informació introduïda. Les denominacions s'obtenen a partir d'un llistat desplegable. Inclou un camp per informar les tipologies relacionades.
- **Descripció patrimonial:** garanteix la informació i l'estudi del bé patrimonial, enregistrant les dades específiques segons el tipus d'unitat patrimonial (simple o composta). L'inventari comprèn els camps de codificació, classificació, títol, agrupació patrimonial, coordenades, cronologia, camps de control i documentació gràfica. La catalogació abasta tots els camps de l'inventari i afegeix la descripció completa de la unitat patrimonial, que inclou dades sobre l'estructura, la morfologia i l'entorn natural, documentades mitjançant la recopilació, l'anàlisi i la captura fotogràfica. També s'inclouen informació sobre la tipologia constructiva, les dimensions, els detalls estructurals, l'emplaçament, l'entorn, la tècnica constructiva i les CPS associades. A més, s'incorporen descriptors que milloren la recerca i el coneixement de cada unitat patrimonial catalogada.
- **Descriptors de cerca:** els descriptors incorporats al sistema actuen com a eines complementàries per millorar la descripció de les CPS i facilitar la recuperació de la informació vinculada. La indexació es realitza mitjançant sis tipus de descriptors: onomàstics (propietat, administració, masoveria...), geogràfics (municipis), finques o conjunts patrimonials, entitats relacionades, denominacions tipològiques i estat de conservació. Aquests atributs no descriuen directament les CPS, sinó que fan referència a les dades associades o a la supervisió d'aquests béns. La informació l'obtenim del títol i/o de la descripció de la unitat patrimonial. D'aquesta manera, els descriptors contribueixen a organitzar i recuperar la informació de manera eficient.
- **Control d'enregistrament:** els camps de control de la fitxa de descripció, com la data de creació del registre, la data de modificació i el nom del gestor patrimonial, resulten essencials per controlar l'inventari o la catalogació de les unitats patrimonials. Tenen diverses funcions: identificar la persona que ha catalogat, la persona que ha realitzat modificacions i les dates corresponents.
- **Documentació gràfica:** comprèn un conjunt de camps que permeten afegir i catalogar diverses imatges de la CPS, un mapa topogràfic que inclou la senyalització corresponent, així com dibuixos de la planta i de l'alçat de cada element enregistrat.

Protocol d'informació de la fitxa catalogràfica

Enllaç per la descàrrega de les taules completes de la fitxa catalogràfica

Camps	Contingut	Sintaxi	Obligat
Codificació i classificació			
DEMARCATIÓ PATRIMONIAL	Conjunt de CPS de qualsevol tipologia emplaçades en els termes municipals que formen part del Parc del Garraf.	S'informa la denominació Parc del Garraf.	Sí
CODI TIPOLOGIA CONSTRUCTIVA	Codi jeràrquic del nivell de classificació que es descriu (tipologia de CPS) segons la taula de categorització dels municipis del Parc del Garraf.	Camp d'emplenament automàtic a partir de la informació que proporciona el sistema de classificació. Ex: 09.02.03 Cisterna	Sí
TIPOLOGIA CONSTRUCTIVA	Conjunt de CPS classificades segons la taula de categorització, resultat de les agrupacions establertes durant el procés de classificació.	Denominació textual del nivell de classificació que es descriu. S'informa a partir del desplegable que conté la taula de categorització. Ex: 05.010 Corral	Sí
AGRUPACIÓ PATRIMONIAL	Recull les agrupacions (finques o conjunts patrimonials) de CPS que el gestor patrimonial assigna a una mateixa procedència. Les denominacions toponímiques s'adapten a la terminologia oficial.	S'informen les agrupacions seguides del municipi entre parèntesi. El camp conté un desplegable amb la taula de enregistrats i un finques i conjunts enregistrats i un formulari de manteniment de l'índex. Ex: Can Vendrell (Olivella)	NO
Descripció patrimonial			
CODI UNITAT PATRIMONIAL	Número únic que identifica univocament cada CPS o conjunt de CPS catalogat o inventariat.	Camp numèric d'emplenament automàtic Ex: 589	Sí
TÍTOL	Paraula o frase que defineix el tipus d'informació que conté la CPS o el conjunt arquitectònic. Pot ser de tipus format: denominació tradicional coneguda, o bé de tipus atribuit: títol establert pel gestor patrimonial a una CPS que no disposa de nom conegut.	El títol formal s'obté d'un document, llibre o de la tradició oral i es transcriu fidelment tal com apareix a la font original o en la informació personal. En canvi, el títol atribuit sorgeix de l'anàlisi de la CPS i del coneixement o criteri del gestor, i es presenta entre claudàtors. Ex. formal: Corral del Teix Ex. formal: Pou Gran Ex. atribuit: [Corral II de Campgràs] Ex. atribuit: [Barraca del Gus]	Sí
DESCRIPCIÓ	Representació detallada d'una CPS (pou, sènia, forn d'obra, matjada...), que inclou la morfologia, les parts que la conformen, així com el seu entorn geològic i vegetal. Aquesta representació es duu a terme mitjançant la recopilació, anàlisi, organització i enregistrament fotogràfic i posicional de la CPS. Es recull tota la informació rellevant per a la seva identificació, gestió, localització i descripció: - Tipologia constructiva (tipus d'obertura, coberta, existència de cornisa, elements exteriors, armaris interiors...) - Dimensions (amplada de l'olla del forn, existència de banqueta interior, vitrificació de parets...) - Dades d'ubicació (municipi, finca, nom de l'indret, orientació geogràfica...) - Característiques de l'entorn immediat: desnivell pronunciat, alzinar amb marfull. - Tècnica constructiva (pedra seca, pedra i/o rajols amb consolidant...) - Nombre i denominació de CPS associades i, si escau, el conjunt arquitectònic al qual pertany. A més de la descripció del bé patrimonial i la seva estructura, es documenta qualsevol element rellevant que permeti la seva contextualització i estudi.	La descripció i definició de continguts s'elabora mitjançant la lliure redacció del gestor patrimonial. La resta d'identificadors: Municipi i indret.- Tècnica constructiva.- Original/reconstruïda.- Nombre de CPS, s'informen a partir de "i" i un espai. Ex: Pou ramader de muntanya de pedra seca sense restaurar, de quatre metres de fondària, ubicat al bosc de la Maçana, amb abeurador de rajols per al bestiar de quatre metres de longitud. Probablement donava servei al ramat del mas de la Maçana. Situat en un bosc de pi blanc, a prop d'un barranc. Sí Olivella, Serra de Conques.- Pedra seca.- Reconstruït.- Conjunt arquitectònic.- 2 CPS.- Pou, abeurador. Ex: Pleta sense restaurar, de vint-cinc metres de llargada i quinze d'amplada, alçada màxima de mur conservat tres metres. Les arcades estan enfonsades, així com el cobert, conserva el portal d'entrada. S'endevinen diverses divisions de l'estructura interna. Forma part de la infraestructura ramadera del massís. A prop, al costat de la pista d'accés, hi ha un pou amb aigua permanent. Begues, fondo de la Troneda.- Pedra seca amb consolidant de calç.- Original.- 1 CPS.	Sí
COORDENADES	Conjunt de valors alfanumèrics que determinen la posició exacta d'una CPS en un sistema de referència geogràfic.	S'expressen en latitud i longitud dins del sistema de coordenades geogràfiques (WGS84 és el més utilitzat). Ex: X: 392405 Y: 4568573	Sí
CRONOLOGIA	Data de construcció de la CPS. La informació s'obté del mateix element, document, llibre o d'una informació personal fidedigna. Si és fruit d'un trasllat i reconstrucció, s'informa la data del trasllat, data de la CPS original es fa constar en els camps descripció. Conté tres camps: dia, mes, any d'inici i dia, mes i any final.	És un camp numèric. S'informa data de construcció original i/o data de reconstrucció. Ex: data construcció: 1898 Ex: data reconstrucció: 2025	Sí
C	Indica continuïtat i discontinuïtat en les dates extremes.	Valors: "i": indica continuïtat; "j" indica discontinuïtat. Ex: 1872-1873 Ex: 1910/1920	NO
S/D	El camp Sense Data identifica una CPS en què no ha estat possible localitzar la data cronològica de construcció.	S'informa marcant el camp. Ex: v	NO

Camps	Contingut	Codificació i classificació	Sintaxi	Obligat
APROXIMADA	En cas de ser una cronologia aproximada per manca d'informació, es representen les dates extremes del segle mitjançant: segle, segles o anys. És obligatori marcar el camp SID prèviament.		S'informa entre claudàtors amb nombres àrabs o romans, en aquest darrer cas precedit de la s. de segle. Ex: data aproximada: [s. XIX-XX]. Ex: [1890-1900] Ex: Rovira i Jolonch, Guillem (restaurador)/ Vendrell Figueras, Josep Lluís (propietari)/	NO
OBSERVACIONS	Anotacions sobre la recerca i característiques patrimonials, incloent la documentació relacionada (arxius, llibres, congressos, conferències...), així com informació sobre la construcció, restauració o possible trasllat de la CPS.		La informació es recull mitjançant la lliure redacció del gestor patrimonial. Ex: La CPS està citada a la Wikipèdia i a les actes de les XII Jornades de Pedra Seca i Tradicional. Ha estat restaurada dues vegades i actualment se'n fa manteniment periòdic/	NO
Descriptors de cerca				
DESCRIPTORS GEOGRÀFICS (MUNICIPIS)	S'informa el terme municipal on rau la CPS. L'única font d'informació és la que es deriva de la CPS, i s'extreu del títol formal o del registre. Les denominacions toponímiques s'adapten a la terminologia oficial actualitzada.		S'indiquen els municipis segons la nomenclatura oficial. El camp conté un desplegable amb la taula de municipis enregistrats i un formulari de manteniment de l'índex. Ex: Sant Pere de Ribes/	SI
DESCRIPTORS ONOMÀSTICS	S'informen els noms de persona relacionats amb la CPS (nom o sobrenom del constructor i/o del restaurador), nom del propietari, catalogador, etc. La font d'informació s'extreu del títol formal del document o del registre. També es pot extreure de la lectura de textos i/o de la informació oral.		Els descriptors onomàstics s'informen amb l'ordre següent: [COGNOM1 COGNOM2, Nom], entre parèntesis i s'anota constructor, restaurador, masover, etc. El camp conté un desplegable amb la taula d'onomàstics enregistrats i un formulari de manteniment de l'índex. Ex: Rovira i Jolonch, Guillem (restaurador)/ Vendrell Figueras, Josep Lluís (propietari)/ Ex: El Tallara (constructor)	NO
DESCRIPTORS D'ENTITATS	Conté els noms de les entitats relacionades amb la CPS (organismes oficials, empreses, entitats sense ànim de lucre, científiques...). L'única font d'informació s'extreu del títol formal del document i/o del registre.		S'informen en la llengua original i segons la nomenclatura oficial en us. El camp conté un desplegable amb la taula d'entitats enregistrades i un formulari de manteniment de l'índex. Ex: Mas Roig/ Parc del Garraf/ Agència Catalana de l'Aigua/ Area Metropolitana de Barcelona/ Bisbat de Barcelona/ Associació de la Pedra Seca del Garraf/	NO
DESCRIPTORS DE TIPOLOGIES	Recull totes les denominacions conegudes de tipologies d'una mateixa CPS.		S'entregistren a partir d'un desplegable amb la taula de tipologies. Ex: cocó/ cadolla/ Ex: pou de glaç/ pou de gel/ poual/ Ex: barraca de vinya/ molassa/ barraca/	SI
CONSERVACIÓ	Fa referència als problemes de conservació que presenta la CPS que condicionen la preservació, la visita i la seva restauració. Se segueix el protocol establert per un desplegable adjunt).		S'utilitza una nomenclatura codificada. El camp conté un desplegable amb la taula d'elements del protocol enregistrats i un formulari de manteniment de l'índex que faciliten l'entrada de més d'un Ex: ES: enderross superficials EM: estructura malmesa/ AME: accés en mal estat/ ECR: estat de conservació túbids/ VE: volta enfonsada/	SI
Control d'enregistrament				
CONTROL DE QUALITAT	Indica la persona, persones o entitat que han portat a terme el procés de catalogació de la CPS.		[COGNOM1 COGNOM2, Nom] o nom de l'entitat pública o privada. Ex: Veciana Verges, Lluís/ Drac Verd de Stiges/	SI
ALTA I/O MODIFICACIÓ DE REGISTRE	Assenya la data d'enregistrament o modificació del registre que es visualitza en la fitxa catalogàfica.		Un camp numèric la darrera modificació és automàtica.	SI
GESTOR/A	Conté el nom del gestor/a que ha modificat el registre.		Ex: 09/12/2013/ S'informa amb l'ordre següent: data d'enregistrament, [COGNOM1 COGNOM2, Nom] o nom de propietari. Ex: Vendrell Figueras, Josep Lluís/	SI
Documentació gràfica				
IMATGE DE CPS	Representa una o més imatges de la CPS catalogada, les associades i el seu entorn.		S'informa amb un petit títol de la imatge en qüestió, autoria i data. Les imatges han de ser de lliure Ex: Sistema de Jaques, Jordi Vivas, 2023/ Ex: Conjunt patrimonial de mas Roig, CEB, 2012-2024/	SI
MAPES D'UBICACIÓ	S'emplena amb un mapa topogràfic amb la CPS senyalitzada.		S'informa amb una icona que assenya la posició geogràfica de la CPS. Cal assignar la procedència o autoria del mapa. Ex: Pou d'en Dimes, ICGC, 2020/	NO
CROQUIS DE LA CPS	Es representa un dibuix de la planta i alçat de la CPS.		Conté dos dibuixos fets a mà, autoria i data del dibuix. Ex: Barraca del Carrebrí, Josep Ginard, 2022/	NO

4. Guia per a la restauració de construccions de pedra seca i tradicional

Orientacions per identificar arquitectures d'aigua

Elements d'extracció i obtenció d'aigua

Les característiques geològiques del massís faciliten la infiltració d'aigua cap als corrents subterranis que s'escolen sota el mar per emissors com la Falconera, que porta un cabal de 500 litres per segon. A finals del segle XIX, Eusebi Güell i Bacigalupi va proposar un projecte per extreure i comercialitzar l'aigua dels avencs del massís, però mai es va realitzar. Actualment, l'aigua de la Falconera i altres corrents subterranis s'aboca al mar, contaminada pels lixiviats de l'antic abocador del Garraf. Els intents per localitzar el traçat complet del riu subterrani han estat infructuosos, només s'han recorregut uns metres fins a la desembocadura a la cova de la Falconera.

Per facilitar l'extracció d'aigua de manera més o menys mecanitzada, a partir del segle XIX es van construir pous en aigües poc profundes, especialment pensats per al funcionament de sínies. Aquest sistema va fer possible el regadiu d'horts en diverses localitzacions del Garraf. Altres pous (sínies) estaven associats a molins de vent mecànics com el de cal Batlle Vell a Begues. També se'n van excavar per abastir mines d'aigua destinades al consum d'aigua o al reg.

Pous

Els pous han estat tradicionalment el recurs més utilitzat per obtenir aigua de forma natural, tant per al consum domèstic com per al reg i l'abastament del bestiar. Tot i l'arribada de l'aigua de la xarxa d'abastament públic, encara avui moltes cases fan servir aigua de pou per beure, regar els jardins i per altres usos domèstics. Antigament el costum era que cada casa tingués almenys un pou, sovint complementat amb altres repartits per les finques dels masos. Alguns dels més coneguts són el del Fondo, a prop

del pou de Glaç de Begues, el pou dels Matxos a Olivella, el pou Francí a Avinyonet del Penedès, el pou Gran de Sitges o el pou del Torrent a Sant Pere de Ribes, o els pous dels Pelagons i dels Masets a Olivella.

Pou amb safareig situat sota can Suriol (CLLF, Olivella, 2025).

La majoria dels pous del massís del Garraf, són de planta circular amb un diàmetre d'entre 1,20 i 2 metres. Alguns, destinats a l'ús agrícola i ramader, tenen dimensions més grans, com el pou Gran de la Maçana a Begues i el pou Tancat a Olivella. L'alçada exterior d'aquestes construccions oscil·la entre 1,50 i 2,20 metres. Solen tenir una obertura superior per extreure l'aigua, mentre que la part inferior està tancada amb pedra, maçoneria o una llosa. Aquesta obertura permet la instal·lació d'una barra per fixar la corriola i la galleda, facilitant així la recollida d'aigua.

La majoria es tancaven amb una mitja cúpula, mentre que altres ho feien amb una llosa o amb obra. Els més moderns, d'un metre d'alçada, es tanquen amb una porta de fusta o ferro. Alguns, com el de la vall del Teix a Begues, es construïen arran de terra per aprofitar millor l'aigua de pluja. Les parets interiors es folraven amb pedra seguint la tècnica de la pedra en sec, i la seva construcció requeria una acurada planificació. Primer, un saurí localitzava la veta d'aigua, després es perforava amb barrinades i, finalment, s'extreien les restes amb cabassos. Aquesta feina era duta a terme per experts reconeguts fins fa pocs anys. A més, l'extracció d'aigua també es feia a través de mines i amb sínies.

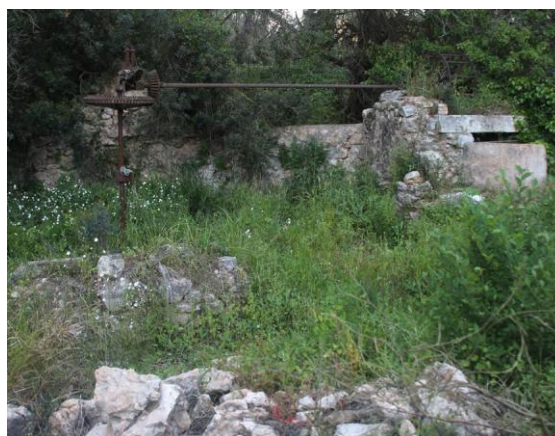
Sínies

Se solien construir en plataformes elevades per afavorir la baixada de l'aigua a l'hort des d'un dipòsit o safareig que distribuïa l'aigua. El coneixement de la tècnica constructiva té el seu origen en la dominació àrab de la península Ibèrica. És difícil perioditzar la data de construcció o remodelació d'aquestes construccions que segurament es va produir el darrer terç del segle XIX amb l'embranchida agrícola prèvia a la fil·loxera. La major part de sínies existents estan bastides amb pedra i les més modernes també amb maons, mentre que la maquinària és de ferro. L'extracció d'aigua del subsol a través de les sínies de tracció animal o de sang va significar un gran avenç agrícola. Funcionen amb dues rodes, una horitzontal moguda per un animal que amb el seu gir fa moure una altra roda vertical instal·lada dins la boca del pou. En aquest darrer element hi ha lligada una corda o cadena on es disposen els catúfols que baixen al pou, s'omplen d'aigua i puguen a la superfície (Català, B., 2006, p. 211).

Si bé la maquinària de les més antigues devia ser de fusta, a mitjan segle XIX es comencen a introduir les metàl·liques. Els pous de les sínies, en general són de poca fondària per aprofitar millor l'aigua, per això es construeixen a prop de rius, rieres o torrents on el nivell freàtic és a poca profunditat. A Begues es conserven diverses sínies en bon estat, com la de de l'Alzina, que en el seu moment va facilitar el reg dels horts adjacents. A Sitges destaca la sinya d'en Massip, mentre que a Vilanova i la Geltrú trobem la del Diabló, a Olivella hi ha la sinya de can Duran i, a Sant Pere de Ribes, la dels Tarongers. Aquestes són només algunes mostres d'un patrimoni hidràulic molt més ampli, present tant en aquests municipis com en altres parts del massís del Garraf i rodalies.

Sinya al mas de l'Alzina (VMV, Begues, 2020).

Sinya de can Duran (CLLF, Olivella, 2025).

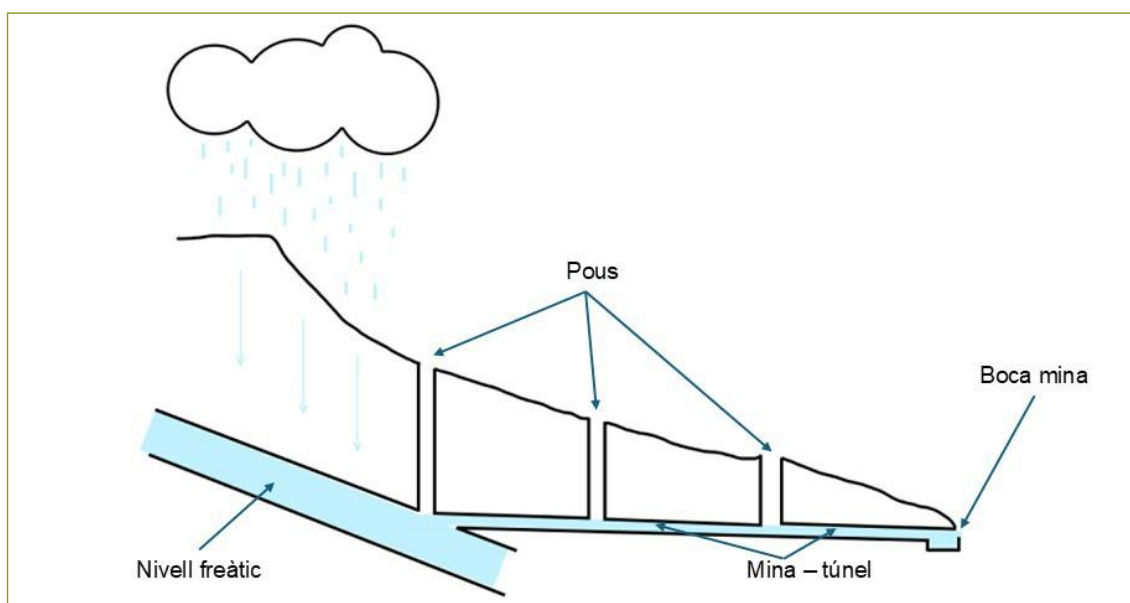
Mines

Un altre mètode per extreure aigua són les mines d'aigua, construccions d'origen probablement àrab. Es tracta d'un sistema artesanal de captació d'aigües subterrànies destinat al reg agrícola, domèstic o industrial. Estan formades per una galeria horitzontal que busca l'aigua de la capa freàtica i la canalitza fins a un dipòsit o bassa, des d'on es distribueix per al seu ús. A més, compten amb un o més pous de ventilació. Al Garraf hi ha poques mines d'aigua, ja que la geologia del terreny, de ràpida infiltració, impedeix l'acumulació d'aigua a les capes freàtiques, i les existents tenen poc recorregut. Tot i així, se'n conserven alguns exemples: a Olesa de Bonesvalls la mina de can Badell servia per regar i a Begues; la

Mina de cal Viudo (VMV, Begues, 2023).

de cal Viudo proporciona aigua per regar els horts contigus i per a consum domèstic; a Olivella, la mina del Rector abastia un safareig i una bassa (Carbonell, V., 2004); i a Gavà, la mina de can Tries, excavada l'any 1801 per subministrar aigua a un molí fariner —avui

Sistema de captació d'aigua subterrània d'una sèquia (CLLF, 2025).

desaparegut—, i per a regar diverses finques, també va abastir d'aigua el poble fins als anys quaranta del segle XX i al barri de Can Tries fins els anys seixanta³. D'altra banda, la Sínia d'Olesa de Bonesvalls és l'únic sistema de captació d'aigües conegut a Catalunya que s'ajusta a la definició d'un qanat, d'origen àrab. Està format per dos pous de captació, dues galeries de distribució i una cisterna subterrània de pedra seca i maons, d'on el pagès extreia l'aigua amb una sínia accionada per un animal. Des de la cisterna parteix una conducció que actualment alimenta una bassa darrere la masia de la Parellada. A més, hi ha una bassa i un pou no connectats a les galeries, possiblement destinats a la localització d'aigua (Llopart, S., 1988, p. 443-456).

Fonts o surgències

Les fonts d'aigua natural són escasses al massís del Garraf a causa de la seva geologia càrstica, que afavoreix la ràpida infiltració de l'aigua a través d'un sistema de cavitats subterrànies. Aquest fenomen limita la presència d'aigua superficial i condiona la disponibilitat hídrica de la zona. En aquest context, les estructures destinades a la

La font de les Piques és una surgència natural (PCDB, Olivella, 2017).

---

3. Per a més informació Vegeu: *El patrimoni rural i preindustrial de les nostres ciutats...*: https://www.elbaixllobregat.cat/sites/elbaixllobregat.cat/VIJornadesPatrimoni/2.11_VI_JPBL-EI_patrimoni_rural_i_preindustrial.pdf.

captació i emmagatzematge d'aigua adquireixen un valor cabdal per garantir l'abastiment en un entorn de substrat calcari. Entre les fonts més destacades a Vilanova i la Geltrú es conserva la font d'en Bonet; a Olivella la font que Bota i la de les Piques; a Sant Pere de Ribes és reconeguda la font dels Tarongers; a Gavà la font del Ferro, vora l'ermita de Bruguers i a Sitges, la font-cocó de can Lluçà. La memòria popular i els documents històrics indiquen l'existència d'altres fonts que, avui dia, han desaparegut o estan seques des de fa anys, i que podrien ser susceptibles de recuperar.

Emmagatzematge

L'aigua és un recurs essencial per a l'abeurament del bestiar, per l'aigua de boca de les persones, per l'agricultura fet que ha propiciat la construcció d'infraestructures específiques per al seu emmagatzematge i distribució. Entre aquestes estructures trobem cisternes, basses, dipòsits i cocons que servien per acumular aigua, així com els abeuradors, aigüeres i conduccions destinats al seu repartiment. Aquestes construccions recullen l'aigua directament de la pluja caiguda en les muntanyes i als plans del massís que servia bàsicament per al consum de persones i animals. En canvi els safareigs són construccions associades generalment a pous, per la qual cosa els trobem als fons de vall. S'utilitzaven per a rentar la roba i per tasques agrícoles com el caldo bordelès.

Cisternes

Al massís del Garraf, la històrica escassetat d'aigua per al consum humà i del bestiar es va solucionar, en gran part, gràcies a la captació i l'emmagatzematge de l'aigua de pluja. Aquesta es recollia tant de les teulades mitjançant sistemes de decantació com per acumulació horitzontal en cisternes i dipòsits. Les cisternes són elements comuns a tota la regió. Especialment remarcable és la gran cisterna de Jaques, ubicada a la façana nord de la masia, que es nodria d'un enginyós sistema de decantació d'aigua procedent de la teulada. També cal destacar la cisterna del torrent de Vallgrassa, que ha aconseguit mantenir aigua durant la sequera de 2023-2024, demostrant la seva importància com a reserva hídrica en períodes de manca de precipitacions.

Algunes cisternes s'usaven

Cisterna del Corral gran dels Cals. (VMV, Begues, 2020)

per al reg de petits horts i altres tasques agrícoles. Sovint es trobaven prop de les barraques de vinya i s'omplien per decantació horitzontal de l'aigua de pluja. Amb la crisi de la fil·loxera, es van construir petits safaretjos al costat de pous o de cisternes per preparar el caldo bordelès, una barreja de sulfat de coure, calç i aigua per protegir els ceps del míldiu i l'oïdi. En alguns indrets es coneixen com a pous de vinya, i encara es poden trobar en antigues zones vitivinícoles del Garraf: a Begues al costat de la barraca del Tabaco de can Térmens i al camp de la barraca del Tal·lara a mas Roig, a Olivella el safareig per ensulfatar al costat del pou de les vinyes de cal Bercoc. També es van construir cisternes de gran capacitat per hidratar el bestiar, com la que es va excavar enfront del corral gran dels Casals a Begues, que mesura més de quatre metres de diàmetre i quatre de fons conservat, avui encara disposa de part del sostre de rajols, o una gran cisterna a can Suriol a Olivella. Les estructures d'emmagatzematge d'aigua també s'usaven per a tasques domèstiques com la bugada. La manca d'aigua sovint impedia construir safaretjos públics, i per això les masies i cases de camp en tenien de propis, adaptats a les seves necessitats.

Aljubs

Els aljubs són dipòsits d'aigua, habitualment subterranis, totalment o parcialment excavats a la roca, repassats amb morter de calç o argamassa i coberts amb voltes o cúpules per protegir l'aigua de la llum exterior i de la caiguda d'animals o persones. La seva capacitat variava en funció de les necessitats de la comunitat o de l'explotació agrícola a la qual donaven servei. A Sant Pere de Ribes destaquen l'aljub amb safareig del corral d'en Capdet, el del pou de la Guineu i l'anomenat eixut del Moro a Vilanova i la Geltrú, catalogats per Josep Miret Mestre. Sovint es poden confondre amb pous a causa del seu aspecte exterior similar.

Aljub a la finca dels Garrofers, amb entrada d'aigua (CLLF, Vilanova i la Geltrú, 2022).

Basses

Per garantir l'aigua al bestiar i als conreus hortícoles en èpoques seques es van construir basses, algunes de gran capacitat. Exemples destacats són la bassa nova a Sitges, la dels Blanquers a Sant Pere de Ribes o la bassa dels Escarabats a Olivella. Algunes aprofitaven dolines com la bassa Llacuna, cubeta de grans dimensions, situada estratègicament a prop de la carrerada de Jaques. Més recentment, s'han construït basses modernes folrades amb materials plàstics impermeables, com la bassa de can Grau a Olivella o la que està

Bassa de Campdàsens (CLLF, Sitges, 2023).

Bassa de Campgràs (VMV, Begues, 2020).

situada al camí de la Sentiu, sota del Montràs a Gavà. Tanmateix, amb la finalitat d'afavorir la fauna, els tècnics del Parc del Garraf i les associacions de caçadors han impulsat la construcció de petites basses en diversos punts del massís.

Per hidratar el bestiar també es feien servir altres mètodes, construccions o preexistències geològiques adaptades per acumular aigua, sovint naturalitzades pels sediments. Es tractava de basses habilitades directament a terra en zones argiloses de poca filtració, que calia netejar periòdicament per mantenir la seva permeabilitat. Encara es poden veure les basses com la de mas Bargalló a Olivella. També existien basses amb finalitats industrials, a l'estil de les que subministraven aigua a les rajolereries per preparar de l'argila abans de la cocció, com la bassa del mas Alemany, a Begues, que aprofitava l'aigua canalitzada des d'un pou. Igualment n'hi havia als cursos d'aigua propers als pous de glaç, on l'aigua s'utilitzava per a la producció de gel.

Abeuradors i safaretjos

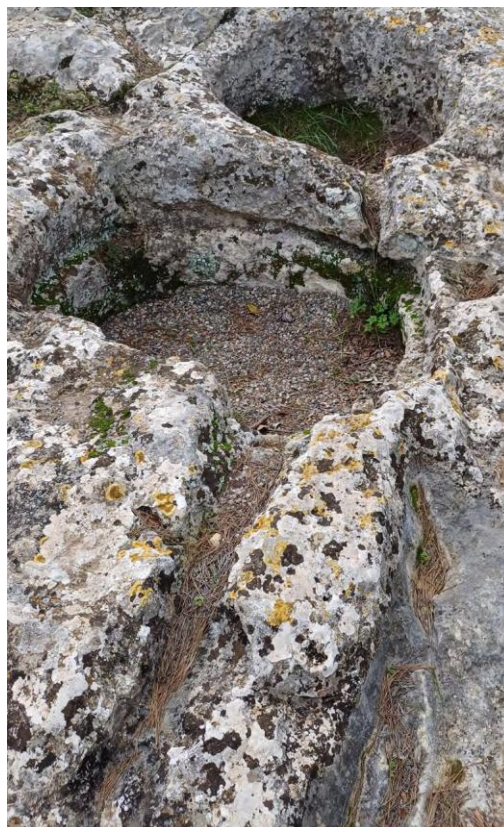
El bestiar necessita aigua en tot moment, fet que va motivar la construcció d'abeuradors per garantir-ne la hidratació. Molts es troben associats a pous per facilitar l'ompliment o de brolladors d'aigua com els de mas Vendrell a Avinyonet del Penedès. Alguns destacaven per la seva gran capacitat, com el del pou gran de la Maçana. En canvi, els safaretjos dels pous situats a prop de les masies s'utilitzaven principalment per al reg i a l'ús domèstic, i els abeuradors que s'hi vinculaven solien ser més petits i pensats per a un sol animal.

[Abeurador al mas Vendrell \(VLLF, Avinyonet del Penedès, 2023\).](#)

Cocons i cadolles

Els cocons, anomenats cocones al Garraf, són cavitats naturals que acumulen aigua de pluja, utilitzats històricament com a abeuradors per al bestiar en zones rurals. Les cogulles o cadolles són un altre tipus de dipòsit força més singular. Són depressions naturals o petites basses, sovint formades per l'erosió. Sempre es localitzen a la part baixa d'una superfície rocosa, més o menys àmplia, solcada per unes canals obrades sobre la pedra que aboquen al dipòsit. Al massís del Garraf, aquestes estructures són especialment rellevants a causa de la naturalesa calcària del terreny, que dificulta la presència d'aigua superficial. Tradicionalment servien per abastir els ramats. La capacitat d'aquests dipòsits

Cadolla (CLLF, Olèrdola, 2023).

Cocona (CLLF, Olèrdola, 2023).

varia entre 30 i 300 litres d'aigua, i alguns poden mantenir-ne durant tot l'any, fins i tot en èpoques de sequera. En canvi, altres, més exposats al sol, s'assequen durant els mesos més càlids de juliol i agost. Els exemples són diversos: la cocona Sostrella, situada al camí de Campgràs a Vallgrassa, consisteix en un clot excavat directament sobre la roca. Hi ha una petita intervenció en un dels extrems per permetre la recollida de l'aigua que s'escorre per la gran llosa. El clot té una forma triangular, amb una profunditat d'uns 80 cm, i el volum d'aigua que pot retenir oscil·la entre els 100 i els 180 litres.

Pous de glaç

Des de l'antiguitat, el gel ha tingut múltiples usos: refredar begudes, conservar aliments, elaborar gelats i fins i tot aplicar-se en tractaments mèdics i terapèutics. Els pous de glaç van proliferar arran d'un període de baixes temperatures conegut com la "petita edat del gel", que va afectar el clima europeu entre el segle XIV i mitjan segle XIX. A Catalunya, se'n conserven centenars, principalment a mitja muntanya, però també en indrets més baixos, fins i tot prop del nivell del mar com el pou de Cubelles al Garraf. Es conserven en bon estat els pous de Corbera, Abrera i Sant Sadurní d'Anoia. Al Baix Llobregat, i al Baix i Alt Penedès, hi ha constància històrica d'altres pous avui en dia desapareguts: Gelida, El Papiol, l'Arboç, Martorell i Vilafranca del Penedès.

Pou de glaç de Begues (JOA, 1932-1934).

Dins la zona que tractem, hi ha el pou de glaç de Begues, un dels pous més grans de Catalunya, mesura uns 11 metres de diàmetre interior, 13,50 metres de diàmetre exterior i 10 metres de profunditat conservada. Com en la majoria de pous de glaç, l'estructura devia estar coberta per una volta de pedra. A la part superior del mur encara s'observa l'inici d'un pendent interior que podria formar part de l'antiga coberta (Parellada - Sevillano, 2015, p. 10-11).

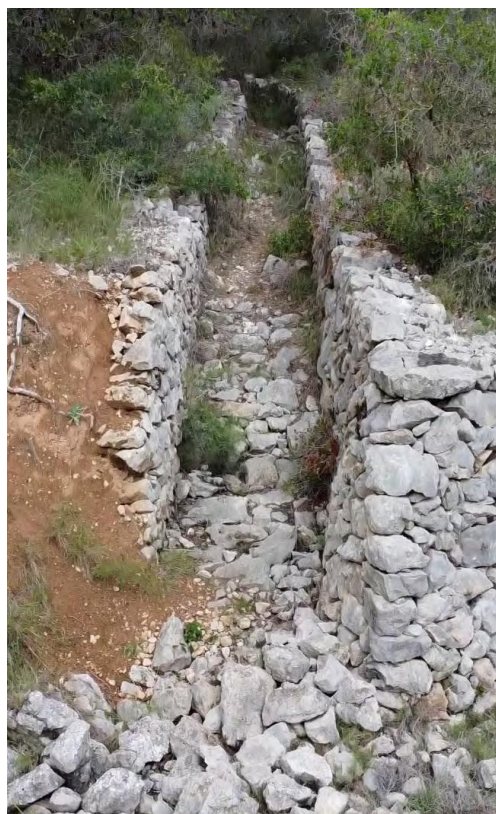
Tot i que no se'n coneix amb exactitud la data de construcció, es creu que podria haver estat edificat entre els segles XVI i XVIII. Tanmateix, hi ha documentació que acredita l'activitat comercial de gel durant els segles XVIII i XIX. Diversos autors afirmen haver consultat els llibres comptables de l'Hospital d'Olesa de Bonesvalls, on apareixen registres de la venda de gel procedent de Begues (Misser, S., 1993).

Conducció i evacuació

Rases i recs

Els sistemes de drenatge i conducció de pedra seca són primordials per eliminar l'excés d'aigua en les finques agrícoles. En terrenys on l'aigua s'estancava durant dies, perjudicant els conreus, es construïen galeries de drenatge subterrànies per prevenir l'asfíxia i la descomposició de les arrels. La solució consistia a obrir una rasa amb pendent cap al punt més baix de la finca i omplir-la de pedra, col·locant lloses a la base i la part superior per crear una cavitat que drenés l'aigua. L'aigua extreta podia formar petites fonts temporals quan el terreny estava saturat (Monfort, J., 2007, p. 25). Els sistemes de conducció d'aigua encara avui, són útils per horts, vinyes i camps de cereal. Els podem trobar junt a construccions d'extracció i emmagatzemen d'aigua, altres estructures hídriques —rases, recs, rescloses, sobreixidors, pontarrons, albellons—, essencials per canalitzar l'aigua de reg i evacuar-la en cas de pluges intenses. En tenim exemples en diferents finques actives o abandonades: el sistema hidrològic de cal Viudo a Begues és una bona mostra de gestió de l'aigua destinada a l'agricultura i a les persones. D'altra banda, expressen èpoques

Canal per a l'aigua (CLLF, Vilanova i la Geltrú, 2024).

Pontarró a can Suriol (CLLF, Olivella, 2024).

d'esplendor el canal o rasa de Vilanova i la Geltrú, avui en gran part enrunat o la canalització d'aigües del fondo del Tabac a Sant Pere de Ribes dins la finca Puig i Batet, en la mateixa canalització hi ha un pont de pedra. Així mateix, el canal de desguàs existent a can Suriol a Olivella per evitar l'entrada d'aigua als camps està empedrat i també té un pontarró de pedra seca.

Seguretat de la fauna en estructures d'aigua

Les construccions destinades a l'extracció i emmagatzematge d'aigua, com pous, cisternes, basses, aljubs, safaretjos i fonts, poden suposar un perill per a la fauna que s'hi acosta per hidratar-se. En molts casos, el risc de caiguda i ofegament és una

problemàtica significativa, especialment quan es creen nous punts d'aigua o es restauren els ja establerts. Per tal de minimitzar aquest perill, és essencial adaptar i millorar les construccions per a la recollida d'aigua existents, per així facilitar l'accés i sortida de la fauna. Això inclou mesures com la creació o millora de les rampes interiors d'accés o la instal·lació de pilons que permetin als animals sortir de manera segura en cas de caiguda⁴. Algunes propostes per optimitzar la seguretat de la fauna en punts d'aigua són:

- Millorar o construir zones d'aigua per prevenir possibles ofegaments que inclou adaptacions en la infraestructura per minimitzar el risc de caiguda i ofegament de fauna petita.
- Adequar rampes d'accés o instal·lar pilons a les basses, i col·locar malla metàl·lica densa (4-12 mm) en altres zones d'aigua com cisternes i aljubs, per facilitar l'entrada i sobretot la sortida de la fauna en cas de caiguda accidental —amfibis, rèptils o petits mamífers—. Aquestes adaptacions prevenen l'ofegament d'animals i milloren l'accessibilitat als punts d'aigua. Tot i que moltes basses ja disposen de rampes, cal seguir implementant-les en altres punts de captació d'aigua on encara són inexistents o insuficients.

---

4. Vegeu: *Pla de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat dels parcs del Garraf i d'Olerdola*: <https://parcs.diba.cat/documents/182160/182275/PlaConservacioGarrafOlerdola.pdf/bd0a67e3-01b0-421a-8599-4b56c11c5ab9>.

Es importat el control i tancament de les estructures per l'emmagatzematge de l'aigua, no sols per evitar perills per les persones si no també per a la fauna, en èpoques de sequera (CLLF, Sant Pere de Ribes, 2024).

- En basses de nova construcció, es recomana habilitar una zona de moll o una petita platja en forma de rampa a l'entrada del punt d'aigua, per tal de facilitar l'entrada i sortida de qualsevol animal. Cal tenir en compte que l'accés a la bassa haurà d'estar protegit amb tanques anti-senglar⁵.
- Construir petites basses per a tortugues poc profundes, amb rampes suaus i vegetació natural. Cal evitar vores altes i relliscoses i protegir-les de depredadors.

En molts casos, no és necessari tancar completament la instal·lació (safareig, bassa, cisterna). Sovint, n'hi ha prou amb incorporar rampes de pedra artificial o crear petites platges als laterals per facilitar l'entrada i sortida de fauna independentment del nivell d'aigua acumulada (CLLF, Begues, 2024).

---

5. Per ampliar informació consulteu la comunicació oral d'Antoni Burguillos Huertas a la V Trobada d'Estudiosos del Foix: *Les estructures d'emmagatzematge d'aigua i el seu impacte en la fauna salvatge als parcs del Foix i Garraf*. Recurs en línia: <https://youtu.be/tRFsoRwvUhc?t=7996>.

La rampa del safareig del mas Vendrell, amb una pendent inferior als 40°, permet arribar fins al fons del dipòsit (CLLF, Avinyonet del Penedès, 2023).

Cal no només fer les proteccions, sinó també garantir un seguiment regular per evitar-ne la degradació. Tela metàl·lica en males condicions (CLLF, Olivella, 2025).

Mapa d'ubicació de construccions d'aigua i les seves tipologies

Aquest mapa incorpora tant els punts d'aigua referenciats al projecte Wikipedra com els identificats en l'estudi Tània Jiménez Palomares, *Les zones humides del Garraf* (Jiménez, T., 2009). També s'hi han afegit els punts recollits gràcies a la col·laboració de diversos propietaris de finques de la zona.

[Enllaç al mapa de punts d'aigua i tipologies](#)

Estratègies per a la recuperació de construccions ramaderes

Origen i evolució de les infraestructures ramaderes al Garraf

Les primeres construccions ramaderes

La raó de ser de les CPS d'encerclament, que representen els corrals, pletes i tancats ramaders, es troba en la seva funcionalitat com a recer per al bestiar. La creació de tancats per al ramat segurament s'origina amb els primers processos de domesticació d'animals i plantes, que van tenir lloc al Pròxim Orient fa uns 12.000 anys, en la regió coneguda com el creixent fèrtil, situada entre les valls dels rius Tigris i Èufrates (Pérez-Enciso, M., 2009). La domesticació de plantes i animals va arribar a la conca mediterrània occidental fa uns 7.500 anys. Al massís del Garraf, les evidències més antigues de la domesticació d'animals es remunten a uns 6.500 anys d'antiguitat, trobades en un context funerari a la cova de can Sadurní a Begues, on s'han documentat ossos de cabres i ovelles domèstiques (Blasco-Edo-Villalba, 2011).

L'aprofitament de les àmplies pastures de muntanya, utilitzades des de temps immemorial per alimentar el bestiar cabrum i oví, va propiciar la creació dels primers tancaments ramaders. Les primeres evidències més antigues d'aquestes estructures es remunten a finals del Neolític i inicis de l'edat del Bronze, com ho demostra el tancat petit del puig de la Mola, situat a la confluència dels termes d'Avinyonet del Penedès, Olesa de Bonesvalls, Begues i Olivella, que ja existia fa prop de 4.000 anys. L'explotació posterior de les pastures del massís es reflecteix en el tancat de la serra de la Font del Coscó (Avinyonet del Penedès - Sant Cugat Sesgarrigues) i en el tancat gran del puig de la Mola, de 2,5 hectàrees, tots dos datats a la primera edat del ferro (segles VII-VI aC). D'una datació posterior, d'època romana baix imperial, són els tancats del Marge del Moro de 3,7 hectàrees (Torrelles-Begues) i el del puig dels Avencons, situat al límit entre Begues i Olesa de Bonesvalls. Altres tancats, encara sense una datació precisa, són els del puig Agut i el puig de la Falconera, tots dos a Sitges. En aquest darrer, s'han identificat indicis d'un mur de tanca de pedra seca, possiblement d'ús ramader, que hauria estat malmès per l'activitat minera⁶. La majoria d'aquestes construccions de closa estan delimitades per amuntegaments lineals de pedres grans i petites sense treballar, al seu dia formaven murs de tres o quatre metres d'amplada i alçada diversa, construïts

---

6. Comunicació personal de Magí Miret i Mestre, 2017. Del mateix autor vegeu «Construccions ramaderes de pedra seca des de la protohistòria fins a l'època moderna al massís de Garraf (Barcelona)». A *V Trobada d'Estudi per a la Preservació de la Pedra en Sec als Països Catalans*, p. 223-232: <https://pedrasecaarquitecturatradicional.cat/wp-content/uploads/2019/07/V-Trobada-Mallorca-ACTES.pdf>.

amb la tècnica de pedra en sec. En general, se situen entre vessants amb fort pendent i/o al costat d'un penya-segat. Alguns sondejors mostren paraments de pedra en sec al tancat dels Avencons, al Marge del Moro i al puig de la Mola (Orengo-Palet, 2017).

El tancat ramader del puig de la Mola inclou un recinte del segle VI de la nostra era que envolta un altre tancat més petit del neolític final-bronze inicial, fa uns 4.000 anys (ICGC, 2019).

Desenvolupament ramader i degradació forestal

En època romana alt-imperial (s. I aC - III dC), es va intensificar la degradació forestal mitjançant incendis controlats. L'alteració del medi estava relacionada amb l'explotació agropecuària, especialment amb la creació de zones de pastura, ja que l'escassetat d'espais adequats per al bestiar obligava a buscar-ne o habilitar-ne de nous (Riera-Peña, 1998, p. 115-119). Entre els segles VI i X dC, l'activitat ramadera es vincula novament als grans incendis forestals que desforesten amplis espais de bosc, provocant un fort procés erosiu, especialment a les carenes muntanyoses. Durant aquesta etapa es configura el paisatge actual del massís del Garraf, que evolucionarà seguint aquesta dinàmica de transformació contínua (Riera, J., 2000). En aquest context, es generalitza el costum de cremar rostolls per afavorir el creixement d'herba fresca destinada a l'alimentació dels ramats ovins transhumants. Sense evidències documentals conegudes que n'acreditin una continuïtat ininterrompuda, aquesta pràctica es va mantenir fins a mitjan segle XX i es realitzava a l'hivern, cada dos o tres anys, en indrets com el fondo de l'avenc de la Ferla, el puig de la Mola i el pla de les Basses, entre d'altres (Guasch, A., 2013).

Durant el breu domini musulmà del Garraf, d'uns cent vuitanta anys (Campmany, J., 2008), la infraestructura ramadera i el conjunt de camins pecuaris preexistents probablement es van continuar utilitzant amb més o menys intensitat. És en el període de repoblament comtal quan el cartulari del monestir de Sant Cugat del Vallès, datat a mitjan segle IX, recull nombroses referències a corrals i cases amb corral a Eramprunyà, Cervelló, Vallirana, la Palma de Cervelló, Sant Boi de Llobregat i Olèrdola, fet que suggereix que situacions similars es devien produir també en altres poblacions del massís del Garraf.

Carrerades i corrals a l'època medieval i moderna

La primera referència documentada d'una carrerada a Catalunya es remunta a l'any 1055 i esmenta la "*Via pecorale de Ceguiolas*" (Les Gunyoles), un camí ramader que posteriorment es coneixeria com a carrerada de la Cerdanya, unia la Conca de Barberà i l'Alt Camp amb la capçalera del Llobregat i la Cerdanya (Rovira - Miralles, 1999). Al segle XII, el monestir cistercenc de Santes Creus va crear o reutilitzar les carrerades principals per enllaçar els Pirineus amb les terres baixes, mentre que altres camins ramaders també tenien aquesta funció. D'aquest període es conserva el corral del mas Sacalm (segles X-XI) (Orengo-Ejarque-Agustín, 2004), situat a prop de les restes del mas del mateix nom al pla Rovirós. A més, durant l'època medieval, es considera que es van reutilitzar murs de tanca o muralles d'antics poblats ibèrics per crear grans corrals a l'aire lliure. Aquest fenomen s'ha identificat en jaciments com el poblat Ibèric d'Olèrdola, el Planot-Timba de Santa Bàrbara a Castellet i la Gornal - L'Arboç, el Pujol d'en Figueres-Puig del Cocodril a Subirats i, probablement, el tancat de la Clota a Begues (Orengo-Ejarque, 2008). És raonable pensar, també, que molts dels tancats ramaders d'èpoques anteriors foren reutilitzats durant l'alta edat mitjana.

[Carrerada de la Cerdanya al seu pas per la Talaia \(CLLF, Vilanova i la Geltrú, 2023\).](#)

Diversos estudis d'arqueologia del paisatge, impulsats per la Universitat de Barcelona, conclouen que, a partir dels segles XII i XIII, el creixement de l'agricultura al massís del Garraf es concentra als fons de vall i a les rieres terrassades, zones on s'acumulen sediments, com a la Maçana, Vallgrassa, Jafre, Vall Ximosa... Paral·lelament, l'activitat ramadera es desplaça progressivament cap a les zones menys productives, localitzades a les carenes i plans erosionats de les zones altes del massís.

La baixa edat mitjana al Garraf està més documentada, i les cites sobre corrals són més abundants. La primera referència implícita de 1376 fa al·lusió a l'existència de les Borigues (Begues), una petita masia-corral dedicada principalment a la ramaderia⁷. L'any 1391, el prior del monestir de Sant Vicenç de Garraf estableix una peça de terra i un corral situats al castell de Garraf i, en el marc d'una disputa amb els habitants de Begues, Sitges i Eramprunyà, signa un conveni amb el baró d'Eramprunyà que delimita una zona de lliure pasturatge i aprofitament de llenya i margalló per a ús particular (Baucells, J., 1994). Els pagesos reivindicaven el dret de lliure pastura davant dels grans propietaris civils i canònics que tendien a tancar els respectius patrimonis als escamots dels pagesos confrontants (Riera, A., 2022).

Pel que fa al segle XV, es té constància del corral del mas de l'Alzina a Begues⁸ i del corral d'en Clariana a Vilanova i la Geltrú, propietat d'un carnisser del mateix nom (Carbonell, V., 2020), i probablement d'altres situats a Olivella, Olesa de Bonesvalls i Sitges.

A començament del segle XVI, els municipis de la zona analitzada —com també altres localitats costaneres de la Catalunya central— van rebre una important aflluència de mà d'obra procedent de terres occitanes. Aquest flux migratori va ser determinant per a l'expansió de les explotacions agropecuàries, especialment fins a la primera meitat del segle XVII (Nadal-Giralt, 2000, p. 121-129). Aquesta dinàmica es reflecteix en fonts primàries com els registres matrimonials, els llibres sacramentals o els fogatges. D'altra banda, els protocols notariais dels municipis que els conserven, documenten transaccions comercials i laborals vinculades a la terra, la ramaderia i els recursos naturals. Hi destaca un creixement a l'alça de l'activitat ramadera, amb compres, préstecs, lloguers i deutes relacionats amb tota mena de bestiar: cabres, bous, matxos, burros, vaques i bous (Mata, V., 2015, p. 11). En aquest context, es va mantenir l'ús de pletes de pedra seca a l'aire lliure, especialment en zones muntanyoses del massís, com la pleta dels Vaquers,

---

7. Arxiu Can Sadurní (V-F): capbreu 1394, 09.11.1376, f. 153 v.

8. AHPB, fons parroquial: UC 9, 1763-1901.

El mas de Santa Susanna documentat des de mitjan segle XI és un dels més antics de la demarcació. Al centre de la imatge s'hi veu un corral en desús (CLLF, Avinyonet del Penedès, 2023).

situada a la carena de la serra de la Cova Fumada, al límit entre Sitges, Castelldefels i Gavà (Miret, M., 2009). Un altre factor important a tenir en compte és l'auge de les carnisseries que es produeix en els segle XVI i XVII, en el marc de la cessió de drets senyorials a les universitats. Tanmateix s'ha de sumar la proximitat de Barcelona i els interessos de les oligarquies barcelonines que comportaren conflictes i plets com el de les pastures del delta entre Barcelona i les poblacions de Sant Boi, Viladecans i Gavà, i a les progressives dificultats per utilitzar-les quan aquestes terres es dedicaren majoritàriament a l'agricultura durant la darrera meitat del segle XVIII (Bringué, J., 2008).

La infraestructura ramadera també es va veure afavorida pel cicle expansiu de l'economia rural, fet que es traduí en la construcció de nous corrals. Aquests es localitzaven tant dins els murs dels masos com en instal·lacions aïllades de Vilanova i la Geltrú, Sitges, Sant Pere de Ribes i la resta de municipis del massís⁹. Tanmateix, aquest creixement es va veure interromput ocasionalment per episodis de conflicte. A mitjan segle XVII, una crònica relata com tres pastors aragonesos van morir fulminats per un llamp mentre conduïen el seu ramat cap a Olesa de Bonesvalls, seguint el camí Ral, que també feia funcions de carrerada. El seu objectiu era arribar a Barcelona per la plana, però el setge imposat per les tropes castellanes en el marc de la Guerra dels Segadors els va fer desviar el trajecte¹⁰.

---

9. Vegeu en aquest treball: 13.7 Mapa dels corrals del massís, 14.1 Bibliografia, 14.2 Documents annexos.

10. AHPB, fons parroquial: UC 165, 1652, f. 117.

Expansió ramadera i consolidació de les infraestructures de closa

Als segles XVIII i XIX, les notícies de corrals i d'activitat ramadera de muntanya –cabres durant tot l'any i ovelles als mesos d'hivern– augmenten fins al punt que la major part de masos n'incorporen. També es construeixen o es reutilitzen corrals aïllats o de muntanya dispersos per les muntanyes del massís de Garraf, destinats a acollir els ramats en èpoques més favorables o quan estan en trànsit: el corral de l'Esquerrà i d'en Jaume a Olesa de Bonesvalls, els de l'Angeló i dels Penyals a Olivella, el corral d'en Robert i el d'en Tortosa a Sitges i a Begues els corrals del Bruc i la Troneda. En aquest període la ramaderia al Garraf experimenta un fort creixement, fet que genera nombrosos conflictes. Els litigis sobre els drets de pas dels ramats, les pastures a les quals podien accedir, els impostos exigits pel rei i l'ús de l'aigua esdevenen habituals (Mata, V., 2024, p. 178, 189).

Tanmateix, a l'inici d'aquest segle té lloc un esdeveniment especialment rellevant. L'any 1704, el consell municipal de Begues pacta amb els barons d'Eramprunyà la compra dels drets reials de pastura i aprofitament d'unes 2.300 hectàrees dins el massís del Garraf, que avala la conservació de les terres comunals. A canvi d'un pagament inicial i un cens anual, la població obté el dret de fer llenya, pasturar i herbejar-hi qualsevol bestiar, mentre que els barons es reserven l'ús d'aquests recursos, però amb l'impediment exprés d'alienar-lo o fer-hi establiments. Aquesta prerrogativa es va inscriure el 1792 al Registre d'Hipoteques de Barcelona, antecedent del Registre de la Propietat, i com a resultat l'Ajuntament de Begues ostenta la propietat del que avui coneixem com Els Comuns. El capítol setè de l'acord permet als veïns construir corrals amb autorització municipal. Poc temps més tard, en el context de la guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720), i un cop retirat l'exèrcit francès, les muntanyes del Garraf tornen a convertir-se en refugi de les partides rebels. El 22 de gener de 1721, el corregidor de Barcelona ordenà l'enderroc de les barraques i coves en indrets solitaris, excepte les pletes dels pastors de Gavà, Castelldefels, Viladecans i Begues (Mata, V., 2022, p. 148). L'any 1727, en aplicació de la concòrdia de 1704, la universitat de Begues concedeix als veïns d'Olivella el dret d'herbejar, pasturar i fer llenya als Comuns, a canvi de contribuir al pagament dels drets senyorials que els barons d'Eramprunyà percebién, d'acord amb el que establia la concòrdia signada uns anys enrere¹¹. Anys més tard, el 1779, l'Ajuntament de Gavà va iniciar un litigi contra els barons d'Eramprunyà per impedir la privatització dels boscos i pastures del castell d'Eramprunyà i les Marines. Tot i que la Guerra del Francès en va interrompre temporalment el procés, el plet es va reprendre el 1806 i, finalment, el 1818, la sentència desfavorable per a Gavà es va ratificar el 1845, fet que va suposar la pèrdua definitiva dels seus drets històrics sobre les pastures (Campmany, J., 2009,

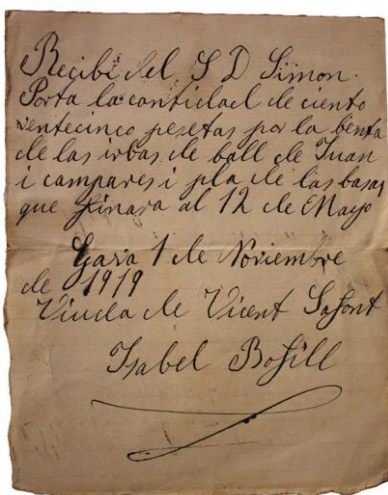
---

11. AHPB, fons municipal: UC 21, 1727.

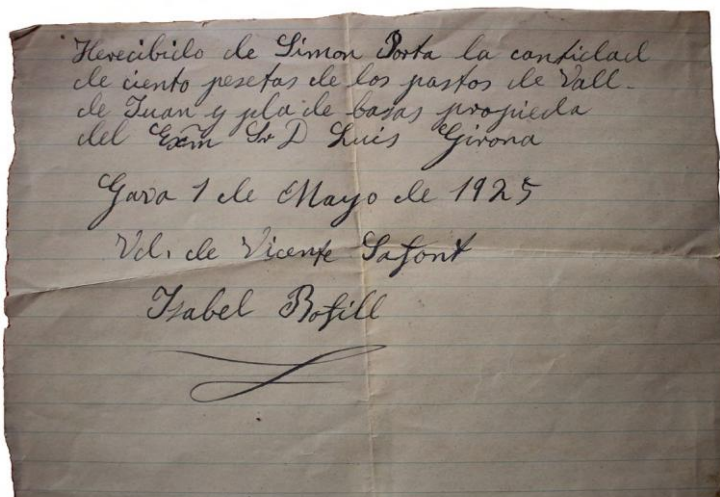

140-161). Els plets que va interposar el comú de Castelldefels també es van dirimir en pro del bàndol senyorial —plet pels censos dels bens municipals (1780-1797), plet per les pastures comunals (1788-1790)— excepte el plet pel blat de tragí (1774-1775) que el guanya el municipi (Campmany 2009: 162-164).

A mitjans del segle XIX, la ramaderia es va intensificar a tot el massís. La desamortització dels béns comunals i la demanda de pastures van portar, el 1858, a un acord entre els barons d'Eramprunyà i el comú de Begues per permetre l'accés de ramats als boscos comunals, establint límits de caps i temps d'estada¹². Això va generar conflictes entre pastors locals i forasters. A finals del segle XIX i inicis del XX, la fil·loxera va provocar l'abandó de vinyes de muntanya, afavorint l'expansió de les pastures per a cabres. En endavant, la millora del transport amb la plana del Llobregat va impulsar el negoci de la llet i la carn, disparant el nombre de ramats al Garraf i en conseqüència la construcció de corrals. Només a Begues i Olesa de Bonesvalls hi havia unes 9.000 cabres, i a la resta del massís (Gavà, Castelldefels, Avinyonet, Olivella, Sant Pere de Ribes) unes altres 5.000. En total, la cabana ramadera de la zona comptava amb uns 14.000 caps de bestiar caprí, a més dels ramats ovins transhumants procedents del Pirineu, especialment del Ripollès i la Cerdanya, que arribaven amb milers de caps a les muntanyes del Garraf (Parellada, X., 2014). Al tombant del segle XIX el mas Tibart de Gavà, actualment desaparegut, servia de punt de trobada dels ramats que baixaven per les carrerades a passar l'hivern (Campmany, J., 2020, p. 165-166).

Recibí del Sr D Simón
Porta la cantidad de ciento
veinticinco pesetas por la renta
de las irbas de ball de Joan
i campares i pla de las basses
que finara al 12 de Mayo
Gava 1 de Noviembre
de 1919
Viuda de Vicent Safont
Isabel Bofill

Recibí de Simón Porta la cantidad
de ciento pesetas de los pastos de vall
de Joan y pla de basses propiedad
del Sr D Luis Girona
Gava 1 de Mayo de 1925
Vda. de Vicent Safont
Isabel Bofill

Rebut signats per Isabel Bofill, veïna de Toses, viuda de Vicenç Safont, a favor de Simó Porta, per raó dels drets de pastura a la vall de Joan i al pla de les Basses de Gavà, propietat de la família Girona, titular de l'antiga baronia d'Eramprunyà (Arxiu JRM, Gavà, 1919/1925).

12. ABE: UC 295, 1704-1888.

Declivi i actualitat del sector ramader

Fins als anys 60 del segle XX, les muntanyes del massís del Garraf es dedicaven principalment a la ramaderia cabruna, i en menor mesura a l'ovina. Aquesta pràctica mil·lenària va desaparèixer per imperatiu legal, a causa dels danys causats pels ramats als boscos i la prohibició de vendre llet a granel. A més, la ramaderia de muntanya no va poder adaptar-se als canvis en els hàbits de consum ni als nous requisits sanitaris i higiènics exigits per la nova realitat. Les conseqüències sobre el territori van ser dramàtiques: abandonament de les pastures, desaparició de la majoria de pastors i de les infraestructures que donaven suport a la ramaderia, entre les quals també masies. Aquest canvi va provocar un ràpid creixement de la vegetació, fet que va contribuir als grans incendis del Garraf de 1982 i 1994. La desaparició dels ramats va comportar l'extinció de grans carnívors com el llop i la pèrdua de les llebres, mentre que les últimes àligues daurades van desaparèixer juntament amb les darreres cabres que pasturaven al massís. Actualment, la presència de ramaderia al massís del Garraf és molt reduïda i es limita a tres ramats actius. A Begues, un ramat de cabres allotjat al corral de mas Ferrer,

Cabres rasqueres al corral de la vall de Joan (AJM, Gavà, 1950-1955)

prop de la Creu de Collfer, desenvolupa tasques de desbrossament als vorals de camins i carreteres, gràcies a la iniciativa impulsada per l'Ajuntament. A Sant Pere de Ribes hi ha un ramat d'ovelles, mentre que a Olivella un altre ramat d'ovelles pastura lliurement i contribueix a la gestió ecològica dels espais naturals del municipi.

La intensa pràctica ramadera al massís del Garraf va donar lloc a una raça de cabra autòctona, coneguda com a rasquera, que es va extingir a principis del segle XX, probablement a causa de l'encreuament amb la cabra murciana. Tot i això, hi ha testimonis que afirmen haver vist els darrers ramats al corral de can Térmens als anys 60, i a finals dels 50 es té constància d'un ramat de cabres rascles al corral de la Vall de Joan (Gavà)¹³.

---

13. Comunicació personal d'Avel·lí Jardí i Margalef, 2021.

Aquesta raça no tenia caràcters molt definits, malgrat que majoritàriament era de pèl blanc. Es caracteritzava per tenir una alimentació senzilla i costums rústecs, ja que les femelles preferien parir a l'aire lliure. Tot i produir poca llet, ho feien de manera constant (Girona, PJ, 1909).

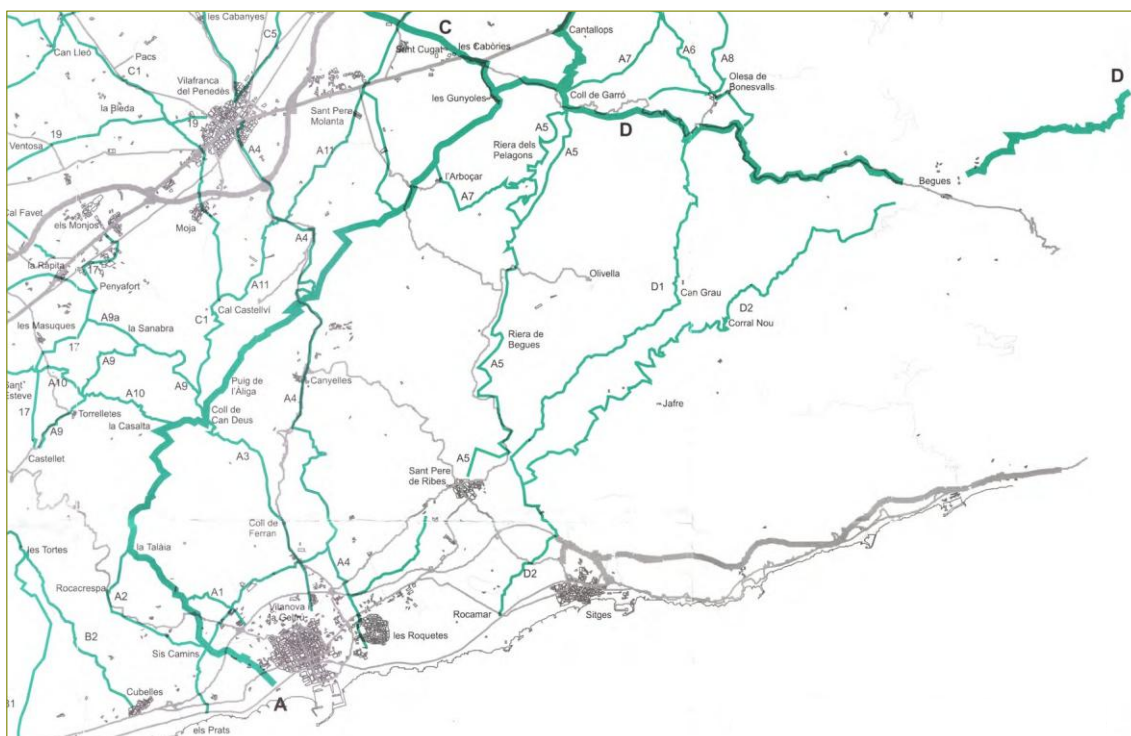
Identificació i preservació dels camins ramaders

La preservació de la cultura i el patrimoni locals és fonamental per conservar tant els elements materials com els immaterials, que constitueixen la nostra memòria col·lectiva i es transmeten a les generacions futures. En aquest sentit, la recuperació i restauració de les vies pecuàries és una pràctica indispensable per mantenir el paisatge rural i preservar les infraestructures vinculades a l'activitat ramadera com poden ser: murs, pous, abeuradors, corrals... Aquestes intervencions es poden classificar en dos grans àmbits. D'una banda, l'àmbit funcional implica recuperar els camins ramaders per al pas del bestiar, retornant-los a l'ús original, la qual cosa comporta la restauració, en la mesura del possible, de la infraestructura ramadera associada a aquests camins. D'altra banda, fomentar l'àmbit patrimonial i paisatgístic se centra en la valorització d'aquestes vies de comunicació en relació amb el seu entorn natural i cultural. Aquest enfocament permet adaptar-les als usos i necessitats actuals, basant la seva funció com a espais de pas per a vianants, recursos turístics o d'educació ambiental. La combinació entre la recuperació funcional d'aquests camins i el seu aprofitament per al lleure contribuiria a reforçar la convivència entre la cultura pecuària i la ciutadania, afavorint la preservació del patrimoni i generant beneficis socials i culturals.

La reobertura de camins ramaders abandonats per manca d'ús requereix diverses intervencions específiques. És necessari dur a terme tasques de desbrossament i restauració dels murs i del ferm, garantint la continuïtat del camí en el seu traçat original. Això inclou refer els esbaldrecs dels murs o, si és necessari, reconstruir trams, respectant l'aspecte, la tècnica constructiva i les dimensions originals. A l'interior de les vies, caldrà eliminar els obstacles que dificultin el pas i preservar l'estructura i els seus elements característics, com els desguassos, l'empedrat del ferm, les filloles, les entrades i els punts d'aigua (pous, basses, cisternes, cossiols, etc.). A més, cal dotar el camí, totalment o parcialment, d'espais de descans i elements que en facilitin el trànsit, com escales, baranes o passeres. També s'han instal·lar rètols de senyalització amb codis QR per ampliar informació històrica i cultural. Aquestes actuacions han de tenir en compte un manteniment regular per tenir cura del desgast natural que pateixen els camins, ja sigui pel pas del bestiar o de les persones que trepitgen els murs i fan caure pedres, o per l'acció de la natura, com l'erosió causada per l'aigua o la proliferació de vegetació al voltant de les estructures¹⁴.

---

14. Per obtenir una visió més detallada i il·lustrada sobre la recuperació de camins tradicionals, podeu consultar: TUTUSAUS I GRAUS, Jordi. (2015). *La recuperació de camins tradicionals*. Tarragona: Arola Editors.

A Carrerada de la Cerdanya	A7 Carrerada de la Creu d'Ordal	C Carrerada de la Llacuna
A1 Camí del mas Gros	A8 Carrerada del corral de la Roca	C1 Can Lleó
A2 Camí de Roca crespaa o del Salze	A9 Carrerada del corral de Muntanya	D Carrerada de Begues
A3 Camí vell de Vilafranca	A9.a Barranc de la Sanabra o de la Bisbal	D1 Carrerada camí vell d'Olesa
A4 Carrerada de Carro	A10 Carrerada del fondo de la Bovera	D2 Carrerada de Jafre
A5 Carrerada de la riera dels Pelagons	A11 De cal Castellví a Sant Sadurní	
A6 Carrerada de la costa de Sant Pau		

Al llarg del seu recorregut, els camins ramaders, pel fet de ser també a la vegada camins per a persones, com són el camí de Sitges o el camí ral que connecta Olesa de Bonesvalls, Avinyonet i Begues amb la carrerada de la Cerdanya, van afavorir la construcció de diversos elements de pedra seca i arquitectura tradicional, com barraques, pontarrons, marges, forns de calç, pous, cisternes, basses i pous de glaç. A prop seu, es poden trobar grans tancats ramaders destinats a concentrar i dividir els ramats d'ovins transhumants que baixaven del Pirineu. També s'hi van edificar masies i conjunts de cases amb les seves dependències agrícoles, ramaderes i artesanals. Actualment, en alguns trams restaurats i condicionats del camí de Sitges al seu pas per Begues, s'han integrat intervencions artístiques que dialoguen amb aquest llegat. Aquests camins travessen tant camps oberts com tancats i es connecten amb el teixit de torrents i rieres, establint una relació dialògica entre l'entorn natural i el patrimoni construït. La manca d'ús i el pas del temps han embardissat molts d'aquests recorreguts, fent-los impracticables. Malgrat tot, configuren paisatges de pedra seca que, un cop recuperats, adquireixen un valor únic i esdevenen testimoni viu de la interacció entre l'activitat humana i la natura.

Les vies pecuàries, els camins que connecten municipis i masies, així com els que comuniquen camps de conreu i pastures, formen part del xarxa pública. Per aquest motiu, qualsevol intervenció ha de ser comunicada a l'administració competent, començant per l'ajuntament, la direcció del parc i, si escau, la Direcció General de Patrimoni.

Estratègies per a la recuperació de construccions agrícoles

Consells per a la construcció i reparació de marges

Aquest capítol està dedicat a establir unes línies d'actuació essencials per a la construcció i restauració de marges de pedra seca. Atès que no és la raó principal d'aquesta guia, l'espai limitat que disposem i la qualitat de les aportacions d'altres autors que tot seguit referenciem, no detallarem exhaustivament tots els factors a considerar. Per aquest motiu, remetem el lector a diverses perspectives sobre la construcció i rehabilitació de murs de pedra seca, totes elles comparteixen un mateix procediment com a base metodològica¹⁵.

Funcions i usos dels marges de pedra seca

Els marges són murs de pedra en sec que tenen per funció sostenir terrenys elevats. En general, les marjades serveixen per contenir feixes aptes per al conreu, però també poden delimitar propietats o vies de comunicació per a persones i bestiar, com a camins en fossa, camins elevats, carrerades i empedrats. Tenen una funció clau en la regulació de l'aigua, ja que ajuden a evacuar-la de manera equilibrada, retenen la humitat dels conreus, impedeixen la pèrdua de sòl i frenen la desertització. Els marges de conreu, situats als costers, als fons de vall i vora els cursos d'aigua, tenen en comú la necessitat de contenir la terra i evitar l'erosió del terreny. A més de les seves funcions agrícoles, actuen com a delimitadors de finques, camins i carrerades, i constitueixen una part essencial del paisatge mediterrani, oferint refugi natural per a la fauna i la flora.

---

15. DD.AA. (2004). *Manual per a la construcció de murs de pedra seca. Pautes per al manteniment de les terrasses de les Cinque Terre*. Parco Nazionale delle Cinque Terre; DD.AA. (2019). *Tècnica de construcció de murs en pedra seca. Regles professionals*, Girona: Norfeu; DD.AA. (2017). *La pedra seca. Guia para edificar y reconstruir*. Estella: La Fertilidad de la Tierra Ediciones; DD.AA. (2010). *La pedra seca. Evolució, arquitectura i restauració*. Figueres: Brau Edicions; RUBIÓ I BELLVER Joan. (1914). *Construccions de pedra en sec*. Barcelona: Associació d'Arquitectes de Catalunya; DD.AA. (2023). *La pedra seca a la Garriga d'Empordà. Manual de bones pràctiques de restauració i recuperació*. Figueres: Associació Gremi dels Margers de Catalunya.

Factors a tenir en compte en la construcció d'un marge

La construcció i disposició d'un sistema de marjades no és aleatòria, sinó que respon al coneixement dels trets físics de l'indret, com el pendent, la litologia i la xarxa hídrica. A més, també intervenen diversos factors humans, com els límits de les parcel·les, les necessitats del conreu, la capacitat tècnica i econòmica disponible i les tècniques tradicionals de la zona. Els drenatges i camins associats sovint condicionen l'estructura del marge.

Procés de construcció d'un marge

La construcció d'un marge de pedra seca requereix una planificació acurada i una execució meticulosa per garantir-ne l'estabilitat i la durabilitat del parament. Aquest procés combina tècniques tradicionals i coneixements del terreny, s'adapta a les característiques físiques de l'indret i a les necessitats del conreu. Des de la preparació del terreny fins a la col·locació de les pedres, cada pas és essencial per assegurar que el mur compleixi la seva funció de contenció i integració en el paisatge. A continuació, es detallen les diferents fases de construcció d'un marge.

1. Neteja i preparació del terreny

El primer pas consisteix a netejar la zona de treball, eliminant vegetació i retirant pedres o terra sobrera. Si es tracta de la restauració d'un marge enfonsat, s'ha de classificar i amuntegar la pedra recuperable. Si no n'hi ha prou, es transporta pedra d'un altre indret fins a l'emplaçament de treball.

2. Selecció i classificació de les pedres

Es recullen les pedres disponibles, classificant-les per mida i forma. Les pedres grans s'utilitzen a la base per garantir l'estabilitat, mentre que les mitjanes i petites completen la construcció, les planes i gruixudes es reserven per al coronament. Les pedres de millor qualitat es col·loquen a les parts més visibles, mentre que les més toves, petites, rodones o trencades, s'utilitzen com a reble. Agrupar-les per mida i funció facilita la seva utilització durant la construcció.

3. Transport d'eines i material

Per a la construcció del marge es necessiten eines com aixades, cànecs, pics, pales, martells de punta, macetes, malls, perpals, carretons, cabassos, lliteres, cordills, punxons i escarpes. Aquest material es transporta fins a l'emplaçament per facilitar la feina.

4. Excavació i fonamentació

Un cop preparat el terreny, es realitza una excavació en forma de clotada o rasa de cinc a quinze centímetres de profunditat amb una lleugera inclinació cap a l'interior,

Escombra preparada per començar a pederar el camí de Sitges (VMV, Begues, 2020).

coneguda com a escombra. En cas de trobar-nos sobre roca cal netejar la superfície de terra i si la superfície fa la rentadora cap enfora cal crear un esglaó per interrompre el lliscament del material que afegim mitjançant una superfície plana.

5. Preparació i col·locació de les pedres

Per assegurar una construcció uniforme del mur, s'utilitza un cordill fixat a unes estakes o gàlib, que defineixen la inclinació amb l'ajuda d'un nivell, així com la forma del marge que es vol aixecar. A continuació, es tensa als extrems del mur per establir la línia de referència, que s'anirà desplaçant a mesura que es col·loquin les successives filades. L'assentament comença amb la col·locació de les pedres més grans a la base del marge, marcant així l'inici del talús i la inclinació del mur. Aquestes primeres pedres són decisives per garantir la resistència i l'estabilitat de la paret, ja que suporten el pes de l'estructura i prevenen deformacions amb el pas del temps. Les successives filades de pedra configuraran el parament i oferiran solidesa al mur. Les pedres es retallen i ajusten amb eines de percussió o tall, segons la seva naturalesa. Això permet donar-les una forma més allargada i estable per encaixar millor en l'estructura del mur.

6. Definició de la forma del mur

L'espai que queda entre el parament exterior i el talús intern es reomple amb reble per reforçar l'estructura i garantir la seva durabilitat. La caixa del mur ha de ser prou ampla per contenir la reblada. En murs de certa alçada cal pederar a trams d'uns setanta-cinc centímetres d'alçada, de manera que cada tram començarà amb una superfície plana. Un altre aspecte important, passa per inclinar les pedres de les primers filades cap a l'interior amb la part més llarga cap a dins, trencant juntes, sense formar columnes de

pedres ni alineament vertical de juntures. Si cal faltar-les ha de ser per la part interior, si no hi ha més remei per la davantera. S'han d'emplaçar amb la superfície de contacte més gran possible entre elles, fet que augmenta el fregament, la resistència al desplaçament i l'estabilitat de la paret.

7. La reblada de darrere el mur

En la construcció de marges de pedra seca, l'acció de reblar consisteix a omplir els espais buits entre les pedres amb pedres més petites per millorar la solidesa i la resistència de l'estructura. Aquest procés es realitza progressivament, a mesura que s'aixeca la paret i es desplaça el cordill per marcar les successives filades de pedra. La reblada no només reforça el mur, sinó que també facilita el drenatge de l'aigua sobrant de la feixa, un aspecte fonamental reconegut per tots els margers. El reble de les filades s'ha d'encaixar de forma triangular amb les pedres del parament exterior d'aquesta manera s'aconsegueix una major compactació i fermesa del mur.

8. Coronament del mur

Per assegurar la resistència i durabilitat d'un mur de pedra seca, és essencial finalitzar-lo amb un coronament adequat, que no només tanca visualment l'estructura, sinó que també garanteix la seva protecció i estabilitat al llarg del temps. Abans de col·locar les pedres ben ajustades i falcades, caldrà enrasar la darrera filada per aconseguir una superfície plana. El coronament és fonamental per distribuir el pes de les pedres superiors i evitar el seu desplaçament. A més, protegeix el mur de la filtració d'aigua, prevenint l'erosió i el deteriorament, també el salvaguarda d'accions antròpiques inapropiades i de l'impacte de la fauna. És important tenir en compte, que un acabament net i uniforme

Marge de contenció del camí de Sitges amb un molló de senyalització (VMV, Begues, 2020).

no només contribueix a la seva integració estètica en l'entorn, sinó que també reforça la seva funcionalitat i longevitat, assegurant una estructura sòlida i perdurable en el temps.

9. Reparar l'esllavissada d'un mur

Per reparar un esbaldrec, bufiot o portell, és necessari desmuntar la secció del mur que està afectada, tenint en compte que les pedres malmeses solen ocupar una superfície més gran que l'esllavissada inicial. Un cop desmuntada la part deteriorada, s'ha de preparar adequadament la base abans de recol·locar les pedres, seguint el mateix protocol que en la construcció d'un marge. Això implica aconseguir una fonamentació sòlida amb materials adequats no degradats i assegurar una compactació correcta de les pedres, reforçant així l'estabilitat i la resistència del mur per preservar-ne la conservació a llarg termini.

Identificació i rescat de barraques de pedra seca

Les barraques de vinya, també conegudes com a cabanes o mulasses a Vilanova i la Geltrú, són CPS amb planta circular, quadrada, rectangular o el·líptica. Presenten alçades i diàmetres interiors d'entre dos i tres metres i parets que oscil·len entre vuitanta centímetres i un metre. Es cobreixen amb una cúpula cònica formada per la progressiva aproximació de fileres de pedres, col·locades horitzontalment fins a tancar l'obertura. Aquestes estructures, presents en diverses zones dels Països Catalans, són un clar testimoni de l'expansió de la vinya abans de la crisi de la fil·loxera. Juntament amb els corrals, les barraques són un dels elements més emblemàtics de la pedra seca al Garraf i, al costat marges i pous, en constitueixen la manifestació més distintiva.

El seu paper com a refugi temporal per a les persones ha contribuït a consolidar un vincle emocional molt arrelat a la memòria col·lectiva. L'alçada i silueta arrodonida d'aquests habitatges les fa prominents del paisatge i confereixen identitat als indrets on s'aixequen. Moltes encara conserven estructures annexes de pedra seca, com marges de conreu, cisternes o pous. Sovint eren el nucli d'una petita explotació agrícola i avui harmonitzen plenament amb el seu entorn natural.

La primera referència coneguda i documentada de barraques al Garraf data de mitjan segle XVII, quan algunes van ser utilitzades com a refugi per als malalts de la pesta negra¹⁶. El 1721, el corregidor de Barcelona va ordenar la destrucció d'aquests

---

16. AHPB, fons parroquial: UC 1551, 1651-1653.

Barraca dels Abellots (UME, Gavà, 2014).

Barraca del puig Servós (VMV, Olivella, 2020).

habitacles a Gavà, Castelldefels i altres municipis de la marina del Llobregat per evitar que fossin utilitzades per la guerrilla austriacista com a refugis¹⁷. Al llarg del segle XVIII, l'expansió de la vinya al Garraf, Penedès, Baix Llobregat i altres zones de Catalunya va afavorir l'exportació de vi i aiguardent i en conseqüència la construcció d'infraestructures agrícoles, la substitució de conreus i la desforestació entre altres repercussions (Giralt, E., 2008, p. 310). La figura del parcer o rabassaire, essencial en aquest context, es regulava mitjançant contractes de parceria que especificaven tant la gestió agrícola com les tasques que incloïen la construcció i el manteniment d'infraestructures de pedra seca, com marges, camins i barraques de refugi i magatzem.

Durant els primers decennis del segle XIX, la viticultura es consolida, però a mesura que la crisi dels preus agraris afecta especialment el vi i els destil·lats, el sistema productiu entra en declivi. Aquest procés es veu agreujat per la desintegració de les relacions de producció feudal i l'aparició de noves formes capitalistes, fet que porta a la disminució de la producció de raïm i la reducció dels paisatges de pedra seca associats a les vinyes. A principis dels anys 60, el boom vinyater provocat per la fil·loxera a França fa proliferar novament les infraestructures de pedra seca, incloent marges, cisternes, pous i milers de barraques, especialment en indrets avui insospitats. Tanmateix, l'arribada de la plaga al Garraf el 1887 va propiciar l'abandonament de moltes explotacions vinícoles i amb elles les barraques. Només les més productives, sovint als fons de vall, van sobreviure fins a mitjan segle XX.

---

17. AHCB, Arxiu del Veguer, Armes, exèrcit, policia, XXXV-3 (1720-1721).

A la segona meitat del segle XX, la millora dels transports i els canvis socioeconòmics —derivats de l'activitat extractiva, la construcció d'infraestructures, el turisme, les activitats de lleure i el canvi de costums— van reduir les activitats agràries i l'ús de les barraques, que es van conservar només fins a la jubilació dels darrers pagesos a finals dels setanta o principis dels vuitanta. A partir de finals del segle XX i els primers anys del XXI, davant l'amenaça de desaparició del patrimoni de pedra seca al Garraf, diverses entitats amb l'autorització dels propietaris públics o privats i amb alguna col·laboració d'ajuntaments i Parc del Garraf van emprendre una tasca sistemàtica d'identificació i restauració d'aquestes construccions i el seu entorn. Fins ara, s'han recuperat prop de cent barraques, diversos pous i cisternes i centenars de marges i murs delimitadors de carrerades i camins. A més, molts propietaris de finques en actiu han dut a terme una valuosa feina de restauració dins les seves propietats, contribuint a la preservació d'aquest llegat arquitectònic i cultural.

Moltes de les intervencions de restauració o reconstrucció tenen com a objectiu la reintegració de les barraques i altres CPS en el paisatge contemporani, configurat per antics camps de conreu abandonats, boscos que han envaït antigues explotacions agrícoles i espais periurbans. Aquest procés es duu a terme a través de l'enjardinament

El mestre Ramon Farreras i Oller, treballant en la restauració d'una barraca a can Sadurní (VMV, Begues, 2010).

u ordenament vegetal, concebut com una pràctica cultural de domesticació de les plantes que recupera l'entorn contemporani de la barraca. Això implica la selecció, poda i integració de la vegetació autòctona, permetent redescobrir la forma arquitectònica que la natura ha anat ocultant al llarg de les dècades.

La restauració d'aquestes construccions rurals rescata paisatges oblidats i testimonis d'activitats pretèrites, evidenciant l'empremta humana en el territori. Aquesta recuperació transforma la percepció del lloc: allà on abans hi havia ruïna i abandonament, emergeix una arquitectura redescoberta que no només enriqueix l'entorn visual, sinó que també reforça la connexió amb la història i la identitat col·lectiva de la població.

Els treballs de restauració inclouen la reconstrucció de parets esfondrades, portes, sostres i contraforts, utilitzant materials provinents de la mateixa estructura o de zones properes. Les portes es reedifiquen respectant la configuració original i el tipus de llinda dels portals. Els contraforts, parets i esvorancs es reparen seguint la posició i inclinació d'origen. La volta es construeix mitjançant l'aproximació progressiva de fileres de pedra, on cada peça sobresurt lleugerament respecte a la inferior amb un voladís d'aproximadament una cinquena part de la llargada total. Les pedres, encaixades amb cura i amb una inclinació suau cap amunt, es disposen fins a tancar la volta. La coberta es reforça amb una capa de pedruscall i terra, i sovint s'hi planten lliris de Sant Josep o crespinell per compactar-la¹⁸.

Paral·lelament, es duu a terme una recerca onomàstica per recuperar els sobrenoms dels pagesos que van conrear aquells camps i construir les barraques i altres estructures annexes. Aquesta tasca, indissociable de la restauració, enriqueix la micro toponímia, quan és possible, i preserva la memòria dels darrers representants d'un ofici secular, extingit amb la jubilació dels últims parcers a mitjan segle XX. El sobrenom del pagès —Carrebí, Panxito, Pitxot, Meliton, Patxarino, Gravat, Tal·lara, Pixafanals...—s'atribueix també a la barraca i, per extensió, al terreny conreat adjacent (Mata, 2018, p. 21).

Mapa de localització de barraques

[Enllaç mapa barraques per municipi](#)

(Mapa generat a partir de la base de dades de Wikipedra)

---

18. Consulteu DD.AA. (2023). *La pedra seca a la Garriga d'Empordà. Manual de bones pràctiques de restauració i recuperació*. Figueres: Associació Gremi dels Margers de Catalunya, p. 122. O en línia: https://www.altemporda.org/portal/attachments/article/4959/La-pedra-seca-a-la-Garriga-dEmporda-AGMC_doc-interactiu_web.pdf

5. Preservació i ús dels conjunts agropecuaris de pedra seca

Per donar continuïtat als capítols anteriors, presentem diversos exemples d'explotacions agrícoles i ramaderes que integren la preservació del patrimoni de pedra seca, especialment en relació amb la gestió de l'aigua i el manteniment d'infraestructures agropecuàries tradicionals. A més, recollim experiències de pastors contemporanis que mantenen viva la saviesa i la pràctica acumulades al llarg de segles. Aquests exemples inclouen tant explotacions en actiu com abandonades, que evidencien les oportunitats d'intervenció en un territori modelat per l'activitat humana durant mil·lennis i que, tanmateix, va patir un declivi gairebé total entre els anys 60 i 70 del segle XX. Malgrat això, tant als voltants com a l'interior del Parc del Garraf, encara perviuen algunes finques agrícoles i un sector ramader, principalment caprí i oví, a més d'algunes explotacions apícoles que lluiten per mantenir-se actives. Algunes han reprès l'activitat en els darrers anys, mentre que d'altres esdevenen uns autèntics referents de resiliència davant la industrialització, terciarització i globalització econòmica i social, processos que han transformat aquesta part de Catalunya en benefici del turisme, els serveis i la indústria.

Aquest treball de camp s'estructura en quatre seccions: Explotacions agrícoles en actiu, Explotacions agrícoles abandonades, Experiències amb pastors i Conjunts de pedra seca d'alt valor patrimonial. Posem especial atenció en les CPS vinculades a la gestió de l'aigua, com basses, pous, cisternes i canalitzacions, elements clau per garantir la supervivència de l'activitat agrícola i ramadera en aquest entorn.

- **Exemples d'explotacions agrícoles en actiu**

- Cal Viudo (Begues): agrícola, fora del parc
- Can Muntaner (Olivella): agrícola, una part fora del parc
- Can Suriol (Olivella): agrícola, fora del parc
- Monombra (Olivella): agrícola, fora del parc
- Puig Batet (Sant Pere de Ribes): agrícola, dins i fora del parc
- Santa Susanna (Avinyonet del Penedès): agrícola, dins del parc

- **Exemples d'explotacions en desús**
  - Masets de Dalt (Olivella) dins del parc
  - Masets de Baix (Olivella): dins del parc
  - Can Grau (Olivella): dins del parc
  - Can Vendrell (Avinyonet del Penedès): dins del parc
- **Conjunts de pedra seca d'alt valor patrimonial**
  - Mas Vendrell (Avinyonet del Penedès): dins del parc
  - Carrerada de Carro (Vilanova i la Geltrú- Sant Pere de Ribes): dins del parc
  - Els Garrofers (Vilanova i la Geltrú): dins del parc
  - Campgràs (Begues): dins del parc
  - Vallgrassa (Begues): dins del parc

Explotacions agrícoles en actiu

Cal Viudo

Ubicació: Begues, fora del Parc.

Titularitat: privada.

Biografia de la masia: L'any 1818, una part de la família Petit es trasllada del mas de la Clota al Serral, i comencen a ser coneguts com els Petit del Serral. A mitjan segle XIX, el mas es transforma en el conjunt arquitectònic de cal Viudo, amb diverses cases familiars. Jaume Petit Ros, a inicis del segle XX, impulsa colònies d'estiuejants i iniciatives socials a Begues. Durant la dècada de 1920, el seu nebot Josep Petit Vendrell promou urbanitzacions i amplia la finca. A partir dels anys 40, la casa s'adapta per a estiuejants i, als 60, s'inicia la urbanització de cal Viudo. Avui dia, la masia continua habitada per descendents de la família Petit (Mata, V., 2024, p. 84-87).

Conreu principal: predomina el conreu d'oliveres, amb una presència secundària d'horta de temporada. Es porta a terme un tractament silvícola racional per afavorir un bosc mixt d'alzines i roures en substitució del pi blanc.

Mètode de conreu: ecològic i regeneració del sòl, amb un 100% de tracció animal en horta i la resta amb medis mecànics.

Recuperació del patrimoni: s'han reconstruït centenars de metres de marges de pedra seca, quatre barraques de vinya i un corral de cabres adossat a la masia cal Viudo. També s'està reconstruint una masia de dins la finca seguint mètodes de bioconstrucció.

Infraestructura i aprofitament d'aigua: una bassa, sis pous, quatre safareigs, una cisterna, una mina, nou rases de desguàs, dos pontarrons sobre la riera de cal Viudo, dues aigüeres.

Gestió sostenible del paisatge: la finca està oberta a iniciatives de conservació d'amfibis i projectes d'investigació científica.

Dinamització i activitats culturals: trobades de l'Associació de Tracció Animal, jornades d'agricultura ecològica, tallers de pedra seca i manifestacions artístiques i culturals del paisatge.

Cal Viudo (JVF, Begues, 2024).

Can Suriol

Ubicació: Olivella, fora del Parc.

Titularitat: privada.

Biografia de la masia: Can Suriol és un caseriu situat al peu de la carretera, prop de la confluència de la riera dels Pelagons amb la riera de Begues, en un indret per qual passava l'antic camí d'Olivella a Vilafranca. El conjunt de cases està format per la casa de l'Amo (del segle XVIII), cal Borrego, cal Xic Borrego, can Peó, cal Cisco de les Cases Roges (avui cal Marcel·lino), can Ramon i dos pous d'aigua. La casa principal, construïda damunt un espadat rocallós i coneguda antigament com el mas de la Roca, destaca per la seva galeria de dos nivells amb deu arcs de mig punt. Va ser edificada el 1791 per Josep Raventós. Els orígens del mas es remunten al segle XIV, amb els Urgell com a primers propietaris documentats. Posteriorment, passà als Mas i als Suriol, que hi van residir fins al segle XVII. Endeutats, els Suriol, hereus del mas, van vendre la propietat el 1678 als Raventós de Liona. La nissaga Raventós mantingué el mas —anomenat sovint “la Roca” o “casa Suriol”— fins a la mort del darrer hereu el 1914. La finca va passar després a la família Albareda a través de la seva germana i, finalment, a Josep Camps i Albareda. Actualment, el propietari i descendent d'aquesta línia és en Josep Camps Rovirosa (Carbonell, V., 2004).

Conjunt arquitectònic de can Suriol (CLLF, Olivella, 2023).

Conreu principal: vinya i una petita part d'oliveres.

Mètode de conreu: orgànic.

Recuperació del patrimoni: projecte actiu de restauració del marges grans que delimiten la finca a tocar de la carretera d'Olivella.

Infraestructura hídrica: canal de contenció d'aigua a la zona del Pou de la Vinya, construït amb pedra seca. Inclou un pontarró —actualment en desús— que donava accés a la finca superior. L'aigua del canal desemboca a la riera de Begues.

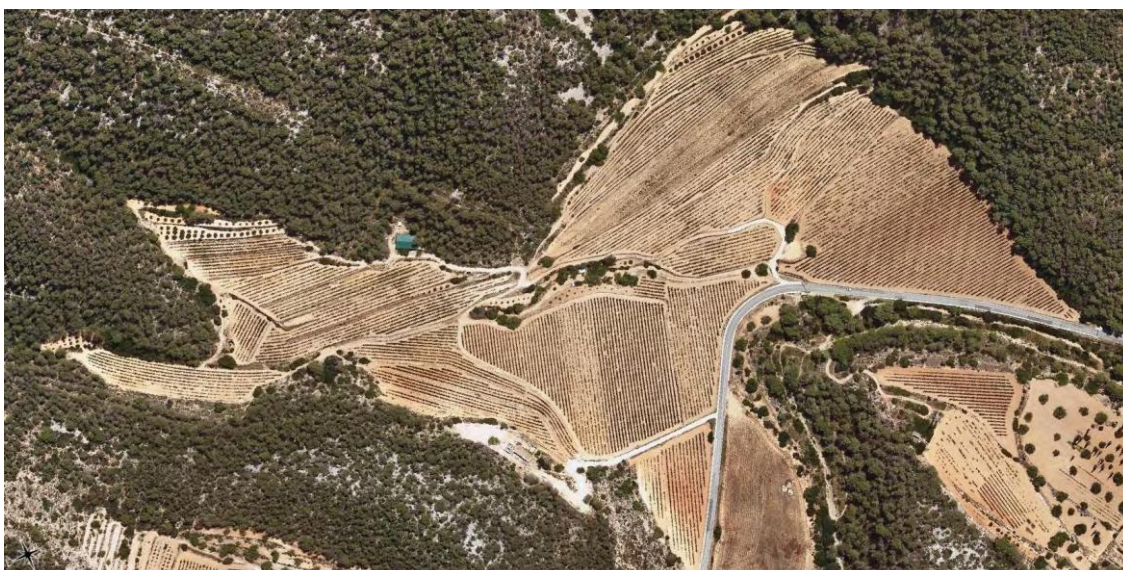
Puig Batet (Corral d'en Massó)

Ubicació: Sant Pere de Ribes, part de la finca és dins del Parc.

Titularitat: privada.

Biografia de la masia: Edificació modesta situada a la dreta de la carretera de Ribes a Olivella, passat can Lloses. La casa, tancada i lleugerament elevada, queda arrecerada per la muntanya. És una construcció amb teulada d'un sol vessant i el carener paral·lel a la façana principal, orientada a migdia. Presenta tres arcs rodons i està envoltada d'un baluard. Consta de planta i pis, amb coberts d'arcades per al ramat. Als anys seixanta ja estava abandonada i mig enrunada. A l'exterior, hi havia una cisterna i el seu abeurador.

La finca, documentada per primera vegada l'any 1588 com a caseta i terres de la Roca Rúbia, va ser adquirida el 1920 per la família Puig Coll, que hi va plantar vinyes i hi va elaborar vi fins al 1982. El projecte es va recuperar el 2010 amb el celler Puig Batet, que va començar amb vins rosats i negres, i també un vi blanc per a consum propi. El celler es va legalitzar el 2012.

Puig Batet o corral d'en Massó (ICGC, Sant Pere de Ribes, 2024). (CLLF, 2025).

Conreu principal: vinya. La producció de vi es porta a terme mitjançant conreu, producció i embotellament propi.

Recuperació del patrimoni: restauració de marges, basses i cisternes molt important.

Infraestructura hídrica: es recupera l'aigua procedent de camins i de les parts altes de les feixes, així com l'excedent hídric de les pròpies feixes. Els antics dipòsits de la finca podrien arribar a emmagatzemar més de 120.000 litres d'aigua.

Gestió sostenible del paisatge: possibilitat d'introduir ramats en conreus i erms.

Activitats culturals: la finca acull activitats de dinamització relacionades amb la cultura i tastos de productes de la collita pròpia oberts al públic.

Mas de Monombra

Ubicació: Olivella, finca fora del Parc.

Titularitat: privada.

Biografia de la masia: Casa enrunada situada al coll de Botaric, entre els dos turons bessons que li donen nom, a tocar del camí que condueix a l'Arboçar. Es tractava d'una gran edificació, amb diversos annexos i corrals. A més d'una cisterna i un pou adjacent, comptava amb un segon punt d'aigua al mateix camí, possiblement identificable amb el Pouet de Longobard, documentat l'any 992 i proper als pujols coneguts antigament com Ozuzio. En època medieval, aquest mas —o potser el veí Hostal del Ganxo— era conegut com a mas de Boterenc o d'en Goda (1277), un topònim probablement vinculat

Marges de les vinyes de Monombra (CLLF, Olivella, 2024).

al coll proper. No obstant això, fins al 1758 no es documenta la casa de Sebastià Moreno, possiblement el masover, i no és fins al 1775 que apareix la denominació casa Puig de Monombre, aleshores propietat de Josep Torrents d'Avinyonet. La fitació de 1889 indica que el terme d'Avinyó passa per les parets de la casa Puig de Monombra, i en el primer mapa catalogat, de 1897, el lloc ja apareix amb el nom de Puig de Bonombra. Uns anys més tard, el cens de 1900 recull com a habitants la família Fuster-Julià, però en el de 1960 ja no hi figura cap resident. Poc després, la casa restava enrunada (Carbonell, V., 2004).

Conreu principal: vinya. Una part de la collita de raïm l'embotellen tres cellers utilitzant el nom de Montombra, que garanteix la qualitat del producte: Can Ràfols dels Caus, Mas Candí-Montombra, Montombra-Clos de Peralba (Gramona).

Recuperació del patrimoni: El treball dut a terme per la recuperació de marges històrics fet és molt important.

Infraestructura hídrica: aprofitament de l'excedent hídric de les mateixes feixes cap a les feixes inferiors.

Activitats culturals: acull actes que reivindiquen el valor de la pedra seca i els vins de producció pròpia.

Explotacions agrícoles en desús

Can Grau

Ubicació: Olivella, finca dins del Parc.

Titularitat: Diputació de Barcelona.

Biografia de la masia: Situada al número 8 del Districte de Llevant, i antigament coneguda com a mas de Cabrafic (núm., 127), aquesta construcció s'ubica a la carena d'un contrafort de la Mola, en una cruïlla de camins que condueixen a Begues i Olesa de Bonesvalls. Jaume Grau de Cabrafich hi està documentat des de 1591, fet que fa pensar que, en aquella època la masia es devia conèixer com Grau de Cabrafic. Els Grau van exercir com a jurats i batlle d'Olivella, mentre que altres membres de la família van administrar les confraries de l'església parroquial. L'any 1786, el darrer Grau documentat tenia sembrats, vinyes, oliveres, bosc, bestiar. Des de 1789, la propietat va passar als Font de Ribes. L'última menció de la casa és de 1863, quan era propietat de Joan Font. Els anys setanta del segle XX, la masia es va deshabitar. La Diputació va adquirir can Grau l'any 1986 i la va integrar al Parc del Garraf com a Escola de Natura el 1991. La restauració a què va ser sotmesa va respectar l'arquitectura rural tradicional del massís. Avui, can Grau té instal·lacions per a l'educació ambiental, el lleure i la recerca, amb espais d'allotjament col·lectiu, mentre que la masoveria es manté independent. Es van

Can Grau (CLLF, Olivella, 2023).

millorar els accessos des d'Olivella i la Plana Novella entre 1997 i 1998, i l'any 2001 es va instal·lar un observatori astronòmic a l'annex de can Tòfol (Carbonell, V., 2004).

Part dels terrenys es destinen actualment a pastures, utilitzades pel ramat d'ovelles d'Olivella i pels cavalls en custòdia de la Fundació Miranda.

En aquesta finca es van desenvolupar part dels estudis sobre retenció d'humitat a les feixes delimitades per marges de pedra seca.

Infraestructura hídrica: existeixen dues basses modernes, una d'elles antiincendis. Disposa d'una gran cisterna subterrània alimentada des d'un pou.

Activitats culturals: La Fundació Fundesplai organitza tot tipus d'activitats relacionades amb la natura destinades a escolars i famílies.

Mas Vendrell

Mas Vendrell (VCV, Avinyonet del Penedès, 1966).

Ubicació: Avinyonet del Penedès, finca dins el Parc.

Titularitat: pública.

Biografia de la masia: És un casalot situat al camí d'Olivella a Olesa de Bonesvalls, sota el castell vell d'Olivella. Actualment deshabitada i tancada, presenta una teulada a dos

vessants amb el carener perpendicular a la façana principal i corrals a ponent. Disposa de cup de raig, celler, font pròpia i una bassa. Documentada des del 1343, s'hi han trobat restes arqueològiques no identificades i ha estat objecte d'estudi en seguiments d'amfibis al Parc del Garraf entre 2004 i 2009. El primer esment conegut fa referència a Guillem Vendrell, fill de Bernat Vendrell de Clariana, originari de la parròquia de Sant Pere d'Avinyó. El 1478 apareix Guillem Vendrell, documentat en un pergamí de can Suriol. L'any 1628, la masia formava part de la parròquia d'Olivella i de la quadra de Santa Susanna, llavors era propietat de Pau Olivella (Carbonell, V., 2004).

Conreu principal: actualment en desús agrari. Els terrenys han estat utilitzats com a pastura pels cavalls en custòdia de la Fundació Miranda.

Infraestructura hídrica: presenta un alt interès per a l'estudi de la gestió i aprofitament tradicional de l'aigua. Conserva fonts, safarejtos, cisternes, rases i canalitzacions.

Documentació complementària: vegeu document específic en el capítol Documents annexos, pàgina 125.

Recuperació del patrimoni: disposa de marges de gran importància, molts dels quals es troben en bon estat de conservació.

Experiències amb pastors

Remugabosc

Pastor: Cristina Álamos Santaeulària, Marc Alvarado Llanta.

Municipi: Begues.

Zones de pastura habituals: vores de camins i carreteres del terme de Begues i altres localitzacions.

Cabana: caprina i algunes ovelles, cabra blanca tipus rasquera i ovelles ripolleses.

Quantificació del ramat: 140 cabres i 40 ovelles.

Activitat: privada contractada per l'Ajuntament de Begues.

Aprofitament del ramat: carn.

Corrals de tancament habitual: corral de mas Ferrer.

Corrals de pastura temporal: corral mòbil de tanques metàl·liques.

Necessitats de pastura i closa: pastures més llunyanes, corrals amb capacitat per estades puntuals.

Ramat de cabres de Remugabosc al camí de Sitges (VMV, Begues, 2023).

Possibilitat de recuperar antics corrals i punts d'aigua: corral de muntanya de la Troneda, corral de muntanya de les Tres Fites, corrals dels Casals...

Pastor d'Olivella

Pastor: Sergi Sánchez Nicolás.

Municipi: Olivella.

Zones de pastura habituals: Olivella i Sitges. A l'estiu, es desplaça puntualment a una zona propera a Piera i Andorra.

Cabana: ovina, amb presència d'algunes cabres de races tradicionals com la floredesa i la berberina.

Quantificació del ramat: 450 ovelles i 30 cabres.

Activitat: privada, manté acords de col·laboració amb el Parc del Garraf i l'Ajuntament d'Olivella.

Aprofitament del ramat: carn.

Corrals de tancament habitual: corral a can Marcer i can Vendrell (Olivella).

Corrals de pastura temporal: can Grau (Olivella), can Girona i Autòdrom de Sitges.

Necessitats de pastura i closa: es planteja la restauració de la bassa situada al camí de can Marcer a la Fassina, així com la revisió i possible recuperació del corral de l'Esquerrà i d'altres estructures similars.

Finques de titularitat pública i privada útils per pasturar: es planteja la possibilitat de desplaçar-se a finques de titularitat pública i privada.

Pastor de Sant Pere de Ribes

Pastor: Eduard Cases.

Municipi: Sant Pere de Ribes i Begues.

Zones de pastura habituals: pastures de Sant Pere de Ribes i Begues.

Cabana: ovina i algunes cabres.

Quantificació del ramat: 1.000 caps.

Activitat: privada.

Aprofitament del ramat: carn.

Corrals de tancament habitual: corral de Sant Pere de Ribes i corral de mas Roig (Begues).

Possibilitat de recuperar antics corrals i punts d'aigua: es valora la restauració d'antics corrals i punts d'aigua.

Finques de titularitat privada amb ús ramader, com ara el mas Roig, i el mas Trabal.

Ramat a les pastures d'estiu de mas Roig (VMV, 2020).

Mancances i vies de col·laboració per a la gestió ramadera

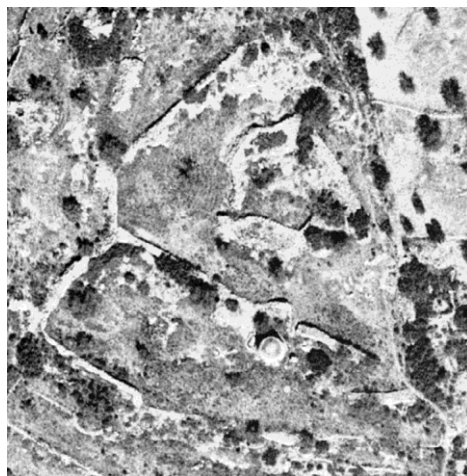
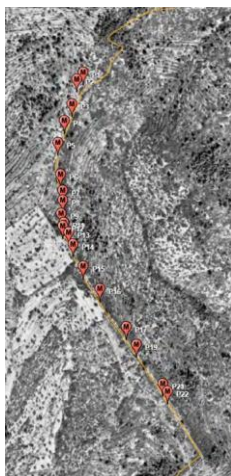
- Manca de punts d'aigua (basses), tant a les zones habituals de pastura com als llocs de pas i de destí.
- Absència de corrals adequats per tancar el bestiar puntualment en punts intermedis, per evitar desplaçaments innecessaris, riscos viaris i millorar l'aprofitament del pasturatge.
- Definir una política de pasturatge que contribueixi a la neteja de camps i boscos i a la prevenció d'incendis.
- Fomentar la consciència de consum de proximitat en relació amb els ramats destinats a la producció càrnica.

Conjunts de pedra seca d'alt valor patrimonial

Carrerada de Carro i tancats laterals

(392914.00 m E; 4568692.00 m N)

Vistes aèries de la carrerada de Carro
(ICGC, Vilanova i la Geltrú, 1973).

Ubicació: Sant Pere de Ribes / Vilanova i la Geltrú, dins del Parc.

Titularitat del camí: pública, els tancats laterals situats al terme de Vilanova i la Geltrú són de propietat privada.

Interès patrimonial: destaca per la densitat d'estructures de pedra seca i construccions vinculades a l'aprofitament de l'aigua, que li atorguen un alt valor d'interès cultural. El camí ramader i el conjunt arquitectònic que l'acompanya constitueixen una de les concentracions més significatives de patrimoni rural i hidràulic tradicional dins del Parc del Garraf.

Els Garrofers

(392620.00 m E; 4568316.00 m N)

Conjunt marginat dels Garrofers
(CLLV, Vilanova i la Geltrú, 2024).

Ubicació: Vilanova i la Geltrú, dins del Parc.

Titularitat: privada.

Interès en recuperar la infraestructura de pedra seca: el propietari accepta visites.

Dinamització i activitats culturals: la propietat contribueix a posar en valor el patrimoni de la finca.

Campgràs

Ubicació: Begues, vessant est del puig de l'Alzina Freda, al nord de la dolina del Campgràs, i al sud-est del radar aeronàutic d'AENA. Dins del Parc.

Titularitat: privada.

Biografia: A la dolina de Campgràs s'han trobat restes d'un assentament neolític, possiblement vinculat a un dolmen proper datat entre el 4500-3800 aC. La primera referència històrica és de 1172, quan els drets dominicals del Campgràs es van cedir a l'església de Sant Vicenç de Garraf. Al segle XIV, un litigi entre el prior de Sant Vicenç i el rector de Sant Cristòfol de Begues disputava les primícies dels fruits de la zona, i el 1590 la Reial Audiència va determinar que el Campgràs pertanyia a la baronia d'Eramprunyà.

Barraques bessones del corral de Campgràs (VCV, Begues, 1968).

La casa i corral del Campgràs apareix documentat per primer cop en un contracte d'arrendament de 1856 i és citat en una guia de 1893. El 1910 hi vivia la família Martí-Pagès, però la casa i el corral es van abandonar als anys 60 seguint el declivi de les explotacions ramaderes. Una imatge de 1968 ja en mostra el seu estat ruïnós. El conreu de la dolina encara va continuar uns anys (Mata, V., 2024, p. 234-235).

Possibilitat de conreus nous: la dolina de Campgràs, situada a pocs metres del corral, va ser conreada fins a la dècada de 1970 gràcies a la qualitat del sòl, ric en argila, profund i fèrtil. A l'est de la dolina, es localitza una zona d'interès arqueològic que caldrà tenir en compte per no fer malbé.

Interès en recuperar la infraestructura de pedra seca: actualment, s'estan restaurant les barraques bessones. Es considera viable la restauració dels murs est i nord, així com del cobert del corral.

Interès en aprofitar la infraestructura d'aigua: la bassa situada a l'extrem sud de la dolina és una de les poques del parc amb aigua permanent. A prop del corral hi ha un altre punt d'aigua que es podria condicionar.

Possibilitat d'engegar ramats: tot i la seva llunyania respecte a la plana de Begues, la presència d'aigua, pastures i una infraestructura de closa adequada fan viable l'aprofitament ramader de la zona.

Indret de fàcil accés, idoni per organitzar visites relacionades amb la pedra seca, la ramaderia, l'arqueologia...

Vallgrassa

Ubicació: fondo del torrent de Vallgrassa, terme de Begues, dins del Parc.

Titularitat: Diputació de Barcelona.

Biografia de la masia: Vallgrassa es documenta per primera vegada el 1255, quan es menciona una terra venuda a la zona. El 1635, els barons d'Eramprunyà van establir Pere Planes a la finca, que estava en subdomini pel senyor de Jafre, títol exercit per la família Catà. Des de 1682, la finca passa a la família Reventós, i al segle XVIII tributa al cadastre de Begues. L'activitat ramadera es documenta des del 1801 amb cabrers i bouers. El 1851, la finca es descriu com una propietat de trenta set hectàrees amb celler. Al segle XIX, hi van viure i treballar diverses famílies de masovers, com els Reventós, Rovira i Grau. El mas va quedar abandonat a la segona meitat del segle XX, fins que la Diputació de Barcelona el va adquirir per restaurar-lo com a centre cultural. Actualment, acull el CEA Vallgrassa, un centre d'art contemporani on s'organitzen activitats artístiques i culturals (Mata, V., 2024, p. 188-191).

Possibilitat de nous conreus: existeixen diverses feixes en bon estat que poden ser utilitzades per al conreu de la vinya o per a la producció de farratge per al bestiar. En cas d'incendi retarden l'acció del foc i protegeixen les instal·lacions del CEA Vallgrassa.

Vallgrassa i el seu corral (CLLF, Begues, 2024).

Interès en recuperar la infraestructura de pedra seca: seguint el torrent de Vallgrassa en direcció est, trobem un pou, una bassa i un abeurador per al ramat, amb un petit corralet adjacent on es mantenien les cabres agrupades mentre durava l'abeurada. Aquest pou i bassa proveïen d'aigua el ramat de la masia i va ser motiu de disputes entre els barons de Jafre i els veïns de Begues a finals del segle XVIII. També es poden restaurar els magres que suporten les marjades del fons de vall de Vallgrassa. Així com portar un manteniment efectiu de les tres barraques de vinya ben conservades, probablement construïdes abans de la fil·loxera, i mantingudes fins a mitjan segle XX.

Interès en aprofitar la infraestructura d'aigua: aprofitar la cisterna, bassa, safareig i petit tancat del torrent de Vallgrassa.

Gestió sostenible del paisatge: sí

Dinamització i activitats culturals: sí

6. Factors de risc per al patrimoni de pedra seca

Aquest capítol analitza les diverses amenaces que afronta el patrimoni de pedra seca i reflexiona sobre la necessitat de preservar-lo com a testimoni d'una manera de viure i d'un passat que no podem permetre que s'oblidi. Considerat un element fonamental de la nostra identitat cultural i històrica, aquest patrimoni es troba actualment en perill per diversos factors que dificulten la seva conservació. La desaparició de les funcions agrícoles, ramaderes i preindustrials, el creixement desmesurat de les urbanitzacions i la construcció d'infraestructures modernes han alterat dràsticament els paisatges on es troben aquestes estructures, deixant-les obsoletes i en desús. A aquesta transformació s'afegeixen la manca d'una protecció legal eficaç, la desatenció per part de les administracions públiques i una falta de sensibilització social, que han provocat la seva invisibilitat i deteriorament. A més, la natura, amb l'erosió i la proliferació de vegetació invasora, empitjora encara més la situació, mentre que les accions humanes imprudents, com el vandalisme i el robatori de materials, posen en perill un llegat que ha perdurat durant segles.

Desús de les funcions del món agrari i preindustrials: el progrés humà, orientat a la generació dels millors productes agropecuaris i industrials per obtenir un rendiment econòmic, ha suposat un canvi radical en les condicions de producció i organització de les societats. Per aconseguir aquest avanç, s'ha necessitat l'adopció de les millors tècniques i recursos, així com la construcció d'infraestructures modernes per a la producció i el transport. En aquest context de desenvolupament industrial, econòmic i social, resulta impensable mantenir formes de producció arcaiques i econòmicament no competitives, com les que representen el patrimoni de pedra seca. La majoria de construccions de pedra seca, essencials en les explotacions agropecuàries i preindustrials, han quedat obsoletes i funcionalment inoperatives, fet que ha portat al seu abandonament i a la seva desaparició progressiva. Aquesta situació ha implicat no només la desaparició de tècniques constructives i oficis tradicionals, sinó també la pèrdua de costums, organització del treball i del paisatge que configurava el seu entorn.

Les Mesquites i els seus corrals abandonats i en ruïnes, són un exemple clar del desenllaç tràgic del món agrari al massís del Garraf (CLLF, Vilanova i la Geltrú, 2023).

- **Impacte de la pressió urbanística:** amb la implementació del Pla d'Estabilització Econòmica, un conjunt de mesures aprovades pel govern franquista el 1959, el país experimenta un boom econòmic que impulsa el desenvolupament industrial i turístic i obre gradualment l'Estat a l'exterior. Els paisatges catalans es transformen profundament i comença un procés imparable fins a l'actualitat: es projecten i construeixen urbanitzacions, polígons industrials, zones esportives, complexos lúdics... Encara avui, en els municipis que integren el Parc del Garraf, es continuen produint enderrocs de barraques degut tant a les obres d'urbanització com a la manca de vigilància i atenció per part de les autoritats competents. Tanmateix, també s'han dut a terme algunes accions positives, com el trasllat de barraques dins de parcel·les d'urbanitzacions, amb l'objectiu de conservar aquest patrimoni arquitectònic i adaptar-lo al nou marc urbà. Ara bé, aquesta opció només s'hauria de contemplar en casos estrictament necessaris, ja que, per la naturalesa dels materials i la tècnica constructiva no poden ser reconstruïdes fidelment, sinó només replicades de manera aproximada.

En aquest context, la pressió demogràfica i l'expansió urbana afecten els antics espais agrícoles, convertint-los en àrees urbanes. Les activitats que s'hi desenvolupen transformen els entorns rurals en escenaris adaptats a altres necessitats i usos, deixant una empremta al paisatge completament allunyada del seu origen rural. A partir d'aquí, la desprotecció de terrenys agrícoles, el canvi d'ús i la desaparició d'espais rurals amb infraestructures de pedra seca —tant hidrològiques com agrícoles i ramaderes— creixen

sense aturador, especialment per destinar-los a noves zones residencials, sovint en municipis de la costa.

- **Construcció de noves infraestructures:** el desenvolupament econòmic iniciat a partir dels anys seixanta del segle XX va atraure cap a Catalunya una gran quantitat de mà d'obra, cosa que va provocar un increment sobtat en la demanda d'habitatges, materials de construcció, infraestructures i serveis. El creixement de Barcelona i del seu entorn entre 1960 i 1975 té un fort impacte sobre els territoris pròxims, considerats estratègics per a l'extracció de matèries primeres i la instal·lació de serveis essencials. El massís del Garraf n'és un exemple clar, explotat mitjançant pedreres de roca calcària per satisfer aquesta demanda. Paral·lelament, l'any 1974 s'inaugura l'abocador de la Vall de Joan, situat entre els termes municipals de Gavà i Begues, actualment clausurat i en procés de restauració.

A més, la creixent demanda d'electricitat de la conurbació barcelonina va convertir el Garraf en un corredor per a diverses línies elèctriques d'alta tensió. En paral·lel, l'autopista C-32, projectada als anys setanta i inaugurada a principis dels noranta per connectar ràpidament Barcelona amb la costa sud, va esdevenir un element clau en el desenvolupament econòmic i turístic de la zona. Les obres, complicades pel relleu, es van allargar fins als anys noranta, facilitant la descongestió del trànsit i afavorint l'arribada de visitants i nous residents. D'altra banda la proximitat a la zona metropolitana i una alçada per sobre els 500 metres van propiciar la instal·lació de diversos complexos radioelèctrics: repetidors de televisió i telefonia mòbil al serrat Blanc, antenes i grans infraestructures de comunicació aèria al puig de l'Alzina Freda i repetidors de telefonia i televisió al Montgròs.

- **Descuit de la majoria de propietaris:** el desús, abandonament i desatenció de les antigues infraestructures de pedra seca a la zona del Garraf són fruit de diversos factors vinculats als canvis socials, econòmics i tecnològics. La mecanització de l'agricultura i les transformacions econòmiques van fer que les activitats tradicionals que depenien d'aquestes estructures quedessin desfasades. A partir dels anys seixanta del segle XX, la migració rural, impulsada per motius laborals i socials, va generar el despoblament de la zona i la descurança de les terres agrícoles, les explotacions ramaderes i la indústria artesanal que s'hi desenvolupava. A més, la manca de protecció i consciència sobre el valor patrimonial d'aquestes estructures ha contribuït a la seva manca d'atenció. Actualment, la majoria de propietaris de finques segueixen ignorant aquest patrimoni, amb poques excepcions, majoritàriament vinculades en explotacions en actiu.

- **Protecció insuficient i manca de suport institucional:** la pedra seca, tot i el seu reconeixement patrimonial, encara no disposa d'una legislació específica que reguli de manera integral la seva conservació. El marc general establert per la Llei del patrimoni cultural català proporciona una base sòlida, però no s'ha desenvolupat una normativa específica adaptada a les particularitats d'aquest tipus de construccions. Com a conseqüència, sovint s'inclouen dins d'altres instruments com catàlegs municipals o plans especials urbanístics de desenvolupament, la qual cosa en dificulta una protecció realment eficaç. A això s'hi suma una manca de recursos i ajuts institucionals que fa que moltes d'aquestes infraestructures es mantinguin gràcies a esforços puntuals o a l'impuls local, però sense garanties a llarg termini. A més, el manteniment d'aquest patrimoni depèn en gran mesura dels ajuntaments, que sovint no hi destinen els recursos ni la urgència necessaris. Malgrat l'existència de normatives de protecció, la falta d'impuls institucional i la ineficàcia dels ajuts fan que la conservació continuï sent molt precària i que aquestes infraestructures corrin el risc de desaparèixer.

- **Invisibilitat fruit del desconeixement social:** el desconeixement i la manca d'interès per conèixer i valorar el patrimoni de la pedra seca són una de les principals amenaces que pesen sobre aquest llegat cultural. La desinformació es tradueix sovint en accions imprudents i agressives que passen desapercebudes o són ignorades per la població, fet que afavoreix la inacció de l'administració pública a l'hora de posar-hi fre. A més, la manca de sensibilització fa que molts propietaris ni tan sols siguin conscients de la presència de CPS dins les seves finques, especialment aquells que ja no treballen la terra que són la majoria. Com a conseqüència, aquestes construccions acaben caient en l'oblit i deteriorant-se progressivament, ja sigui per l'erosió natural o per la degradació provocada per l'acció humana.

- **Acció erosiva de la natura:** el desgast causat pels elements naturals i la manca de manteniment són les principals causes de la degradació de les CPS. Els marges i les barraques constitueixen dos exemples especialment representatius, amb esbaldrecs i despreniments en els primers, i cúpules i parets esfondrades en les segones, que esdevenen els danys més visibles i evidents. A tot això s'hi afegeix la inestabilitat estructural pròpia d'aquest tipus de construccions quan no es conserven adequadament. Des de l'abandonament progressiu de l'activitat agrària i ramadera, la gran majoria d'aquestes estructures han deixat de rebre el manteniment necessari, cosa que ha provocat l'ensulsiada generalitzada d'aquest patrimoni. N'hi ha prou amb sortir a caminar pels nostres camps i boscos per comprovar com l'aigua, el vent, la invasió de la vegetació i la caiguda d'arbres han estat responsables de bona part dels desperfectes que avui s'hi poden observar. A Begues, per exemple, l'any 2007 es va constatar que

de les 123 barraques localitzades, només 25 es trobaven en bon estat, un indicador clar de la pèrdua significativa patida en els darrers cinquanta anys. La situació dels corrals no és gaire millor: cap dels dotze corrals de muntanya del terme, que romanen inactius des de la dècada dels seixanta, conserva les arcades originals del cobert. A més, la major part presenta deficiències importants als murs de tancament i als elements de compartimentació, una problemàtica que es pot estendre també a la resta de municipis del parc.

- **Degradació per pressió humana i vandalisme:** l'abandonament, la invisibilitat, la manca de protecció legal, la desídia i, en alguns casos, la negligència en mantenir en bon estat les CPS donen lloc a pràctiques inadequades i perjudicials. Aquestes inclouen utilitzar una barraca com a zona de jocs, desmuntar les pedres de la coberta per deixar passar el fum d'un foc improvisat a l'interior, convertir l'espai en un abocador d'escombraries o fins i tot patir atacs vandàlics amb l'objectiu de destruir-les. També hi ha casos en què els marges i altres construccions s'utilitzen com a zones d'esbarjo. Un altre causa de deteriorament dels espais marginats és la tala i neteja de boscos realitzades sense la supervisió ni el control adequat per part de les administracions competents, la qual cosa provoca que les CPS quedin malmeses per la maquinària sense ser restaurades. La desaparició de pous i cisternes, ja sigui per evitar accidents o per ser omplerts de pedres i escombraries, és una altra causa important de la degradació d'aquest patrimoni. El robatori de pedres per a jardins, tanques o altres estructures modernes també ha contribuït al deteriorament d'aquest llegat. Aquestes males pràctiques no només afecten les CPS, sinó que també s'estenen a altres elements del patrimoni rural, com les masies i les seves dependències i instal·lacions.

7. Funcions actuals del patrimoni de pedra seca en context de crisi climàtica

Hidrològica: les feixes delimitades per marges de pedra seca són fonamentals per mantenir la humitat i regular tant la circulació com l'evacuació de l'aigua. Infraestructures com els recs, canals, pontarrons i aigüeres, formen part d'un sistema hídric que no només facilita la conducció de l'aigua, sinó que també protegeix els conreus i les estructures de pedra seca de possibles danys. Les construccions d'emmagatzematge d'aigua són essencials tant per a l'ús humà i per hidratar bestiar. A més, afavoreixen la biodiversitat i abasteixen usos humans, com la fumigació de les vinyes. Les zones marjades també alenteixen els corrents superficials, afavoreixen la recàrrega dels aquífers i contribueixen al bon funcionament del cicle natural de l'aigua. Al mateix temps, eviten la pèrdua de nutrients i incrementen tant la humitat com la capacitat de retenció del sòl. Estudis com el realitzat a can Grau (Olivella) en el marc del projecte Stonewalls4life, han constatat que els marges de pedra seca afavoreixen una retenció d'aigua al sòl molt superior, fins a duplicar-la respecte als talussos despullats. Fins i tot en un any sec, la humitat es conserva durant més temps, fet que reforça el paper clau d'aquestes estructures en la conservació hídrica i la millora de la fertilitat del sòl en entorns mediterranis¹⁹.

- **Agrícola:** els marges i les feixes no només conserven i organitzen els conreus, com la vinya i altres de secà, sinó que també tenen un paper clau en la fixació del sòl, prevenint-ne la pèrdua i l'erosió. A més, contribueixen a mitigar els efectes de les pluges torrencials. Aquestes estructures també permeten identificar antics espais agrícoles, que, gràcies a la seva preservació, poden ser recuperats per a l'agricultura, revitalitzant terres que havien quedat obsoletes o abandonades.

---

19. Estudi sobre pedra seca i humitat de sòl realitzat a can Grau durant el període 2022-2023, inclòs dins la *Guia per a la Resiliència Local mitjançant l'ús dels murs de pedra seca com a eines d'adaptació al canvi climàtic*. Annex 4: Guia per a la Resiliència Local mitjançant l'ús dels murs de pedra seca com a eines d'adaptació al canvi climàtic.

Les feixes de Monombra actuen com a barreres naturals que frenen l'avenç dels incendis forestals i alhora eviten l'erosió del sòl, formant grans contenidors naturals de terra (CLLF, Olivella, 2023).

El Garraf, terra de vinyes, pot esdevenir un escenari idoni per recuperar l'aliança entre la viticultura actual i la pedra seca, una connexió clau per fomentar la tècnica de la pedra en sec com a eina de preservació del paisatge, conservació del patrimoni i motor de noves oportunitats de desenvolupament sostenible.

- **Forestal:** un sistema de marges ben conservat compleix funcions essencials per al medi ambient i el paisatge. Actua com a tallafocs, prevenint o alentint la propagació del foc, combat la desertificació retenint l'aigua després de les pluges intenses i minimitza la pèrdua de sòl en cas d'incendi. A més, facilita la regeneració forestal un cop abandonat l'ús agrícola i afavoreix la rehabilitació natural del territori.
- **Ecològica:** el caràcter natural de la pedra i la seva disposició irregular propicien la creació d'espais que actuen com a hàbitats per a espècies vegetals —de recobriment, líquens, molses, falgueres, herbes, arbusts, arbres i lianes— i per a una gran varietat de fauna com petits mamífers, aus, insectes, quiròpters, gasteròpodes, amfibis i rèptils. Les construccions destinades a l'extracció, emmagatzematge i conducció d'aigua són essencials per afavorir aquesta biodiversitat. En aquest sentit, un sistema de basses naturalitzat i interconnectat ofereix refugi, aliment i llocs de reproducció per a nombroses espècies²⁰. Alhora, la tècnica de la pedra seca evita l'ús de maquinària pesada i utilitza

---

20. Vegeu la jornada tècnica en línia "Pedra seca i biodiversitat" organitzada per Orígens-Escola Taller de Bioconstrucció, amb el suport del Departament de Ramaderia, Agricultura, Pesca i Alimentació, 2024. En línia: <https://www.youtube.com/watch?v=1wVgAZ6qsWc>.

materials locals, amb un impacte positiu sobre la petja de carboni i la sostenibilitat ambiental. És, per tant, un dels procediments de bioconstrucció més respectuosos amb el medi, per la seva capacitat d'integrar-se de manera natural i harmoniosa amb l'entorn. En cas d'incendi forestal, aquestes construccions també ofereixen refugi a diverses espècies vegetals i animals, i generen micro-ambients amb variacions de temperatura, llum i humitat. Finalment, quan s'enrunen, tornen al seu estat natural sense deixar restes artificials.

- **Paisatgística:** les arquitectures de pedra en sec s'integren de manera harmònica en el paisatge que les envolta, fruit d'un procés que comença amb l'acció humana i consolida la mateixa natura. Els valors paisatgístics d'aquests estructures van més enllà de la simple funció constructiva, ja que contribueixen a crear un espai on la interacció entre la natura i l'activitat humana es fon en una unitat equilibrada i duradora en el temps. Les representacions que conformen els paisatges de pedra seca reflecteixen els models d'organització del territori, fins i tot molt temps després de la seva creació o ús. Això passa perquè el paisatge és dinàmic i evoluciona constantment, amb canvis generats per l'activitat humana i els factors naturals. Així, el paisatge actual reflecteix les influències de les societats passades, fent-lo únic i característic de cada lloc.

- **Urbanística:** la preservació i protecció d'aquest patrimoni actua com un fre davant l'urbanisme especulatiu i les infraestructures que fragmenten i desfiguren el territori. La seva incorporació als plans especials de protecció del patrimoni i als catàlegs de béns arquitectònics, històrics i ambientals de caràcter municipal garanteix la conservació d'un llegat que, fins fa ben poc, havia estat menystingut i exclòs dels plans d'ordenació urbanística municipal (POUM). La protecció de les CPS no només assegura la seva continuïtat, sinó que també contribueix a preservar els paisatges culturals i rurals actuant com a barrera davant qualsevol planejament urbanístic que les vulgui ignorar prescindir o eliminar.

- **Científica i acadèmica:** les CPS són essencials per comprendre els oficis, les formes de vida tradicionals, la història econòmica i social dels territoris on es conserven fins al segle XX. Són objecte d'estudi en diverses disciplines com l'arqueologia, l'etnologia, la geografia, la història, la botànica, la zoologia... Malgrat el seu valor, aquest patrimoni està poc valorat acadèmicament, en gran part per la manca d'instruments de descripció i un cens nacional. En tot cas, els darrers anys, però s'han portat a terme diversos estudis al Garraf que poden revertir la situació. La creació de catàlegs informatitzats de les construccions, el seu mapatge i la vinculació amb documentació i bibliografia podria millorar el coneixement i l'estudi d'aquest patrimoni.

Restauració pública de les barraques del Panxito i de l'Àvia Teresa (VMV, Begues, 2007, 2016).

- **Social:** els paisatges de pedra seca contenen una gran càrrega simbòlica, emocional i identitària per a la comunitat que hi viu, ja que són els llocs que preserven el patrimoni creat per les generacions pretèrites, com els espais de pedra seca i la xarxa agrícola de camps i masies. El patrimoni de pedra en sec és un símbol d'identitat per a les poblacions, la qual cosa afavoreix la cohesió, la pertinença i la cooperació entre la població autòctona. També és una eina d'integració per als nou vinguts, ja que esdevé un estímul i manera d'integrar-se a la societat d'acollida participant en jornades de localització, recuperació, manteniment o foment d'aquest patrimoni. Tanmateix, les iniciatives ciutadanes per a la recuperació de paisatges de pedra seca promouen complicitats compartides entre

associacions i persones del territori, imprescindibles perquè aquesta tasca tingui continuïtat en el temps²¹.

- **Econòmica:** les activitats relacionades amb la restauració i construcció d'estructures de pedra seca dinamitzen diversos sectors del municipi que les acull: laboral, empresarial, cultural, comercial i turístic. L'interès creixent per aquesta tècnica i la seva revalorització impulsen el desenvolupament del sector professional. En aquesta línia, l'Associació Gremi dels Margers de Catalunya, creada l'any 2021, agrupa professionals acreditats pel Ministeri de Treball de França amb l'objectiu de dignificar la professió, millorar-ne les condicions laborals i fomentar-ne el coneixement mitjançant la formació especialitzada. Així mateix, el sector turístic s'ha vist reforçat amb una oferta creixent de guies, visites i itineraris especialitzats en la pedra seca, que l'han consolidat com un element patrimonial de gran interès i atractiu. En paral·lel, han sorgit empreses i professionals per als quals aquesta tècnica és l'eix principal de la seva activitat. La pedra seca ha de deixar de ser un passatemps o una activitat puntual per esdevenir una professió reconeguda, valorada i remunerada.

- **Pedagògica:** els usos socials que es poden derivar del patrimoni rural són múltiples, i els destinataris principals són les persones i les comunitats que el formen. Per això, és essencial activar mecanismes de conscienciació, difusió, restauració, rendibilització i protecció, garantint que tant les generacions presents com les futures puguin gaudir-ne. Les accions que es realitzin entorn de les CPS han de tenir en compte la realitat de cada demarcació municipal i esdevenir part de programes de sensibilització que involucrin la societat civil, l'administració pública i la propietat. És fonamental no subestimar l'aspecte didàctic i formatiu, ja que implica la implementació de polítiques de sensibilització i conservació de caràcter divulgatiu i pedagògic. Aquestes estratègies han de ser dirigides a apropar el coneixement del patrimoni cultural i fomentar el respecte per la natura a tota la població, especialment a escoles i instituts, però també als adults. És important crear un centre estable i ben condicionat per rebre escoles, instituts i persones interessades en la pedra seca i el paisatge que genera. Aquesta instal·lació ajudaria a desenvolupar activitats educatives, ensenyar el valor i la importància de conservar el patrimoni rural, i enfortir la connexió amb l'entorn. També serviria per reforçar la cultura local i promoure un desenvolupament respectuós amb el territori²².

---

21. Vegeu Paisatge desenvolupament rural i ciutadania. Bones pràctiques de col·laboració ciutadana en la gestió del paisatge a Europa: https://www.collaboraxpaisatge.cat/wp-content/uploads/2021/06/Guia_Bones_Practiques-BAIXA.pdf.

22. Una de les iniciatives més importants de Catalunya és el Centre d'Interpretació de la Pedra Seca de Torrebesses al Segrià: <https://www.torrebesses.cat/el-municipi/turisme/llocs-interes-turistic/centre-d2019interpretacio-de-la-pedra-seca>.

- **Eina d'intercanvi cultural:** el patrimoni de pedra seca i tradicional es caracteritza per la seva transversalitat cultural i geogràfica, així com per la riquesa de valors que aporta, com els culturals, pràctics, naturals, socials i econòmics, que li confereixen un caràcter universal. Les tècniques constructives associades a aquesta tradició han estat utilitzades per comunitats no industrialitzades i continuen vigents en societats mecanitzades, ja que aporten destresa, coneixement, tradició i identitat. A més, aquest patrimoni actua com a eina de diàleg entre cultures, ja que la seva preservació i transmissió contribueixen a establir vincles de concòrdia i respecte entre les societats. Des d'aquesta perspectiva, organitzar programes d'intercanvi i formació sobre les tècniques de construcció de pedra en sec fomenta el coneixement mutu i el respecte per les diferències culturals, donat que ajuda a promoure valors comuns de solidaritat, hospitalitat i interdependència. Així, aquestes iniciatives afavoreixen una major comprensió i una resolució empàtica dels problemes globals que ens afecten a tots.

- **Turística:** el coneixement i inventari de les CPS constitueixen un dels motors per a l'organització de propostes turístiques al municipi que les acull. Aquestes activitats, com guies, itineraris i visites, són impulsades per administracions públiques o entitats sense ànim de lucre que s'han encarregat d'identificar i restaurar les construccions. Els espais naturals que mantenen l'arquitectura de pedra seca en bon estat esdevenen un atractiu cultural, convidant els visitants a explorar i connectar amb el paisatge de manera directa. En lloc de basar-se només en cròniques o documents històrics, la millor manera de percebre la dimensió patrimonial de cada paisatge és vivint-lo, tot caminant per zones on es poden visitar barraques de vinya, marges, pous i altres CPS que conserven l'essència d'èpoques passades.

- **Artística:** les instal·lacions i accions artístiques amb pedra seca es conceben com a intervencions integrades al medi, respectuoses amb la natura, l'entorn i la tradició

Memòria és una instal·lació de pedra seca que evoca les activitats tradicionals de la població del Garraf, generadores de cultura, paisatge, biodiversitat i arquitectura (VMV, Vallgrassa. Centre Experimental de les Arts, 2025).

cultural. Posen en relleu els valors estètics del paisatge i hi afegixen una nova dimensió simbòlica mitjançant la creació d'escultures. En entorns com el Garraf, on el patrimoni de pedra seca conviu amb ecosistemes fràgils, aquestes intervencions artístiques esdevenen eines de mediació entre natura, cultura i societat, tot oferint noves maneres d'interpretar i habitar el territori amb més consciència i sensibilitat²³.

---

23. Vegeu: <https://chrisdrury.co.uk/>; <https://andygoldsworthystudio.com/>; <https://www.victormataventura.com/>;

8. Agents socials implicats en l'ús i manteniment de les construccions de pedra seca

La preservació del patrimoni de pedra seca al massís del Garraf és una responsabilitat compartida que involucra tant les institucions públiques com la ciutadania organitzada i els agents que actuen sobre el territori. Aquesta arquitectura popular, estretament vinculada als usos agrícoles, ramaders, silvícoles, de comunicació i de gestió de l'aigua, representa un llegat cultural de gran valor històric i paisatgístic. Avui dia, però, es troba en perill de desaparèixer a causa de l'abandonament de les activitats tradicionals, la manca d'una protecció legal efectiva i la pèrdua de la memòria col·lectiva, entre altres factors analitzats al capítol Guia per a la restauració de pedra seca i tradicional, pàgines 32-65.

Importància de l'acció compartida

Per fer front a aquesta situació, diversos municipis amb part del seu terme inclòs dins el massís del Garraf han començat a desenvolupar iniciatives de documentació, protecció i restauració d'aquest patrimoni. Aquestes accions acostumen a sorgir de la col·laboració entre administracions locals, entitats sense ànim de lucre del territori, voluntariat i veïnat, i sovint tenen com a punt de partida la identificació de les construccions existents i el seu estat de conservació.

En aquest context, cal destacar l'actuació de les entitats locals que han aconseguit impulsar processos de conservació mitjançant censos, restauracions i propostes de protecció legal, com ara la declaració de Béns Culturals d'Interès Local (BCIL) o la inclusió en el planejament urbanístic. Un exemple d'aquesta metodologia es pot trobar en l'experiència de Begues, on un projecte liderat pel teixit associatiu ha permès identificar centenars de CPS, assessorar en el procés de protecció legal de caire urbanístic i patrimonial, restaurar-ne una part important i donar a conèixer aquest patrimoni. Aquestes accions s'han basat en el diàleg entre l'entitat promotora, l'Ajuntament, els propietaris i altres agents socials del municipi, i es presenten com una bona pràctica aplicable a altres realitats del territori.

Xarxa d'agents actius al territori

El desplegament de polítiques de conservació de la pedra seca al Parc del Garraf només serà possible si es basa en una xarxa d'agents actius i col·laboratius, tant públics com privats:

- Administracions públiques locals i supramunicipals: ajuntaments, consells comarcals, Diputació de Barcelona, Parc del Garraf.
- Associacions i col·lectius de pedra seca: entitats que impulsen la recuperació, restauració i promoció d'aquest patrimoni, grups professionals de margers, escoles de margers o projectes comunitaris de recuperació.
- Grups de defensa i gestió del territori: agrupacions de defensa forestal i de voluntariat ambiental, col·lectius de custòdia del territori.
- Serveis tècnics i operatius: brigades municipals, serveis de manteniment, tècnics de medi ambient i urbanisme.
- Associacions de lleure i natura: clubs de muntanya, associacions de caçadors, de senderisme i d'esports a la natura.
- Entitats culturals i patrimonials: associacions dedicades a la recerca històrica, rural, patrimonial i artística, museus locals.
- Organitzacions ambientals i ecologistes: grups de defensa de la biodiversitat, entitats dedicades a la conservació del medi natural i la lluita contra el canvi climàtic.
- Àmbit acadèmic i científic: escoles, instituts, universitats, grups de recerca, professionals de l'arqueologia, l'arquitectura, la biologia, la fauna, la geologia...
- Ciutadania activa i compromesa: persones implicades en la defensa del paisatge, la natura i el patrimoni rural, així com iniciatives comunitàries i de participació veïnal.

L'experiència acumulada per entitats dedicades a la preservació de la pedra seca, el patrimoni rural i la natura, com el Grup de Recerca Olesa Rural, el Grup Drac Verd de Sitges, el Centre d'Estudis Beguetans, la Unió Muntanyenca Eramprunyà, l'Associació per la Pedra Seca del Garraf i Garraf Cooperera, entre altres, ha demostrat que la combinació de coneixement local, suport institucional i compromís social és decisiva per revertir la degradació d'aquest patrimoni. Igualment, cal reconèixer el paper de les institucions públiques i privades, com l'Observatori del Paisatge i l'Associació de la Pedra Seca i Arquitectura Tradicional (APSAT) que contribueixen activament a la protecció, la difusió i la gestió d'aquest valuós llegat cultural i natural.

Cap a una estratègia comuna

Per garantir la viabilitat dels projectes, calen marcs normatius clars que reconeixin i protegeixin les CPS, les responsabilitats dels agents implicats —entitats de salvaguarda, administracions i propietaris— així com pressupostos destinats al desplegament d'actuacions locals i comarcals: censos, restauracions, manteniment preventiu, formació de joves en tècniques constructives i campanyes de sensibilització.

La clau de l'èxit rau en una estratègia compartida entre municipis del Parc del Garraf, que permeti adaptar les accions a les realitats territorials, però mantenint uns criteris comuns de protecció i gestió del patrimoni. Cal que el Parc del Garraf i els ajuntaments assumeixin un paper actiu en aquest procés, aprofitant la seva proximitat a les entitats i col·lectius que coneixen a fons el territori.

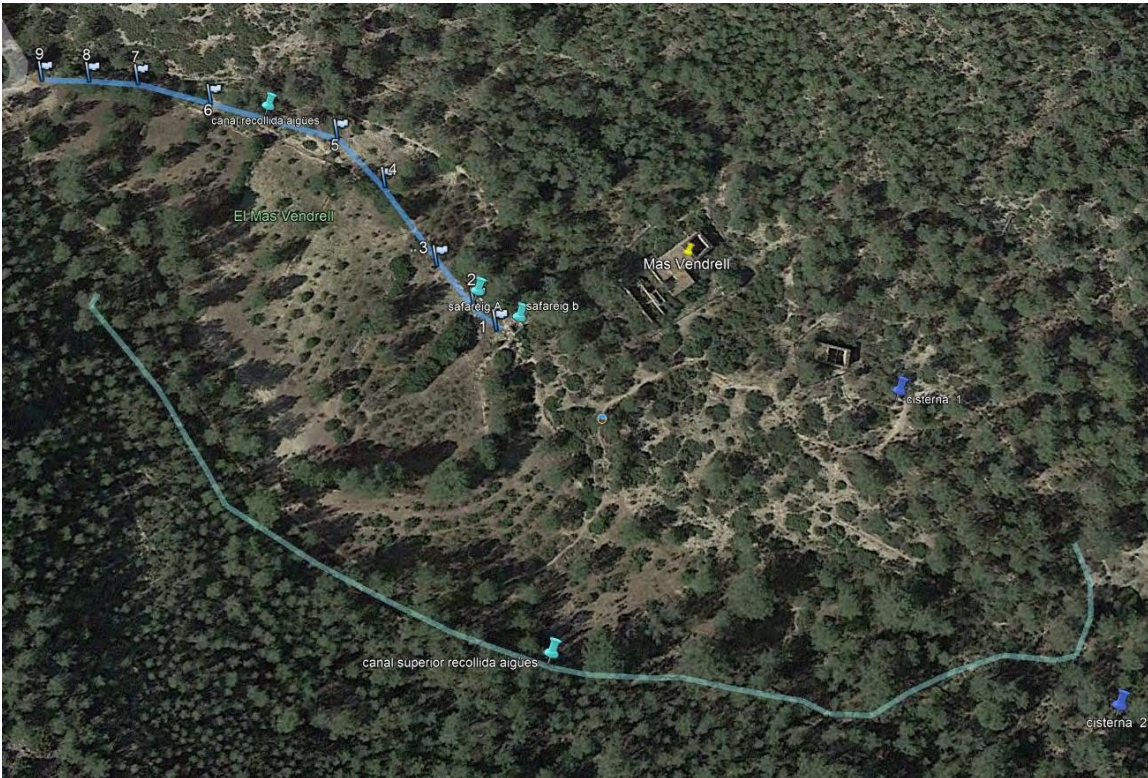
9. Protecció legal del patrimoni de pedra en sec

Avantatges genèrics de protegir les construccions de pedra seca

La legislació és fonamental per aconseguir la protecció efectiva del patrimoni de pedra seca i tradicional, ja que estableix els marcs legals que permeten conservar i preservar aquests elements del nostre patrimoni cultural i paisatgístic. A més ofereix diversos avantatges, com ara:

- Establir un marc legal que reguli la intervenció en elements de pedra seca, per evitar la modificació o destrucció i promoure la seva preservació davant els processos urbanístics, de deteriorament i el vandalisme.
- Proporcionar un reconeixement oficial al valor cultural, històric i paisatgístic de la pedra seca per evitar que resti en l'oblit o es perdi per manca de protecció legal.
- Mantenir les tradicions i les tècniques constructives que formen part de la identitat històrica i cultural del massís del Garraf.
- Complir les normatives oficials per reforçar la credibilitat i el reconeixement de les iniciatives de protecció del patrimoni, tot promovent la visibilitat de les CPS a escala local, nacional i internacional.
- Preservar les CPS per contribuir a la conservació de la qualitat paisatgística que configuren, essencial per a la biodiversitat i l'equilibri ecològic de les àrees rurals.
- Incorporar la pedra seca a les normatives legals sobre patrimoni cultural pot obrir la porta a subvencions i ajuts per a la seva preservació, restauració i manteniment.
- Fomentar la cooperació entre administracions públiques i societat civil per impulsar una gestió més eficient i sostenible del patrimoni de pedra seca.

Mas Vendrell és un exemple de propietat pública amb potencial per esdevenir un actiu comunitari, mitjançant l'estudi i la revitalització de les antigues zones de recollida, canalització i emmagatzematge d'aigua, en resposta a l'emergència climàtica (CLLF, Olivella, 2023).

- Promoure accions de sensibilització per conscienciar la població sobre el valor del patrimoni de pedra seca i fomentar-ne la implicació activa en la seva preservació.
- Establir mecanismes legals per identificar, catalogar i restaurar el patrimoni de pedra seca, assegurant-ne la conservació i aplicant mesures contra el seu deteriorament o ús inadequat.
- Conservar els espais i elements de pedra seca com a atractius turístics, per impulsar el turisme cultural i afavorir el desenvolupament econòmic local.

Legislació estatal, autonòmica, supramunicipal i reconeixement internacional

Marc legal estatal

- La Constitució espanyola de 1978 estableix l'obligació dels poders públics de conservar i promoure el patrimoni històric, cultural i artístic (art. 46). Les Comunitats Autònomes

poden assumir competències en urbanisme, patrimoni i protecció d'edificis (art. 148), mentre que l'Estat conserva la competència exclusiva en la defensa del patrimoni cultural davant l'exportació i el saqueig (art. 149.1.28). Les Comunitats Autònomes també tenen competències en la resta d'aspectes d'acord amb el que estableixen els seus Estatuts.

- La Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol²⁴, estableix la protecció del patrimoni cultural a nivell estatal. L'article 4 preveu la salvaguarda dels béns materials i immaterials del patrimoni etnològic, dins dels quals es podria incloure la pedra seca. D'altra banda Llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat, tot i que no esmenta explícitament la pedra seca, proporciona instruments que poden ser aplicables, sobretot quan aquestes estructures tenen valor ecològic, paisatgístic o cultural.

Reconeixement internacional

- La UNESCO, a instància de diversos estats i territoris com Catalunya, va declarar l'art de la construcció en pedra seca com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat el 28 de novembre de 2018. La declaració reconeix la tècnica de la pedra seca, que consisteix en construir estructures utilitzant només la col·locació de pedres, sense

La declaració de la UNESCO ha de permetre conservar els magnífics paisatges de pedra seca que hi ha arreu de la Mediterrània, en aquest cas el de Punta Nati a Ciutadella de Menorca (VMV, 2023).

---

24. Vegeu: https://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l16-1985.html.

morter. Aquesta declaració ha representat un impuls significatiu per a la ciutadania i les administracions, ja que ha proporcionat visibilitat al patrimoni de pedra seca, i ha afavorit així l'adopció de polítiques de protecció i salvaguarda per part dels poders públics²⁵.

Legislació autonòmica

L'Estatut d'autonomia de Catalunya atorga a la Generalitat competència exclusiva en matèria de patrimoni cultural (art. 127) i competència compartida en medi ambient (art. 144), la qual cosa permet establir normes addicionals de protecció i gestionar directament els béns culturals del territori. En aquest marc, el Departament de Cultura, els consells comarcals i els ajuntaments assumeixen responsabilitats destacades en la preservació del patrimoni local, d'acord amb la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, en endavant LPCC, i la legislació urbanística vigent²⁶. L'objecte de la LPCC és (l'article 1.2) "[...] tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura de Catalunya amb valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic". Dins aquest àmbit, es poden inscriure les construccions de pedra seca, atesos els valors culturals, històrics i etnològics que representen.

Tot i que actualment no existeix una norma específica per a la protecció del patrimoni de pedra seca, la LPCC estableix les bases per a la seva conservació, reconeixent aquestes construccions com a part del patrimoni etnològic del país. En concret, les construccions de pedra seca poden ser protegides com a Zona d'Interès Etnològic, pel seu valor en la transformació històrica del paisatge, o bé com a Zona Arqueològica, si es tracta de vestigis derivats de l'activitat humana.

Dins aquest marc normatiu, una de les principals eines de gestió patrimonial és l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya²⁷, regulat per la LPCC i gestionat per la direcció general de Patrimoni Cultural. Inclou bens d'interès artístic, arquitectònic o històric, tant aïllats com en conjunt, ja siguin monumentals o tradicionals. Forma part de l'Inventari del Patrimoni Cultural Català definit per la LPCC, i classifica els béns en tres categories:

---

25. Vegeu: Arte de la construcción en piedra seca, conocimientos y técnicas - patrimonio inmaterial - Sector de Cultura - UNESCO.

26. Text refós de la Llei d'urbanisme (TRLUC): Decret legislatiu 1/2010, del 3 d'agost. I Reglament de la Llei d'Urbanisme (RLUC): Decret 305/2006, del 18 de juliol.

27. Vegeu: <https://invarquit.cultura.gencat.cat/simple-search>.

- Béns culturals d'interès nacional (BCIN)
- Béns culturals d'interès local (BCIL)
- Altres elements del patrimoni cultural

També destaca l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic i Paleontològic de Catalunya, un registre oficial gestionat per la Generalitat que recull informació sobre els jaciments arqueològics i paleontològics del territori²⁸. També forma part de l'Inventari del Patrimoni Cultural Català, i té com a objectiu la identificació, protecció i conservació d'aquests béns.

En paral·lel, el Text Refós de la Llei d'Urbanisme, en endavant TRLUC,²⁹ comporta conjuminar les necessitats de creixement amb la preservació dels valors històrics, arquitectònics, arqueològics, culturals i paisatgístics, així com dels valors identitaris dels municipis. Perquè les mesures de protecció siguin efectives, els municipis han d'incloure en el seu planejament urbanístic un catàleg dels béns protegits que ha d'incorporar:

- Els béns inclosos en els inventaris del Departament de Cultura. (BCIN, BCIL i espais de protecció arqueològica).
- Els béns protegits per altres normatives sectorials.
- Els que el mateix municipi decideixi protegir a través de l'urbanisme.

Els catàlegs, juntament amb les normes específiques associades, formen part obligatòria de la documentació del pla urbanístic i han de seguir les categories establertes per la legislació sectorial aplicable, perquè són part obligatòria del pla urbanístic corresponent.

D'altra banda, el Reglament de la Llei d'Urbanisme de Catalunya (RLUC)³⁰ preveu la figura del Pla Especial de Protecció del patrimoni arquitectònic o cultural, quan cal incorporar o ampliar el Catàleg de béns. D'aquesta manera la Llei d'Urbanisme i el seu Reglament permeten als ajuntaments aprovar Plans especials de protecció per preservar edificis o conjunts amb valors patrimonials, entre els quals hi ha el patrimoni de pedra seca i tradicional, sense necessitat de redactar un nou POUM.

---

28. Vegeu: <https://invarque.cultura.gencat.cat/simple-search>.

29. TRLUC: https://territori.gencat.cat/web/.content/home/01_departament/documentacio/territori_urbanisme/urbanisme/publicacions/text_refos_llei_urbanisme.pdf.

30. Decret 305/2006, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el RLUC: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=402274>.

Planejament urbanístic d'àmbit supramunicipal

Alguns municipis que integren el Parc del Garraf: Begues, Gavà i Castelldefels formen part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i per tant estan subjectes a les ordenacions urbanístiques que determini aquest ens. El Pla Territorial Metropolità de Barcelona proposa l'establiment de tres subsistemes territorials sobre els quals s'estructuren totes les propostes: el sistema d'assentaments, el sistema d'espais oberts i el sistema d'infraestructures i mobilitat³¹.

A l'empara d'aquest pla especial i en relació a la protecció del patrimoni cultural i natural, la finalitat de la normativa determina que cal prevenir i millorar els espais oberts per assegurar la conservació dels principals elements i processos del patrimoni cultural i natural. En concret preveu complir alguns articles de normativa emesa per la Generalitat de Catalunya en relació al Patrimoni cultural immoble de Catalunya, el Patrimoni Geològic de Catalunya i la Gestió de la Xarxa de Camins.

Protecció del patrimoni de pedra seca a nivell municipal

Els ajuntaments tenen el deure de vetllar per la conservació del seu patrimoni arquitectònic i paisatgístic com a part essencial del patrimoni cultural de Catalunya. Aquesta responsabilitat, recollida tant a la Constitució Espanyola com a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, es concreta mitjançant els instruments de planificació urbanística.

En alguns municipis del Parc del Garraf, la protecció del patrimoni de pedra seca s'ha començat a integrar dins els plans d'ordenació urbanística, ja sigui a través de catàlegs patrimonials com de normes específiques. En aquest sentit, l'eina més efectiva per garantir la preservació és la redacció d'un Pla Especial de desenvolupament, que permet desplegar el planejament general —tant dels POUM com dels PGOU encara vigents³²— en aspectes específics, sense necessitat de modificar-lo. La normativa urbanística catalana (article 67.1 del TRLUC) preveu diverses tipologies de Plans Especials de desenvolupament, totes elles útils per protegir el patrimoni de pedra seca segons el context territorial:

---

31. El PTMB de 20 d'abril de 2010 comprèn les comarques de l'Alt Penedès, Baix Llobregat, Barcelonès, Garraf, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental: https://territori.gencat.cat/ca/01_departament/documentacio/territori-i-urbanisme/ordenacio_territorial/pla_territorial_ambit_metropolita/.

32. Consulteu el Registre de Planejament Urbanístic de Catalunya (RPUC): <https://dtes.gencat.cat/rpucportal/>.

- *Plans Especials urbanístics de protecció del patrimoni*: pensats per conservar edificis i conjunts amb valor històric o arquitectònic, regulant les intervencions permeses. Són útils per preservar construccions de pedra seca situades en zones urbanes, àmbits rurals i àrees amb valor històric.
- *Plans Especials de protecció del medi rural i natural*: orientats a preservar el paisatge, els valors ambientals i les activitats tradicionals en sòl no urbanitzable, com les construccions de pedra seca.
- *Plans Especials amb finalitats específiques o diverses*: permeten adaptar la planificació a la realitat concreta del territori, com podria ser un pla específic dedicat a la pedra seca.

Aquestes figures donen als ajuntaments l'oportunitat d'aplicar mesures precises de conservació, establir criteris d'intervenció i integrar tant els elements catalogats com els no documentats però rellevants per al paisatge i la identitat local. També contribueix a fer coherent la protecció de la pedra seca amb les polítiques territorials i urbanístiques municipals.

Diversos municipis del Parc del Garraf han incorporat la pedra seca i altres elements tradicionals als seus instruments de planejament urbanístic, tot i que sovint de manera parcial o amb un abast limitat. El Parc del Garraf també ho ha fet mitjançant el seu Pla Especial del Medi Físic, que protegeix explícitament les construccions de pedra seca dins del seu àmbit. Aquesta realitat posa de manifest la necessitat d'avançar cap a una protecció més decidida i efectiva, mitjançant figures específiques com els Plans Especials de desenvolupament. En qualsevol cas, la protecció del patrimoni de pedra seca no hauria de quedar reduïda als catàlegs dins del planejament general. Aquest tipus de plans ofereixen una eina eficaç i adaptable perquè els municipis puguin preservar aquest llegat cultural i paisatgístic de forma activa i estructurada.

Inventaris i mapes de patrimoni

D'altra banda, la majoria de municipis del Parc del Garraf disposen d'un inventari o mapa de patrimoni elaborat per alguna institució pública, que sovint serveix com a base per definir mesures de conservació en futurs plans especials de desenvolupament. Aquesta figura no atorga protecció, sinó que proporciona coneixement sobre els elements patrimonials. Un mapa de patrimoni cultural és un inventari detallat dels béns immobles, mobles, documentals, immaterials i naturals d'una zona, amb l'objectiu de facilitar-ne la recerca, conservació i divulgació del seu patrimoni. La seva funció principal és oferir a l'ajuntament una eina de gestió que afavoreixi aquestes tasques. En aquest tipus

Els documents que edita la Diputació de Barcelona recullen tot el patrimoni immoble, moble, documental, immaterial i natural del municipi que l'ha tramitat. No impliquen, per si sols, la protecció dels béns inventariats. Es poden consultar a: <https://patrimonicultural.diba.cat/index.php/municipi/sitges>.

d'instruments també es contemplen de manera específica els elements de pedra seca presents a cada municipi, com ara corrals, barraques, forns de calç, cisternes, basses o pous, que són una part essencial del patrimoni rural. La Diputació de Barcelona promou i elabora aquests mapes a petició dels ajuntaments³³:

- Avinyonet: Inventari del Patrimoni Cultural (2004).
- Begues: Mapa de Patrimoni Cultural (2010).
- Olesa de Bonesvalls: Inventari de Patrimoni Cultural (2006).
- Olivella: Mapa del Patrimoni Cultural (2017).
- Sant Pere de Ribes: Mapa de Patrimoni Cultural (2011), Inventari de Patrimoni Cultural (2018).
- Sitges: Inventari de Patrimoni Cultural (2008).
- Vilanova i la Geltrú: Inventari de Patrimoni Cultural (2010), actualitzat el 2024.

Plans especials de patrimoni urbanístic i catàleg

Actualment, l'instrument de protecció urbanística més utilitzat pels ajuntaments del Parc del Garraf és el Pla Especial de Patrimoni arquitectònic i el seu Catàleg, tot i que, com

---

33. Vegeu la web corporativa: <https://www.diba.cat/web/opc/xep/mapes>.

hem vist, també és podrien emprar altres figures com els Plans Especials de Protecció del medi rural i natural, o fins i tot redactar-ne de concrets per a la pedra seca com és el cas de Sant Pere de Ribes, sempre que siguin compatibles amb els usos del sòl establerts pel planejament urbanístic general. Cal tenir en compte que els Plans Especials poden ser revisats, esmenats i informats per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat abans de la seva aprovació.

La funció principal del Catàleg de béns protegits és establir mesures urbanístiques que assegurin la protecció jurídica dels valors a preservar dins l'àmbit del pla urbanístic al qual està vinculat. En aquest context, es configura com un instrument normatiu que permet als ajuntaments salvaguardar el patrimoni més significatiu del municipi. Mitjançant fitxes individualitzades o generals, identifica els conjunts i elements patrimonials més rellevants —arquitectònics, arqueològics, paleontològics, socioculturals, etnològics, naturals i paisatgístics— i en determina el nivell de protecció. Alhora, especifica les intervencions permeses segons la normativa del pla, garantint així la conservació dels valors patrimonials i de les formes tradicionals d'ocupació del sòl³⁴.

Avui dia, només Gavà (1999), compta amb un pla especial de protecció del patrimoni i un catàleg aprovats, amb una modificació posterior realitzada entre 2019 i 2020, que no ha estat validada per l'Ajuntament. Com hem assenyalat més amunt, Sant Pere de Ribes està en procés d'aprovació d'un Pla Especial de Protecció i Catàleg del patrimoni de béns ambientals i paisatgístics dels elements de pedra seca³⁵. En diferents fases de tramitació estan els plans especials de Sitges³⁶ i Begues³⁷. L'obligació establerta pels POUM d'elaborar plans especials de protecció i catàleg proporciona a les administracions locals l'instrument necessari per adoptar mesures concretes per a la seva execució. Així, els ajuntaments del Parc del Garraf que actualment els estan tramitant podran garantir la preservació del patrimoni de pedra seca dins dels seus termes municipals, amb l'oportunitat de convertir-se en referents per a altres municipis de la regió. A més,

---

34. Vegeu: Directrius de Contingut per al Catàlegs de Béns i Plans Especials de Protecció, a: <https://terra.bibliotecadigital.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.13045/150/directrius-contingut-catalegs-bens-protectes-plans-especials-proteccio.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

35. Vegeu: <https://www.santperederibes.cat/ajuntament/informaciourbanistica/planejament/planejament-derivat-en-tramit#8.%20Pla%20especial%20Pedra%20Seca>.

36. Vegeu el Pla Especial del Patrimoni Arquitectònic de Sitges PEPPAC, a: <https://www.sitges.cat/serveis/urbanisme/documents/pla-especial-peppac/>.

37. Vegeu el Pla especial de Protecció del Patrimoni i Catàleg de Béns Arquitectònics, Històrics i Ambientals de Begues (PEUPIC), a: <https://www.begues.cat/ajuntament/informacio-oficial/urbanisme/projectes-urbanistics/projecte-pla-especial-cataleg-del-patrimoni.html>.

aquest procés obre la possibilitat d'iniciar un debat tècnic i polític sobre les normatives més adequades a aplicar.

Per fer possible una protecció eficaç de les diferents tipologies de béns de pedra seca i tradicional, els plans especials urbanístics de protecció del patrimoni han de classificar-les segons les categories establertes per la LPCC, i pel planejament urbanístic. Un cop catalogat el bé mitjançant l'aprovació del document urbanístic, aquest es considerarà patrimoni protegit del municipi, amb les implicacions jurídic-administratives corresponents. El pla especial urbanístic de cada municipi determina la categoria de protecció corresponent per a cada bé, tenint en compte tant els criteris derivats de la legislació sectorial com les característiques específiques de cada element.

Normativa dels plans especials urbanístics de desenvolupament

Els plans especials de protecció del patrimoni estableixen criteris específics per garantir la preservació de les CPS, assegurant així la integració en el paisatge rural i el sòl no urbanitzable. A continuació, presentem un recull de disposicions extretes de la normativa aplicada pels municipis que es troben en tràmit d'aprovació dels seus Plans Especials, tenint en compte tant el seu valor cultural com la seva funció paisatgística:

- Les CPS i el paisatge rural, formats per elements naturals i patrimonials, constitueixen una unitat cohesionada que ha de ser preservada per la normativa legal, basada en la relació entre els elements naturals i aquells derivats de l'activitat humana, com barraques, marges, sínies, pous, ponts, entre d'altres, situats en el sòl no urbanitzable.
- La protecció dels béns ambientals i paisatgístics que estableix cada municipi reflecteix l'essència i la filosofia de cada projecte. Per aquesta raó, creiem necessari donar als plans especials el protagonisme que mereixen, ja que en ells es fa evident l'ànima del projecte.
- Algunes tipologies patrimonials, com les barraques, els pous i les zones marjades, es protegeixen de manera conjunta en algun cas, tot i que aquesta pràctica no és encara generalitzada. Caldria estendre aquest enfocament per garantir una protecció més coherent i efectiva del patrimoni.
- L'articulat d'aquests instruments de planejament urbanístic és específic i detallat, destinat a la protecció del patrimoni cultural, històric i natural que inclou les CPS com a part essencial del paisatge rural, on es conflueixen elements naturals i patrimonials. El marc regulador té en compte les condicions d'intervenció sobre aquest patrimoni.

- S'estableixen normes com la prohibició de retirar pedres o desplaçar materials geològics originaris, així com mesures preventives aplicables a activitats agrícoles, forestals o de moviment de terres, amb l'objectiu d'evitar danys al patrimoni. Només s'autoritzen intervencions amb finalitats de restauració, i es determinen criteris específics per a les actuacions a l'entorn immediat, així com la definició clara del perímetre de protecció.
- En cas de necessitat autoritzen el trasllat de barraques. A més, estableixen que qualsevol intervenció ha de comptar amb llicència i dur-se a terme amb materials originals, sense utilitzar morters i minimitzant l'erosió del terreny.
- El règim regulador vetlla per la conservació de la xarxa de camins d'interès públic. En aquest sentit salvaguarda els vials que han permès el pas de persones, carruatges, cavalleries i ramats: camins ramaders, camins veïnals i altres camins públics, també els senders excursionistes i tradicionals.
- Les normes prioritzen la conservació dels marges de pedra seca en les finques on siguin elements estructurals del paisatge. En aquests casos, qualsevol actuació que pugui afectar les CPS dins l'àmbit del Pla Especial haurà de complir les següents condicions:
  - No s'admet la utilització de mètodes de gestió forestal que puguin malmetre les terrasses existents delimitades per murs de pedra i /o provocar l'erosió irreversible del sòl.
  - Es restauraran els elements de pedra seca malmesos.
  - Per aprofitar els recursos forestals, tant per a ús comercial com domèstic, caldrà l'autorització de l'Administració forestal. A més, serà obligatori aplicar mesures de protecció per preservar els elements de pedra seca.
  - Caldrà assegurar que les activitats i usos permesos no afectin negativament els murs i construccions de pedra seca existents.
- Atenen a les obres de pas, com ponts, viaductes, petites obres de drenatge, construccions de fàbrica en camins rurals i les seves modificacions, així com els guals i altres infraestructures relacionades.
- Inclouen la protecció dels elements que defineixen la identitat del territori, com les construccions històriques vinculades a l'activitat agrària, hàbitats singulars o fràgils que alberguen flora i fauna d'especial interès, així com els accessos històrics. Tots aquests elements es descriuen i es protegeixen expressament en les fitxes del catàleg corresponent.
- Fan referència a la legislació que protegeix les àrees naturals, i remarquen la importància del planejament vigent per a la protecció de les zones no urbanitzables.

També fan referència a les directrius de la Regió Metropolitana i la Carta del Paisatge del Garraf, fins que no es desenvolupi una altra normativa municipal específica.

- Protegeixen totes les fonts naturals —fonts de raig o de vessant, fonts de clot, de bassal o toll d'aigua o fonts de mina, basses, piques i safareigs— que són elements construïts històrics vinculats a l'aprofitament dels recursos hídrics i a la tradició i l'activitat agrícola de cada municipi.

Categories de protecció dels béns catalogats

Aquestes figures determinen el règim legal de protecció, d'acord amb la legislació catalana sobre patrimoni cultural (LPCC). Els BCIN i BCIL formen part d'aquesta categorització, però no és necessari desenvolupar un pla especial urbanístic per activar-les. Una característica destacada d'aquestes figures de protecció és que la declaració d'una CPS com a BCIL o BCIN permet integrar-la als plans d'urbanisme locals i als catàlegs municipals de patrimoni, de manera que es garanteixi la seva preservació segons les necessitats específiques de cada municipi.

S'estableixen cinc categories: tres definides per la LPCC: Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) i Espai de Protecció Arqueològica (EPA), una quarta, específica per als Béns amb Protecció Urbanística (BPU) i una cinquena Entorns o àmbits de protecció.

Béns Culturals d'Interès nacional (BCIN)

Són els elements més rellevants del patrimoni cultural català, declarats per l'Administració de la Generalitat i inscrits al Registre de Béns Culturals d'Interès Nacional. En el cas del patrimoni arquitectònic, es classifiquen en: monument històric, conjunt històric, jardí històric, lloc històric, castells, fortificacions, creus de terme, escuts, emblemes, pedres heràldiques, determinats museus, coves, abrics i indrets amb art rupestre. Segons l'article 7 de la LPCC, els BCIN inclouen també: Monument històric, Conjunt històric, Jardí històric, Lloc històric, Zona d'interès etnològic, Zona arqueològica i Zona paleontològica.

Les CPS, malgrat el seu valor etnològic i paisatgístic, inclouen milers d'elements dispersos pel territori, fet que fa inviable la seva protecció individual com a BCIN. La gestió de BCIN requereix tràmits complexos i una administració centralitzada, tot i que la LPCC permet la seva protecció en cas de valor patrimonial, històric o artístic excepcional. Amb tot, alguns BCIN inclouen CPS, protegides com a Zones Arqueològiques o Zones d'Interès Etnològic:

- Cinc barraques de pedra seca a Mont-roig del Camp, mitjançant l'Acord GOV/46/2016, de 19 d'abril.
- Tretze conjunts de tines situades a les vinyes de les valls del Montcau (Talamanca, Mura, el Pont de Vilomara i Rocafort), mitjançant l'Acord GOV/8/2018, de 12 de juny.
- Onze conjunts de CPS d'abastament i explotació de l'aigua a Torrebesses (Segrià), amb la Resolució CLT/428/2019, de 13 de febrer.

Béns Culturals d'Interès Local (BCIL)

Són els béns integrats del patrimoni cultural català que, tot i la seva importància, no compleixen les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional (BCIN). Els béns culturals d'interès local immobles són declarats pel ple de l'ajuntament, en els municipis de més de cinc mil habitants, o pel ple del consell comarcal, en els municipis de menys de cinc mil habitants. També són béns culturals d'interès local (BCIL), els béns immobles que quan va entrar en vigor la LPCC eren inclosos en catàlegs de patrimoni cultural incorporats en plans d'urbanisme. Continuen sent BCIL els béns inclosos en precatàlegs anteriors a la LPCC que van ser inscrits al Catàleg de Patrimoni Cultural Català. En qualsevol cas, el Departament de Cultura de la Generalitat és l'encarregat d'inscriure aquests béns al Catàleg del Patrimoni Cultural Català, garantint-ne així la protecció i conservació.

Procediment de declaració d'un BCIL:

La figura dels Béns Culturals d'Interès Local (BCIL), tot i que no pot cobrir tot el patrimoni de pedra seca, permet una protecció més àmplia i adaptada a les realitats locals que un BCIN. La declaració com a BCIL a nivell municipal o comarcal ofereix una protecció propera, permetent als governs locals dissenyar estratègies específiques per a la seva conservació, tenint en compte la tipologia, ubicació i rellevància dels elements. Segons la LLPC, la protecció com a BCIL es pot dur a terme mitjançant declaracions individuals dels ajuntaments o, en casos singulars, de conjunts patrimonials rellevants. Aquesta declaració depèn del nombre d'habitants del municipi i requereix un informe favorable d'un tècnic en patrimoni cultural. Una vegada aprovada, la declaració s'ha de comunicar al Departament de Cultura per a la seva inscripció al Catàleg del Patrimoni Cultural Català.

- En municipis amb més de 5.000 habitants: la declaració correspon al ple de l'ajuntament.
- En municipis amb menys de 5.000 habitants: la declaració la fa el ple del consell comarcal³⁸.

---

38. Consulteu la guia elaborada pel Consell Comarcal de l'Alt Penedès sobre el procediment per declarar un Bé Cultural d'Interès Local en municipis de fins a 5.000 habitants, a: <https://www.ccapedes.cat/cultura/declaracio-de-bcil>.

Béns de protecció urbanística (BPU)

Són béns immobles (cases, elements, conjunts, etc.) que, tot i no estar declarats BCIN o BCIL, tenen un valor representatiu de l'arquitectura tradicional o del paisatge del municipi. Per aquest motiu, el pla especial urbanístic els protegeix pel seu interès cultural. Els BPU, com a elements protegits a proposta municipal, s'han de notificar al Departament d'Urbanisme de la Generalitat. Tot i això, es recomana comunicar la seva protecció urbanística al Departament de Cultura perquè, si ho considera pertinent, els inclogui a l'Inventari de Patrimoni Cultural.

Pel que fa a la declaració de l'entorn de protecció, aquesta es tramita conjuntament amb la del bé, ja que en depèn directament. La protecció pot incloure també el subsol del bé i del seu entorn. L'expedient de delimitació especifica els límits de l'àmbit protegit i detalla les finques afectades, buscant sempre l'equilibri entre la preservació del monument i la mínima afectació dels espais adjacents. Els BPU poden incloure:

- Béns inclosos en catàlegs municipals o sectorials que formen part de plans urbanístics aprovats després de l'entrada en vigor de la LPCC, però que no han estat comunicats al Departament de Cultura, i per tant no hi estan inscrits. Aquesta categoria prové d'una revisió dels catàlegs urbanístics.
- Béns reconeguts per plans urbanístics previs a la LPCC o inventariats, però que no poden ser considerats BCIL.
- Béns existents reconeguts per plans urbanístics que no tenen cap protecció sectorial.

Exemples de tipologies incloses com a BPU: corrals ramaders, barraques, aixoplucs, marges de pedra seca, arquitectures de l'aigua, forns de calç, rajoleries, carrerades, camins rals i altres d'històrics, ponts, passeres. També es poden considerar BPU els masos, masies i cases-corral amb diferents nivells de protecció segons els seus valors patrimonials. A diferència de Begues, on els béns protegits es gestionen de manera conjunta, a Sitges, excepte els forns de calç i les rajoleries, els elements protegits es consideren de manera individual, incloent barraques, forns de calç, marges, carrerades i camins. Es declara BCIL al tram que resta del camí de les Costes i dues cofurnes amb aljub associat, en qualitat d'àrea d'expectativa arqueològica. No hem trobat cap menció expressa a corrals i arquitectures de l'aigua.

Espais de Protecció Arqueològica (EPA)

Són zones protegides que, tot i no ser declarades BCIN, presenten indicis d'existència de restes arqueològiques o paleontològiques basades en evidències materials, anteriors

històrics o altres indicis. Aquests jaciments, que s'han de catalogar en el catàleg de Patrimoni Cultural Català i en els catàlegs urbanístics, estan regulats per l'article 49 de la LPCC i subjectes a mesures de protecció específiques. Per garantir la conservació del patrimoni, poden establir un entorn de protecció que inclogui també el subsol, amb l'objectiu d'evitar alteracions que puguin afectar els valors patrimonials o la integració del bé en el paisatge. Qualsevol obra dins d'aquest entorn requerirà un informe previ del Servei d'Arqueologia, que podrà determinar la necessitat de sondeigs arqueològics i establir les actuacions pertinents per a la seva correcta preservació. A Catalunya hi ha una vuitantena d'aquests elements³⁹. A priori, les CPS no són candidates a aquest nivell de protecció.

Entorn o àmbit de protecció (EP)

La protecció d'un bé catalogat pot requerir la delimitació d'un entorn específic per preservar-ne els valors i evitar alteracions que desharmonitzin el seu paisatge natural o urbà —tots els BCIN, BCIL, BPU, EPA—. Aquest àmbit d'influència inclou l'espai que dona suport ambiental al bé i pot tenir regulacions específiques per garantir-ne la conservació. La delimitació s'ha de basar en criteris visuals, ambientals, paisatgístics i urbanístics, adaptant-se a les característiques del bé i la seva classificació. A Sitges s'ha fixat un àmbit de vint metres al voltant de les barraques de vinya.

Nivells de protecció

Les categories de protecció dels béns catalogats inclouen diferents nivells per adequar-se a les seves característiques i al seu valor patrimonial, assegurant-ne la preservació d'acord amb la seva rellevància i estat de conservació. Cada bé del Catàleg del pla especial té un nivell de protecció segons els seus valors de tipus i categories diferents. Això pot suposar proteccions diferenciades per a cada valor que tingui, per la qual cosa un element pot tenir diversos nivells de protecció.

Integral

Implica la preservació total del bé per mantenir íntegrament les seves característiques específiques i tots els seus elements constitutius. Només es permeten actuacions de restauració i consolidació que no alterin ni desvirtuin el seu valor patrimonial. Tots els BCIN, així com els jaciments arqueològics, paleontològics i els Espais de Protecció Arqueològica (EPA), estan subjectes a aquest nivell de protecció segons la LPCC. També

---

39. Vegeu llistat d'Espais de Protecció Arqueològica, a: https://cultura.gencat.cat/web/.content/dgpc/temes/el_patrimoni_arqueologic/proteccio_legal/llistat_EPA.pdf.

pot aplicar-se als BCIL o BPU que, per la seva rellevància arquitectònica, escultòrica o històrica, requereixin una protecció íntegra.

Conservació

S'aplica a elements o conjunts que han mantingut la seva fesomia original o que, tot i haver sofert modificacions, conserven els seus trets essencials. Aquest nivell permet actuacions destinades a la seva preservació i posada en valor, així com la recuperació d'elements alterats. Els BCIL i BPU que conserven la seva forma original, encara que hagin patit intervencions, poden ser protegits sota aquest nivell. En aquests casos, es permet la restauració mitjançant projectes unitaris de reforma i rehabilitació.

Ambiental

S'aplica a béns i conjunts que destaquen pel seu valor en la configuració del paisatge urbà, rural o natural, aportant un notable interès ambiental. En el cas dels béns arquitectònics, protegeix BCIL i BPU en què el valor principal recau en les façanes, ja que formen part d'un conjunt edificat coherent que defineix un ambient o paisatge característic. La protecció pot ser total o parcial per permetre la substitució de l'edificació sempre que es garanteixi una integració ambiental que preservi els trets tipològics essencials.

Documental

Permet intervencions de conservació, restauració, reforma, rehabilitació, ampliació i fins i tot enderroc, sempre que es deixi constància documental (planimètrica i fotogràfica) que asseguri la preservació de la seva memòria històrica. Aquest nivell de protecció s'aplica únicament a aquells BPU en què l'interès no sigui principalment arquitectònic, sinó històric, social o altres factors, o quan, per motius d'interès públic, no sigui viable la seva conservació.

Àrees d'Expectativa Arqueològica

S'apliquen a espais urbans, rurals o naturals que podrien contenir elements o jaciments d'interès arqueològic en el subsol. Qualsevol intervenció en aquests àmbits, incloent-hi el subsol d'elements immobles, haurà d'anar precedida d'exploracions i dels corresponents informes arqueològics que en justifiquin la viabilitat.

Protecció del patrimoni. Procediments de declaració i registre				
Categoria	Inici de procediment	Declaració de protecció	Notificació oficial	Inscripció al Registre de patrimoni
BCIN Bé Cultural d'Interès Nacional	Generalitat	Govern de la Generalitat, a proposta del Conseller de DC	Interessats, ajuntaments i publicació BOE i DOGC	Registre de Béns Culturals d'interès Nacional i registre de BCI's (estatal)
BCIL Municipi més de 5.000 habitants Bé Cultural d'Interès Local	Alcalde	Ple de l'ajuntament	Departament de Cultura i Departament de Territori i Sostenibilitat	Catàleg de Patrimoni Cultural Català (Departament de Cultura)
BCIL Municipi menys de 5.000 habitants Bé Cultural d'Interès Local	Consell Comarcal	Consell Comarcal	Departament de Cultura i Departament de Territori i Sostenibilitat	Catàleg de Patrimoni Cultural Català (Departament de Cultura)
BPU Bé de Protecció Urbanística	Alcalde	Ple de l'ajuntament.	Departament de Cultura	Inventari (Departament de Cultura)
EPA Espais de Protecció Arqueològica	Director General	Conseller de DC	Interessats i ajuntaments	Catàleg de Patrimoni Cultural Català (Departament de Cultura)

Gràfica original: SPAL

Normativa del Parc del Garraf

Pla Especial de Protecció del Medi Físic i del Paisatge de l'Espai Natural del Garraf

L'àrea territorial del Parc del Garraf, subjecta a l'ordenació del Pla Especial del Parc del Garraf (PENG), s'estén per els termes municipals d'Avinyonet, Begues, Castelldefels, Gavà, Olesa de Bonesvalls, Olivella, Sant Pere de Ribes, Sitges i Vilanova i la Geltrú, situats a les comarques de l'Alt Penedès, Baix Llobregat i Garraf, amb una superfície total de 12.376,86 hectàrees.

Un exemple destacat del que és un Pla especial de protecció del medi rural i natural, és el Pla de Protecció del Medi Físic i del Paisatge de l'Espai Natural de Garraf, que s'integra dins la tipologia de Plans Especials previstos als articles 67.1 del Text Refós de

la Llei d'Urbanisme de Catalunya i 92.2 del seu Reglament. Aquesta normativa, aprovada definitivament el 29 de juliol de 2001⁴⁰, remet a la LPCC, als documents urbanístics i catàlegs de patrimoni cultural dels ajuntaments corresponents, així com a les normatives que puguin establir la Diputació de Barcelona i l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Fa una menció expressa a les CPS, destacant-ne la seva importància. En concret, l'article 35.3 estableix que:

“Resta prohibida a la totalitat de l'àmbit del Pla Especial qualsevol actuació, ús o activitat que pugui suposar, de forma directa o indirecta, el deteriorament o la destrucció de qualsevol pleta, barraca, paret de marge i altres construccions o estructures edificades, bastides arreu de l'espai natural com a elements de la seva infraestructura rural.”

A l'apartat d'Espais Naturals del web de la Diputació de Barcelona es pot consultar tota la normativa i el marc jurídic⁴¹. Pel que fa a la intervenció i ús de les edificacions, el PENG permet la reconstrucció total o parcial de les construccions tradicionals incloses a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, com les masies de Jaques, Vallgrassa i Carxol, així com els corrals que formen part d'aquests conjunts arquitectònics, els quals han de ser preservats. No obstant això, no es fa menció a altres construccions ramaderes, com les Borigues, mas Grau, els Masets de Dalt i de Baix, el mas Vendrell, el corral d'en Romagosa... També inclou jaciments arqueològics com el tancat del puig de la Mola.

Pla de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat dels parcs del Garraf i d'Olèrdola

És un recurs per a la gestió del medi natural, fruit de la col·laboració entre científics i tècnics del territori. El seu objectiu és garantir una gestió coherent amb la preservació de la biodiversitat i el paisatge. Inclou un diagnòstic del patrimoni natural i les seves amenaces, defineix accions de conservació i estableix un programa de seguiment ambiental.

El Pla s'emmarca en les lleis i regulacions que protegeixen els espais naturals a Catalunya, com la Llei 12/1985, de 13 de juny d'Espais Naturals⁴², i la Llei 3/2012, del 22 de febrer d'urbanisme de Catalunya⁴³, que estableixen l'ús del territori i les condicions per a la seva preservació. El nivell de protecció del pla depèn de la seva execució efectiva

---

40. Consulteu el pla especial, a: <https://parcs.diba.cat/documents/182160/5240004/p10d110.pdf>.

41. Consulteu: <https://www.diba.cat/es/web/espais-naturals/garraf/normativa>.

42. Vegeu la llei a: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=239736>.

43. Llei 3/2012, del 22 de febrer, de modificació del text refós de la Llei d'urbanisme, aprovat pel Decret legislatiu 1/2010, del 3 d'agost. Vegeu: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=600710>.

i del compromís de les parts implicades, com administracions, entitats locals i gestors. Tot i basar-se en normatives de protecció, la seva eficàcia depèn de la vigilància, el seguiment i les accions concretes que es portin a terme.

El Pla reconeix explícitament el valor de les CPS com a part essencial del paisatge i elements clau per a la conservació dels equilibris ecològics del territori. Posa l'accent en la importància de conservar les basses per afavorir la fauna, especialment amfibis i aus, així com la necessitat de reconstruir els marges com a hàbitats per a rèptils i petits mamífers. Proposa la preservació del patrimoni hídric i la restauració d'hàbitats de pedra seca mitjançant estudis de seguiment en fonts, cocons i altres punts d'aigua. Suggereix adaptar rampes en basses per evitar ofegaments, crear petites basses per a tortugues i millorar punts d'aigua per a amfibis. A més, proposa la construcció de murs de pedra seca per afavorir la nidificació de diverses espècies i destaca el paper de la ramaderia en la biodiversitat. També promou la rehabilitació d'estructures rurals com marges de conreu, barraques de vinya, safareigs i abeuradors, i la protecció d'aquestes infraestructures per garantir la seva funció ambiental i patrimonial⁴⁴.

Deure de conservació del patrimoni immoble

Els propietaris de béns immobles de titularitat pública o privada tenen l'obligació legal de conservar i rehabilitar els seus béns d'acord amb la legislació urbanística i sectorial, com es disposa en l'Article 29.2. del Reglament de la Llei d'Urbanisme de Catalunya⁴⁵, que estableix que “els propietaris o propietàries de terrenys, construccions, instal·lacions i altres béns immobles estan obligats a complir els deures de conservació i rehabilitació establerts per la Llei d'urbanisme i aquest Reglament, per la legislació sectorial aplicable i per les ordenances locals”. Els ajuntaments poden ordenar l'execució d'obres per garantir aquesta conservació, amb caràcter coercitiu si és necessari.

Aquestes ordres han de respectar el principi de proporcionalitat i garantir l'audiència prèvia dels afectats. En aquest sentit, els propietaris tenen l'obligació de complir amb els deures de conservació i rehabilitació establerts, inclosa la protecció del patrimoni cultural, per tal d'evitar la degradació de béns com les construccions de pedra seca. A França,

---

44. Consulteu el Pla de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat dels parcs del Garraf i d'Olèrdola, a: Pla de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat dels parcs del Garraf i d'Olèrdola

45. DECRET 305/2006, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei d'urbanisme. Vegeu: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=402274>.

Alemanya i Portugal, en determinades regions vitivinícoles, els cellers estan obligats a preservar aquest tipus de construccions si volen formar part de les associacions del sector (Troyano-ADRINOC, 2018, p. 14).

Recomanacions per a la protecció i conservació de les construccions de pedra seca i tradicional

A partir de l'anàlisi dels capítols anteriors que descriuen l'estat actual de protecció de la pedra en sec als municipis que integren el Parc del Garraf, la legislació vigent que la protegeix, així com els inventaris i disposicions que l'identifiquen i descriuen, proposem un conjunt d'actuacions necessàries per garantir una protecció integral del patrimoni de pedra seca.

- Tot i que la legislació urbanística no obliga a redactar Plans Especials de desenvolupament, sí que els preveu com a instruments necessaris per desplegar la protecció de determinats valors, com el patrimoni de pedra seca, especialment quan el planejament general no ho regula amb prou precisió.
- Redactar plans especials per a la protecció del patrimoni i/o del medi rural, amb abast municipal o supramunicipal segons la competència corresponent (ajuntaments, Diputació...). Aquests plans permeten una regulació més específica per a la conservació de la pedra seca i poden contribuir a salvaguardar paratges i paisatges de gran valor.
- En el cas del Pla Especial del Garraf es recomana ampliar el desenvolupament normatiu sobre la pedra seca més enllà de l'article específic existent, incorporant criteris de protecció que tinguin en compte la seva diversitat tipològica i les necessitats generals de conservació. Cal identificar, documentar i integrar totes les CPS dins la normativa. Protegir-les és protegir la identitat cultural i l'equilibri natural i paisatgístic d'aquest territori únic.
- El Catàleg de béns a protegir és obligatori en el marc dels POUM segons estableix la legislació urbanística catalana, per garantir la identificació i protecció del patrimoni cultural i paisatgístic dins del planejament municipal.
- Identificar, a partir dels catàlegs de béns a protegir del planejament urbanístic municipal existents, els elements més significatius i formalitzar la seva declaració com a Bé d'Interès Cultural Local (BCIL), per garantir la protecció jurídica.

- Revisar els inventaris i els mapes de patrimoni existents per incorporar-hi les CPS i altres elements rurals de valor històric, com a pas previ a la seva inclusió en catàlegs dels plans especials amb valor normatiu.
- Promoure la captació de subvencions destinades a la restauració i manteniment dels elements de pedra seca, tant per part de les administracions com de particulars. En paral·lel, cal sensibilitzar els agents implicats sobre la importància de continuar la recerca i localització de més construccions, millorar els instruments de descripció i fomentar la difusió mitjançant publicacions, materials divulgatius i estudis específics.

10. Cartografia de construccions de pedra seca

La informació dels mapes de construccions d'aigua, barraques i forns d'obra, guix i calç s'ha extret de Wikipèdia. Els mapes de camins i de corrals s'han elaborat a partir d'informació pròpia. La resta han estat confeccionats a partir de cartografia oficial i històrica.

- Mapa de l'àmbit de l'estudi
- Mapa d'ubicació de construccions d'aigua i les seves tipologies (WP-Jiménez, T., 2009)
- Mapa d'ubicació de barraques de pedra seca
- Mapa d'ubicació de forns (obra, calç, guix)
- Mapa dels principals camins ramaders històrics
- Mapa actualitzat dels camins ramaders transitables
- Mapa dels corrals del massís
- Mapa de les principals finques i àrees d'interès
- Mapa dels Comuns de Begues

11. Bibliografia i recursos de la informació

Bibliografia

- BAUCELLS I REIG, Josep. (1994). *El Garraf i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona: catàleg del fons en pergamí de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- BLASCO I OLIVARES, Anna (coord.); EDO I BENAIGES, Manel (coord.); VILLALBA I IBÁÑEZ, María Josefa (coord.). (2011). *La cova de Can Sadurní i la prehistòria del Garraf. Recull de 30 anys d'investigació*. Milà: Hugony Editore (EDAR Arqueología y Patrimonio).
- BRINGUÉ I PORTELLA, Josep Maria. (2008). «Des de Mongat a Castelldefels: la lluita pel control de les pastures (segles XVI-XVII)». A: *Pedralbes*, 28, p, 815-834. [En línia]: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5746243> .
- BURGUILLOS HUERTAS, Antoni. (2022). *Les estructures d'emmagatzematge d'aigua i el seu impacte en la fauna salvatge als parcs del Foix i Garraf: diagnosi i proposta de gestió de la problemàtica*. Col·lecció Eines. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 237-252. [En línia]: <https://youtu.be/tRFsoRwvUhc?t=7996>.
- CAMPANY I GUILLOT, Josep. (2020). *Les masies de Gavà*. Gavà: Centre d'Estudis de Gavà (Col·lecció La Nostra Gent, núm. 14). [En línia]: <https://www.dropbox.com/scl/fo/n61dgh3lpl1p5i843mddx/ALF3Aeha3HyXiCi3bZvYVk4?dl=0&e=1&preview=MASIES-DE-GAV%C3%80-2.pdf&rlkey=ds4jefo5qdm99ybp2ml61bg9k>.
- (2009). «Lluita senyorial a Eramprunyà a final del segle XVIII: Gavà, Castelldefels i Begues». A: *Constructors de consciència i de canvi. Una aproximació als moviments socials des del Baix Llobregat, Estudis 2, R de Recerca*. Generalitat de Catalunya, p. 139-168.
- (2008). «El Garraf entre dos imperis. Conquesta franca i reculada sarraïna (900-970)». A: *V Trobada d'Estudiosos del Garraf*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 147-155.
- CARBONELL I VIRELLA, Vicenç. (2020). *Noms de lloc de Vilanova i la Geltrú*. (Col·lecció Corpus de Toponímia Penedesenca, vol. 7). Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.
- (2004). *Noms de lloc d'Olivella*, (Col·lecció Corpus de Toponímia Penedesenca, vol. 3). Vilafranca del Penedès: Ajuntament d'Olivella.

- CATALÀ I BENACH, Benjamí. (2006). *Bellesa rural al Baix Penedès*. La Bisbal del Penedès, Ajuntament de la Bisbal del Penedès.
- DANTI I RIU, Jaume [et al.]. (2007). *Pous de glaç al Vallès Oriental*. Granollers: Consell Comarcal Vallès Oriental.
- DD.AA. (2004). *Manual per a la construcció de murs de pedra seca. Pautes per al manteniment de les terrasses de les Cinque Terre*. Parco Nazionale delle Cinque Terre.
- DD.AA. (2010). *La pedra seca. Evolució, arquitectura i restauració*. Figueres: Brau Edicions.
- DD.AA. (2012). «El patrimoni rural i preindustrial, el gran desconegut de les nostres ciutats». A: *VI Jornades del Patrimoni del Baix Llobregat. Patrimoni, història local i didàctica. Homenatge a Jaume Codina*. Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat i Edicions del Llobregat, p. 286-298. [En línia]: https://www.elbaixllobregat.cat/sites/elbaixllobregat.cat/VIJornadesPatrimoni/2.11_VI_JPBL-El_patrimoni_rural_i_preindustrial.pdf.
- DD.AA. (2017). *La piedra seca. Guía para edificar y reconstruir*. Estella: La Fertilidad de la Tierra Ediciones.
- DD.AA. (2019). *Tècnica de construcció de murs en pedra seca. Regles professionals*. Girona: Norfeu.
- DD.AA. (2021). *Parets de pedra seca. Manual per a la construcció i la reparació*. La Fatarella: Fundació El Solà.
- DD.AA. (2023). *La pedra seca a la Garriga d'Empordà. Manual de bones pràctiques de restauració i recuperació*. Associació Gremi dels Margers de Catalunya. [En línia]: https://www.altemporda.org/portal/attachments/article/4959/La-pedra-seca-a-la-Garriga-dEmporda-AGMC_doc-interactiu_web.pdf.
- EJARQUE, Ana; ORENGO, H. A.; AGUSTÍN, J. M. (2008). «Estratigrafia i evolució conceptual d'un paisatge de muntanya al massís del Garraf: La Maçana - Rovirós - Tèrmens (Begues)». A: *V Trobada d'estudiosos del Garraf*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 137-146.
- GIRALT I RAVENTÓS, Emili. (2008). «De conreu de subsistència a conreu comercial». A: EMILI GIRALT (dir.); JOSEP M. SALRACH (coord.); EVA SERRA (coord.). *Història agrària dels Països Catalans. Vol. 3: Edat moderna*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 297-330.
- JIMÉNEZ I PALOMARES, Tània. (2009). *Les zones humides del Garraf*. Castelldefels: Comissió VII Premi Castelldefels Àmbits Sostenibles.
- NADAL I OLLER, Jordi i GIRALT I RAVENTÓS, Emili. (2000). *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo Editorial.

- GUASCH I PETIT, Assumpció. (2013). *Memòries de Jordi Guasch Paucirerol: Cal Forner, 1881 a 2010*. [S. l.]: Bubock Publishing, SL.
- LLOPART I MARUGAN, Sancho. (1988). «*El qanat de la Sínia a Olesa de Bonesvalls. Un sistema de captació d'aigües*». A *Acta Historica et Archaeologica Medievalia*, núm. 9, p. 443-456. [En línia]: <https://raco.cat/index.php/ActaHistorica/article/view/193610/287916>.
- MATA I OLMO, Rafael. (2010). «La dimensió patrimonial del paisaje, una mirada desde los espacios rurales». A: *Paisaje y patrimonio*. Madrid: Abada, p. 31-73.
- MATA I VENTURA, Víctor [et al.]. (2024). *Les cases de pagès de Begues. Masos masies i cases de carrer*, Figueres: Brau Edicions.
- (2022). *Begues 25 segles d'història. Un temps per viure un espai per convidaure*. Begues: Ajuntament de Begues.
- (2018). *Guia de Begues. Àmbits de cultura i natura*. Vol. Introducció. Begues: Ajuntament de Begues. [En línia]: <https://www.begues.cat/actualitat/altres-publicacions>.
- (2015). «La immigració occitana a Begues a cavall dels segles XVI i XVII. Economia i integració». A: *VIII Trobada de centres d'estudis i estudiosos d'Eramprunyà. Moviments migratoris*. Gavà: Centre d'Estudis de Gavà, p. 3-21. [En línia]: <https://centrestudisbeguetans.cat/wp-content/uploads/2020/06/Ponencia-Begues-VIII-Trobades-20151r.pdf>.
- MIRET I MESTRE, Magí. (2020). «La façana marítima del massís de Garraf en època medieval i moderna: camins, vianants, ramats, corsaris i bandolers». A: *VIII Trobada d'estudiosos del Garraf i d'Olèrdola*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 371-383.
- (2009). «Construccions ramaderes de pedra seca des de la protohistòria fins a l'època moderna al massís de Garraf (Barcelona)». A: *V Trobada d'Estudi per a la Preservació de la Pedra en Sec als Països Catalans*. Palma de Mallorca: Consell de Mallorca, p. 223-232. [En línia]: <https://pedrasecaarquitecturatradicional.cat/wp-content/uploads/2019/07/V-Trobada-Mallorca-ACTES.pdf>.
- MISSER I VALLÈS, Salvador. (1993). *Olesa de Bonesvalls, Sant Joan i l'Hospital de Cervelló*. [Lloc de publicació no indicat].
- MONFORT I TENA, Julio. (2007). «Arquitectura de pedra en sec: una necessitat feta art». A: *IV Trobada d'estudi per a la Preservació del Patrimoni en pedra seca als Països Catalans*, p. 17-30.
- MUNTANER I PASCUAL, Ignasi Maria. (1986). *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*. Sitges: Grup d'Estudis Sitgetans.
- NATURALEA. (2023). *Guia per a la Resiliència Local mitjançant l'ús dels murs de pedra seca com a eines d'adaptació al canvi climàtic*. Diputació de Barcelona.

- ORENGO, Hèctor A.; EJARQUE, Ana; AGUSTIN, José María. (2004). «La Maçana (Begues) y su entorno. Análisis regresivo de un paisaje exhausto». A: *Arqueología del Paisaje: resolución de casos en el Massís del Garraf*. Universitat de Barcelona. [En línia]: <https://recercat.cat/handle/2072/238822#page=1>.
- ORENGO, Héctor A.; EJARQUE, Ana. (2008). «Metodología aplicada en el análisis del paisaje en el Massís de Garraf». A RIERA S. (ed.); ORENGO, H.A. i EJARQUE, A. (coords.), *Autoaprendizaje basado en la investigación. La historia del paisaje cultural del Massís del Garraf a partir de la resolución de casos*, Barcelona: Dipòsit Digital de la UB, p. 81 - 86. [En línia]: <https://recercat.cat/handle/2072/238821#page=1>.
- ORENGO, Hèctor A.; PALET, Josep Maria. (2017). *Memòria de les activitats realitzades en el marc del projecte «Els orígens del pastoralisme intensiu i la creació de paisatges culturals al nord-est de la península Ibèrica»*, l'any 2015. [Línia de recerca: Arqueologia del paisatge, poblament i territori]. Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Universitat de Sheffield.
- ORÍGENS-Escola Taller de bioconstrucció. (2024). *Pedra seca i biodiversitat*. Jornada tècnica en línia amb el suport del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, en el marc del Pla Anual de Transferència Tecnològica (PATT), 29 de novembre de 2024. [En línia]: <https://www.youtube.com/watch?v=1wVgAZ6qsWc>.
- PARELLADA I VILADOMS, Xavier (2014): «La ramaderia al massís del Garraf a l'època moderna i contemporània i reflexions sobre els seus efectes en el medi». A: *VII Trobada d'Estudiosos del Garraf i d'Olèrdola*. Diputació de Barcelona, p. 167-175.
- (2012). «Comunicacions medievals en una terra de frontera: els camins ramaders a Begues». A: *VI Trobada de Centres d'Estudis i d'Estudiosos d'Eramprunyà. Territori de frontera*. Gavà: Centre d'Estudis de Gavà, p. 63-74. [En línia]: https://www.dropbox.com/scl/fo/16xj0cb5x0n6e5fmhac6m/AFDdUy0VeNBxwbry4p7Ayeg/2013%20-%20VI%20Trobada%20Sant%20Boi%20-%20territori%20de%20frontera?dl=0&preview=Comunicacions_medievals_camins_ramaders_Begues1.pdf&rlkey=pu8c3nrefbfy7e2v0x4vque95&subfolder_nav_tracking=1.
- PARELLADA I VILADOMS, Xavier; SEVILLANO I MACHO, Rosa. (2015). «El pou de glaç de Begues, reminiscències d'una indústria ja extingida». A: *VII Trobada de Centres d'Estudis i d'Estudiosos d'Eramprunyà, L'aigua, el territori, les persones*. Gavà: Centre d'Estudis de Gavà, p. 5-12. [En línia]: <https://centrestudisbeguetans.cat/wp-content/uploads/2020/03/Ponencia-Begues-final.pdf>.
- PASTOR I SABERI, Roser. (2017). *Paisatge desenvolupament rural i ciutadania. Bones pràctiques de col·laboració ciutadana en la gestió del paisatge a Europa*. Olot: Associació pel Desenvolupament rural Integral de la Zona Nord Oriental de Catalunya. [En línia]: <https://>

www.collaboraxpaisatge.cat/wp-content/uploads/2021/06/Guia_Bones_Practiques-BAIXA.pdf.

- PÉREZ-ENCISO, Miquel. (2009). «Domesticació en animals i evolució», a *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*. Vol. 60, Barcelona p. 169-179.
- RIERA I MELIS, Antoni. (2022). *Produir, distribuir, consumir. Estudis d'història econòmica i social sobre els territoris de llengua catalana a l'edat mitjana*. Lleida: Pages Editors, s.l.
- RIERA I MORA, Santiago. (2000). «Evolució de la vegetació al massís del Garraf a partir de l'anàlisi pol·línica de sediments procedents de les basses de Can Grau i Can Planes». A: *III Trobada d'estudiosos del Garraf*. Gavà: Diputació de Barcelona, p. 11-16 (Monografies, núm. 30). [En línia]: <https://parcs.diba.cat/documents/182160/d039eea3-fbe7-40df-901b-ea11ca749e0b>.
- RIERA I MORA, Santiago; PEÑA RABADÁN, Juan Carlos. (1998). «La història dels incendis i de les pertorbacions: estudiar el passat per entendre el present. Anàlisi d'un registre fòssil de cinc mil anys d'antiguitat a Cubelles». A: *II Trobada d'Estudiosos del Garraf*. Monografies, 26. Barcelona: Diputació de Barcelona: 115 - 119.
- ROVIRAI MERINO, Joan; MIRALLES I SABADELL, Ferran. (1999). *Camins de transhumància al Penedès i al Garraf. Aproximació a les velles carrerades per on els muntanyesos i els seus ramats baixaven dels Pirineus a la marina*. Vilafranca del Penedès: Associació d'Amics dels Camins Ramaders.
- RUBIÓ I BELLVER Joan. (1914). *Construccions de pedra en sec*. Barcelona: Associació d'Arquitectes de Catalunya.
- TORRENTÓ I MARSELLÉS, Josep R. (coord.). (2017). *Pla de Conservació del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat dels Parcs del Garraf i d'Olèrdola*, (Col·lecció Eines). Barcelona: Diputació de Barcelona.
- TROYANO I GONTÁ, Xandra; ADRINOC. (2018). *La pedra seca com a motor de desenvolupament econòmic i social*. Olot: Associació pel Desenvolupament rural Integral de la Zona Nord Oriental de Catalunya. [En línia]: https://www.collaboraxpaisatge.cat/wp-content/uploads/2016/02/Publicacio-Pedra-seca-com-a-motor-de-desenvolupament-economic-i-social_ADRINOC.pdf
- TUTUSAUS I GRAUS, Jordi. (2015). *La recuperació de camins tradicionals*. Tarragona: Arola Editors.

Documents annexos

Annex 1: Fitxes de descripció il·lustrades de tipologies de CPS

Annex 2: Taula de descripció textual de les tipologies de CPS

Annex 3: Manual per a la construcció de murs de pedra seca. Pautes per al manteniment de les terrasses de les Cinque Terre.

Annex 4: Guia per a la Resiliència Local mitjançant l'ús dels murs de pedra seca com a eines d'adaptació al canvi climàtic.

Acrònims

ABE:	Arxiu de la Baronia d'Eramprunyà (família Girona)
AHCB:	Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona
AHPM:	Arxiu Històric de la Parròquia de Begues
APSAT:	Associació de la Pedra Seca i Arquitectura Tradicional
APSG:	Associació Pedra Seca del Garraf
AREB:	Associació per a la Recerca Etnològica de Begues
AJM:	Avel·lí Jardí i Margalef
BCIL:	Bé Cultural d'Interès Local
BCIN:	Bé Cultural d'Interès Nacional
BPU:	Bé de Protecció Urbanística
CEB:	Centre d'Estudis Beguetans
CLLF:	Carles Lluch i Ferré
EP:	Entorn de Protecció
EPA:	Espai de Protecció Arqueològica
CPS:	Construccions de pedra seca
ICGC:	Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya
JOA:	Josep Oriol i Argelaguet
JRM:	Joan Rovira i Merino
JVF:	Jordi Vidal i Fugardo
JMM:	Josep Miret i Mestre
LPCC:	Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català
PCDB:	Patrimoni Cultural Diputació de Barcelona
PENG:	Pla Especial del Parc del Garraf
RLUC:	Reglament de la Llei d'Urbanisme de Catalunya
RPUC:	Registre de Planejament d'urbanisme de Catalunya
SPAL:	Servei del Patrimoni Arqueològic Local de la Diputació de Barcelona
TRLUC:	Text Refós de la Llei d'Urbanisme de Catalunya
UME:	Unió Muntanyenca Eramprunyà
VCV:	Vicenç Carbonell i Virella
VMV:	Víctor Mata i Ventura
XPV:	Xavier Parellada i Viladoms

